

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN KUŞAKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
BEŞİKTAŞ VE ÜMRANİYE ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kerem Ekinci

**Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sümer GÜREL

HAZİRAN 2009

İçindekiler

ŞEKİL LİSTESİ:	4
RESİM LİSTESİ:	4
TABLO LİSTESİ:	8
ÖZET	10
SUMMARY	11
GİRİŞ: KENTLEŞMENİN SAĞLIĞI	12
1. SORUN TANIMLAMASI: “ERK” VE “KENTSEL ÇEVRE”	15
1.1. “Pax-Britannica” Ve “Geleneksel Osmanlı Kent Dokusu” (1923 Öncesi).....	15
1.2. “Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti” Ve “Devletçiliğin Kentsel Çevresi” (1923-1950)	18
1.3. “Pax-Americana” Ve “Varlığın Ve Yokluğun Yeni Mekanları” (1950-1960)20	
1.4. “Yeniden Bağımsızlaşan T.C.” Ve “Sosyal Devletçiliğin Kentsel Çevresi” (1960-1980).....	21
1.5. “Yeniden Pax-Americana” Ve “Küreselleşmenin Yoğunlaşan Ve Yığınlaşan Kentsel Çevresi” (1980 SONRASI).....	23
1.6. Sonuç.....	27
1.7. Amaçlar Ve Hedefler	39
1.8. Araştırma Yöntemi Ve Kullanılan Veriler	40
2. KAVRAMLAR, TOPLUMSAL VE KURUMSAL ETMENLER: “ÇEVRENİN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ”	42
2.1. Sağlıklı Gelişme Hakkı	45
2.2. Kişisel Ve Ortak Davranışların Evrimsel Temelleri	48
2.3. Çevresel Fakirlik	51
2.4. Sonuç.....	56

3. TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN İKİ FARKLI YÜZÜ; “YOĞUNLAŞAN” ve “YİĞİNLAŞAN” KENTSEL ÇEVRE: “BEŞİKTAŞ” ve “ÜMRANIYE” ÖRNEKLERİ 61

3.1. Pax-Britannica Döneminde Beşiktaş’ta Kentsel Çevre.....	62
3.1.1. Beşiktaş’ta 1923 Öncesi Dönemde Hane Alanı.....	65
3.1.2. Beşiktaş’ta 1923 Öncesi Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı	70
3.1.3. Beşiktaş’ta 1923 Öncesi Dönem Eğitim ve Kültür Alanı	73
3.1.4. Beşiktaş’ta 1923 Öncesi İstihdam ve Meslek Alanı	74
3.2. Bağımsız T.C.’Nin Devletçilik Döneminde Beşiktaş’ta Kentsel Çevre	78
3.2.1. Beşiktaş’ta 1923-1950 Arası Dönem Hane Alanı.....	79
3.2.2. Beşiktaş’ta 1923-1950 Arası Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı	81
3.2.3. Beşiktaş’ta 1923-1950 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı	82
3.2.4. Beşiktaş’ta 1923-1950 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı.....	83
3.3. Pax-Americana Döneminde Beşiktaş’ta Ve Ümraniye’de Kentsel Çevre.....	85
3.3.1. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1950-1960 Arası Dönem Hane Alanı.....	86
3.3.2. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1950-1960 Arası Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı.....	89
3.3.3. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1950-1960 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı.....	91
3.3.4. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1950-1960 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı.....	92
3.4. Bağımsız T.C.’Nin Sosyal Devletçilik Döneminde Beşiktaş’ta Ve Ümraniye’de Kentsel Çevre.....	93
3.4.1. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1960-1980 Arası Dönem Hane Alanı.....	93
3.4.2. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1960-1980 Arası Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı.....	94
3.4.3. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1960-1980 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı.....	94

3.4.4. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1960-1980 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı.....	95
3.5. Yeniden Pax-Americana Ve Küreselleşme Döneminde Beşiktaş'ta Ve Ümraniye'de Kentsel Çevre.....	95
3.5.1. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonası Dönem Hane Alanı	96
3.5.2. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonrası Dönem Dinlenme ve Eğlence Alanı.....	97
3.5.3. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı	97
3.5.4. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonrası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı.....	98
3.6. SONUÇ	98
4. SONUÇ:	123
4.1.Yaşam Sokakları Projesi:	125
KAYNAKÇA :.....	131
KİŞİSEL (CANLI) TEMASLAR:	133

ŞEKİL LİSTESİ:

Şekil 1: İnsan yerleşmelerine ait öğelerin sağlıklı ve sağlıklı olmayan döngüleri	13
Şekil 2: Kent Yaşamının Sıralı İki Döngüsü.....	44
Şekil 3: Çocukluk Evrelerine Göre Kent Mekanının Kullanımı	44
Şekil 4: Pervititch Çizimiyle Sinanpaşa Camii Çevresi, Kaynak: Pervititch Haritaları	66
Şekil 5: Çevre ve Kişilik Arasındaki Döngüsel İlişki	125
Şekil 6: Ümraniye İlçesi'nde Seçilen Örnek Sokak.....	128
Şekil 7: Bir Yaşam Sokağı Eskizi, Çizim: Özge Dinç.....	129
Şekil 8: Yaşam Sokakları İçin Bir Sokak Yönetim İşletmesi Modeli, Model: Dr. Cem Bülent Ünal	130

RESİM LİSTESİ:

Resim 1: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş, Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.6; "II.Abdülhamit döneminde (1876-1909), Beşiktaş adeta yasak şehirdi. Burada fotoğraf çekmeye izin verilmiyordu. İskeleyi ve çevresini, geriplandaki mezarlığı ve olanca görkemiyle Taşkılla'yı gösteren bu ender fotoğraf, Mintzuri'nin anlattığı Beşiktaş'ı sergiliyor."	63
Resim 2: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Dolmabahçe Sarayı, Kaynak: Özmenderes, "Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul", s.58.....	63
Resim 3: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Çırağan Sarayı, Kaynak: Beşiktaş Bld. Resmi İnternet Sitesi	64
Resim 4: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Yıldız Sarayı, Kaynak: Özmenderes, "Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul", s.55	64

Resim 5: Beşiktaş'ta Bir Konak, Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.86, "Sarasker Konağı'nın arkasında, müştemilat konağı. 1969'da son günlerinde."	65
Resim 6: Osmanlı Döneminde Kahveci ve Hamal, Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.9; "Bir Osmanlı kahveci ile bir Kürt hamalın, ılık İstanbul güneşinde kapı önünde dostluğu... Mintzuri'nin Beşiktaş'ı anlatırken tanımladığı gibi, küçük iskemleler sokağa çıkartılmış. On paraya tatlı bir kahve içilirken, gelip geçenler seyrediliyor."	67
Resim 7: Abbasağa Parkı'ndan Eski Bir Görünüm, Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.50-51; "Bu kez Abbasağa parkının üst baştan aşağıya doğru görünüşü."	69
Resim 8: Dolmabahçe Camii Önü, Kaynak: "SULTAN II.ABDÜLHAMİT ARŞİVİ İSTANBUL FOTOĞRAFLARI", 238	71
Resim 9: Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.38-39; "Fransız dergisi Tour de Monde 1860 sayısından bir belge. Mesirede hanımlar. Bu gravürün her santiminin gerçeğe uygun olduğunu, bir sonraki fotoğrafta göreceksiniz."	72
Resim 10: Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.40-41; "1910'lu yılların bir fotoğrafı. Gravürü aynen doğruluyor. Mermer havuz henüz durmakta, enfes fiskiye keza.1924'de Bay Levi söküp satıncaya kadar."	72
Resim 11: Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI"; "İstanbul'da bir bakkal dükkanı... Çitlembik ağacının dibine oturmuş Anadolu lular, Mintzuri gibi birer gurbetçiydiler."	75
Resim 12: Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.23; "Yüzyıl önceki İstanbul dükkanları ve pide ile kavurma, belki de ciğer satan bir seyyar satıcı."	75
Resim 13: Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.104, "Yaşlı bir İstanbul efendisi, evlerine her zaman tulumla su getiren semtin sakası ile sohbet ediyor."	76
Resim 14: Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.44; "Seyyar Kahveci. Küçük mangalda pişirilen kahveyi oracığa oturan müşteriler hüpürdetiyor, yanlarında bir sokak köpeği."	76

- Resim 15: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.116; “Eskiden, İstanbul Sokaklarında, camilerin avlularında her işin bir kolayı bulunmuştu. Yerel giysileriyle iki seyyar berber, şalvarlı, Yemenli, nakışlı çoraplı gurbetçileri traş ediyorlar.” 76
- Resim 16: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.66; “Dört mevsim zerzavat, kavun-karpuz satan adam, suyu akmayan bir çeşmenin üstüne küfesini, yere de selesini koymuş, Sebah ve Joaillier’e güleç ve keyifli bir poz vermiş..... 77
- Resim 17: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.62, “İstanbul’da eski bir Kebapçı dükkanı, raflarda müşterilerin belki de “ekmek içiyle tertemiz sıyırdığı” bakır sahanlar!” 77
- Resim 18: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.24-25; “Beşiktaş iskelesi. Allah’ın yarattığı kumsal kıyı. Önde kömür çuvalları. Solda arkadaşlarımızın evleri. Yıl 1939, yani henüz park yok.” 78
- Resim 19: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.32; Beşiktaş parkı resmen açılıyor. Anıtın arkasında evler henüz durmakta.Ön planda Cumhurbaşkanı İnönü. Yanında Vali Dr. Kırdar,Beşiktaş iskelesine yanaşan bir boğaz vapuru gibi çark ediyor.Sağdakiler Gen. Kur. Bşk. Orbay Behçet Uz ve paltolusu Başbakan Hasan Saka, o biraz alaturka.” 78
- Resim 20: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN” s.19”, “Beşiktaş Tramvay Durağı. Resimde görülen zarif hanımlar film artisti değil. Yıldız’dan komşularımız. Fotoğraf, dönemin bir kutu makinesi ile çekilmiş. “ 80
- Resim 21: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.20; “Akaretlerden Beşiktaş’a giriş. Sağda köprü hamamı. Yeri, bugünkü bulvarın ortası.” 81
- Resim 22: Kaynak: Murat, “KAYIT DIŞI ANILAR”, s.207..... 82
- Resim 23:Kaynak: B+ Dergisi, Sayı: Sonbahar ‘08/3; “Nuri Demirağ, bugünkü Deniz Müzesi’nin yerinde, genç Cumhuriyet’in ilk uçaklarını üretmeye başlamıştır.” 85
- Resim 24: Beşiktaş Barbaros Bulvarı’nın İlk Görüntüleri, Kaynak: Beşiktaş Bld. Resmi İnternet Sitesi 88
- Resim 25: Kaynak: Beşiktaş Belediyesi Resmi İnternet Sitesi..... 90

Resim 26: Şeref Stadi-Çırağan Sarayı, Kaynak: Beşiktaş Belediyesi Resmi İnternet Sitesi.....	92
Resim 27: Pervititch Haritalarında Beşiktaş Semti, Kaynak: Pervititch Haritaları .	104
Resim 28: 1946 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	105
Resim 29: 1966 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	106
Resim 30: 1982 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	107
Resim 31: 2005 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	108
Resim 32: Pervititch Haritalarında Beşiktaş Tramvay Yolu ve Deposu, Kaynak: Pervititch Haritaları.....	109
Resim 33: 1946 Hava Fotoğrafında Tramvay Deposu, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	109
Resim 34: 1966 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	110
Resim 35: 1982 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	110
Resim 36: 2005 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	111
Resim 37: Pervititch Haritalarında Beşiktaş'ta Örnek Yapı Adası, Kaynak: Pervititch Haritaları	112
Resim 38: 1966 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	112
Resim 39: 1982 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	113
Resim 40: 2005 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	113
Resim 41: Pervititch Haritalarında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: Pervititch Haritaları.....	114
Resim 42: 1966 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi	114

Resim 43: 1982 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi	115
Resim 44: 2005 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi	115
Resim 45: Pervititch Haritalarında Akaretler, Kaynak: Pervititch Haritaları	116
Resim 46: 1946 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi.	116
Resim 47: 1966 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi.	117
Resim 48: 1982 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi.	117
Resim 49: 1946 Hava Fotoğrafında Akaretler ve BJK Plaza, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi	118
Resim 50: 1982 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi	119
Resim 51: 2005 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi	120
Resim 52: 1982 Ümraniye Örnek Parselasyon Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	121
Resim 53: 2005 Ümraniye Örnek Parselasyon Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi.....	121
Resim 54: 1982 Ümraniye Örnek Karayolu Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi	122
Resim 55: 2005 Ümraniye Örnek Karayolu Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi	122

TABLO LİSTESİ:

Tablo 1: Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Sayıları, Kaynak: TÜİK.....	25
Tablo 2: T.C. Nüfus Artışı, Kaynak: TÜİK	28
Tablo 3: İstanbul Nüfus Piyasası, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu ..	29
Tablo 4: T.C. İlk Okullardaki Öğrenci Sayıları (1988-2008), Kaynak: TÜİK	29

Tablo 5: T.C. İstihdam ve İşsizlik (1988-2008), Kaynak: TÜİK.....	30
Tablo 6: T.C. Sigortasız Çalışanların Oranları, Kaynak: TÜİK	31
Tablo 7: Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Yoksulluk	31
Tablo 8: Başlıca Ülkeler ve Bölgelerde İmalat Sektöründe İstihdam (1970-1997), Kaynak: Castells, “AĞ TOPLUMUNUN GELİŞİMİ”, s.411	32
Tablo 9: T.C. İstihdam Dağılımı, Kaynak:TÜİK.....	33
Tablo 10: Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamdaki Değişimler, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu.....	34
Tablo 11: İstanbul İli’nde Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu.....	34
Tablo 12: T.C. Faaliyet Kollarına Göre 2006 Yılı Çocuk İstihdam Oranları, Kaynak : TÜİK	34
Tablo 13: T.C. Faaliyet Kollarına Göre Çocuk İstihdam Rakamları, Kaynak: TÜİK35	
Tablo 14: T.C. Kent-Kır Çocuk İstihdam Rakamları, Kaynak: TÜİK.....	36
Tablo 15: Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus ve İstihdam, Kaynak: TÜİK.....	36
Tablo 18: Anne Eğitimi ve Çocuğun Gelişimi, Kaynak: AÇEV Resmi İnternet Sitesi	56
Tablo 19: Beşiktaş’ın 1886 Nüfus Yapısı, Kaynak: “Dünden Bugüne Beşiktaş”, s.367	
Tablo 20: İstanbul İlçelerinin Nüfus Artış Hızlarına Göre Sıralaması	101
Tablo 21: İlçelerde Yüksek Öğrenim Durumu, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu.....	101
Tablo 22: Mesleklere Göre Büyüme Oranı, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu.....	102
Tablo 23: İmalat Sanayi Çalışan Sayıları, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu.....	102

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’de, Cumhuriyetin ilanından bu güne yaşanan kentleşme süreçlerinin, birbirini izleyen kuşaklar üzerindeki etkileri incelenmektedir. 20. yy. ülkemizde özellikle kentsel çevreler açısından hızlı ve yoğun bir değişim yüzyılı olmuştur. İnsan doğası gereği çevre, insanın gelişmesi sırasında kullanacağı maddi ve manevi girdilerin ve birikimlerin bulunduğu yer olduğuna göre, söz konusu hızlı değişim, her kuşağın, öncekine ve sonrakine göre farklı birikimlerle kendini oluşturması anlamına gelmektedir.

“Özal gençliği” deyimini şeklinde ortaya çıkan toplumsal bir suçlama ile zan altında olan günümüz kuşağının yetiştiği kentsel çevreler, acaba önceki kuşaklara göre ne gibi farklılıklar göstermektedir? Çevrenin giderek fakirleşmesi ve gelecek kuşakları geçmişin birikimlerinden ve zenginliklerinden yoksun bırakmak ne gibi bir tehlikenin habercisidir?

Çalışma, Türkiye’de kentsel çevrelerin değişime uğramasını doğrudan etkileyen iktidarların çatışması ile ortaya çıkan farklı dönemlerin ele alındığı sorun tanımlaması bölümü (birinci bölüm), çevrenin insan gelişimi üzerindeki etkilerinin tartışıldığı ikinci bölümü, tanımlanan sorunsal ve çizilen kuramsal çerçeve ile Türkiye kentleşmesinin iki farklı yüzünün, Beşiktaş ve Ümraniye semtlerinin değerlendirildiği üçüncü bölümü, sonunda da öneri olarak uygulamaya yönelik bir fikir projesinin geliştirildiği dördüncü bölümü içermektedir.

SUMMARY

This study aims to examine the impact of urbanisation processes on generations from the beginning of the Turkish Republic until to-day.

20th century, especially for urban regions in our country, happens to be the era of rapid and intensive changes. Since the environment is considered as a “place” which provides material and immaterial substances for human beings living in it, rapid changes as already mentioned above, have also caused differences among generations.

To day’s youth are referred as “Özal’s Youth” which implies negative and undesirable connotations; hence the question to be posed here, is “what sorts of differences in the environments / millieus can be observed where old generations and to-day’s youth are raised?” The gradual impoverishment of the environment, which means hampering the accessibilities of young generations to the richness and values of the past (traditions), does create a menace. What could be an alarming message for a danger as such for to day’s and future generations?

First chapter of this thesis, deals with “problem formulation” whereby the impacts of various governments (political powers) on the changes of environment are analysed.

Second chapter, discusses the influences of the environmental/milieu conditions on the development of the personalities of individuals.

Third chapter, covers an evaluation of the different societal aspects of urbanisation, namely Beşiktaş and Ümraniye districts are evaluated on the basis of previously explained “problem formulation” as well as the proposed “theoretical framework” for this study.

Last, but not least, a concrete proposal –an idea project converted to implementation design work- is added as chapter four of the thesis.

GİRİŞ: KENTLEŞMENİN SAĞLIĞI

“Felsefe kentin kızı olsa da, kent, felsefi düşünmeye pek seyrek konu olmuştur.”¹

Bu tez, “2008 Krizi” olarak adlandırılan küresel ekonomik krizin, ülkemizde giderek ağırlaşarak (hızla artan işsizlik rakamları, çeşitli sektörlerdeki ve ekonomideki gerileme vb.) yaşandığı bir dönemde yazılmıştır. Krizden hemen önce ise, ülke gündemini “doğanın alarmı” (küresel ısınmaya bağlı çölleşme, iklim değişiklikleri, barajların doluluk oranlarındaki düşüş vb.) ve “savaşlar” (Irak, Gürcistan vb.) oluşturmaktaydı. Bunların yanı sıra, medyanın daha önce pek ilgilenmediği fakat 2009 yerel seçimleri ile önem kazanan “açlık” ve “yoksulluk” da (ülkemizde açlık ve yoksulluk sınırı altındaki vatandaşlarımızın çoğalması, alım gücünün hızla düşüşü vb.) son dönemde gündeme eklenen sorunlar oldular. Türkiye’nin sürekli gündemini oluşturan bu sorunlar, şüphesiz çağımızın, bütün ülkelerin farklı oranlarda ama mutlaka yaşadığı, “evrensel” sorunlarıdır. Server Tanilli’nin² altını ısrarla çizdiği olgu, şehircilik açısından son derece önemlidir; çağımızda evrensel sorunlar artık kentsel bir boyut kazanmıştır. Gerçekten de kentlerin günümüzde açlık, yoksulluk, şiddet ve doğa tahribatı ile neredeyse özdeşleşmiş olduğu, inkâr edilmesi zor bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Kentler neden bu sorunların merkezi durumundadır? Aslında bu soruyu başka bir biçimde sormak yanıtı ulaştırmak açısından daha faydalıdır; kentlerin bu sorunların merkezi durumunda olmalarından kim, nasıl bir çıkar elde etmektedir? Tanilli kentin sürekli olarak dönüşüme uğrayan ama sürekliliğini de şaşırtıcı biçimde sürdüren bir gerçeklik olduğunu söylemektedir. Kentleri günümüzde boğazlarına kadar battıkları bu batağa sürükleyen sürekli dönüşümün, kendiliğinden gerçekleşen bir doğa olayı olarak görülmesi, şehircilik bilimi açısından kabul edilemez; bu yönden çözümler üretilmesi gerekmektedir. Öncelikle söz konusu dönüşümün mekanizması ve aktörleri tanımlanmalıdır. Kentsel çevrenin şu ya da bu yöndeki dönüşümünden,

¹ Tanilli, Server, İNSANLIĞI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?, s.113

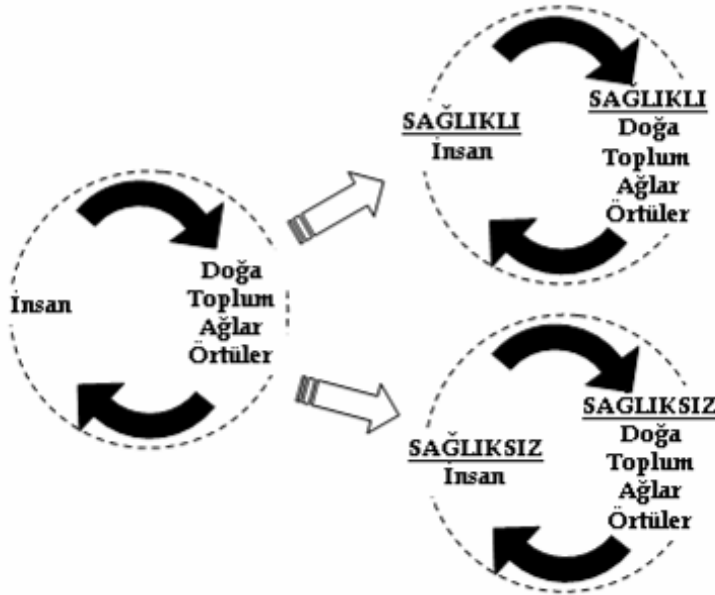
² A. e.

“kimler, nasıl bir çıkar elde etmektedir?”, sorusu yol göstericidir. Bu bağlamda kentsel çevrenin işlevini ortaya koymak aydınlatıcı olabilir.

Unutulmamalıdır ki, yeni doğan bir insan, hangi zamana ve hangi mekana geldiğini bilmeden doğar. Bu önceden bilinemezlik, onun zamanla öğreneceği ve daha sonra da kendi istemiyle uygulayacağı davranışlar için de geçerlidir. Bu durumda kentsel çevre, öncelikle insanın şekillendiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fakat yine unutulmamalıdır ki, aynı zamanda insan da döngüsel biçimde kentsel çevreyi şekillendirmektedir. İnsan Yerleşmeleri Bilimi (Existics) kapsamında kentsel çevrenin öğeleri “insan, doğa, toplum, ağlar ve kabuklar” olarak sıralanmaktadır.³ Dolayısıyla insan ile doğa, toplum, ağlar ve kabuklar arasında döngüsel bir ilişkiden söz etmek mümkündür.

Bu döngüsellik içinde, kentsel çevrenin değişimini çok farklı şekillerde veya kategorilerde ele almak mümkündür. Fakat bu çalışmada kentleşmenin iki kuramsal ana başlık altında ele alınacağı söylenebilir; sağlıklı veya sağlıklı olmayan kentleşme. (Bkz. Şekil 1) Bu aşamada ise “sağlık” kavramını netleştirmekte fayda vardır. İnsan ve çevresi arasındaki döngüsel ilişki sağlıklı bir kısır döngüye dönüşebilmektedir.

Şekil 1: İnsan yerleşmelerine ait öğelerin sağlıklı ve sağlıklı olmayan döngüleri

³ Suher, Hande, ŞEHİRCİLİK, s.6

Çevirisini Bozkurt Güvenç'in yaptığı ve onun deyişi ile "çağımızın güncel ve evrensel sorunlarına bir çözüm yolu bulmaya" çalışan kitabında Erich Fromm, Marx ve Freud'un kuramlarının karşılaştırmalı değerlendirmesini yapmakta ve konumuz ile ilgili şu ifadeyi kullanmaktadır: "*Marx'ın ve Freud'un sağlıklı insan ölçütlerinde ortak olan nitelik bağımsızlıktır.*"⁴ Bu konu özellikle tezin ikinci bölümünde daha detaylı biçimde ele alınacaktır.⁵ Fakat bu aşamada sağlığın, bağımsızlık ile olan ilişkisinin kurulmuş olması, sözü edilen döngüsellik içinde bağımlılığın artması ile sağlıksızlaşma arasındaki ilişkinin kurulması açısından önemlidir.

Çalışmamızın yöntemi hakkında detaylı açıklamalar, 1.8. "Araştırma Yöntemi Ve Kullanılan Veriler" kısmında yer almaktadır.

⁴ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI, s.83

⁵ A.e. s. 83'den alıntı: "Freud'a göre sağlıklı kimse, jenital döneme ulaşmış, ana-babasından bağımsız ve kendi kendinin efendisi olan, yalnız kendi aklına ve yeteneklerine güvenen kişidir. ... Bu konuda Marx şöyle yazmıştır: İnsan, kendi kendisinin efendisi olup, kendi varlığını yalnız ve sadece kendisine borçlu olmadıkça, kendisini bağımsız olarak göremez. Başkasının koruyucu kanatları altında yaşayan birisi ise kendisini bağımlı görür."

1. SORUN TANIMLAMASI: “ERK” VE “KENTSEL ÇEVRE”

Varılan kuramsal noktadan hareketle, bu bölümde Türkiye kentleşmesi - kentleşmeye yön veren erkin bağımlılığı ve bağımsızlığı üzerinden değerlendirilerek- beş döneme ayrılmıştır. Benzer dönemleme çalışmalarına planlama alanında sıkça rastlamak mümkündür. Örneğin Şengül⁶, kapitalist kentleşme sürecinin özgün bir biçimini temsil ettiğini belirttiği Türkiye'nin kentleşme deneyimini dört dönemde değerlendirmiştir: “Osmanlı Kenti: Tarihsel ve Coğrafi Arka Plan ; I. Dönem: (Ulus) Devletin Kentleşmesi 1923-50 ; II. Dönem: Emek Gücünün Kentleşmesi 1950-80 ; III. Dönem: Sermayenin Kentleşmesi 1980 Sonrası” bu dönemlere Şengül'ün uygun gördüğü başlıklar olmuştur. Çalışmamızda ise, ana hatları Şengül'ün dönemlemesi ile örtüşmekle birlikte 1950-80 dönemi, 1950-60 ve 1960-80 olmak üzere iki ayrı dönem olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, bir bakış açısı farklılığından çok, dönemleme ile elde edilmek istenen sonucun farklılığından, erk ve kentsel çevre arasındaki ilişki bağlamında bu iki dönemin birbirinden ayrışmasından kaynaklanmaktadır. Şengül kendi deyimini ile Türkiye'deki kentsel süreçlerin kuramsal bir çerçeveye bir oturtularak anlaşılmasına katkı yapma amacını taşımaktadır. Bu tezdeki dönemleme ise, daha önce belirtildiği üzere, Türkiye'de kentsel çevrenin, evrensel sorunların merkezi haline gelmesinden kimin nasıl bir çıkar elde ettiği ile ilgili soruya yanıt aramak üzere şekillendirilmiştir. Sonuçta ortaya, bağımsızlık üzerinden beş farklı erk (1. Pax-Britannica, 2. bağımsız T.C. , 3. Pax-Americana, 4. yeniden bağımsız T.C. ve 5. yeniden Pax-Americana) ve buna bağlı olarak beş farklı kentsel çevre ortaya çıkmıştır (1. geleneksel Osmanlı kent dokusu, 2. devletçiliğin kentsel çevresi, 3. varlığın ve yokluğun yeni mekanları, 4. sosyal devletçiliğin kentsel çevresi ve 5. küreselleşmenin yoğunlaşan ve yığınlaşan kentsel çevresi).

1.1. “Pax-Britannica” Ve “Geleneksel Osmanlı Kent Dokusu” (1923 Öncesi)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, ekonomik anlamda tam bir dışa bağımlılık söz konusudur. Duyun-u Umumiye'nin kurulması, Baltalimanı Antlaşması

⁶ Şengül, Tarık, KENTSEL ÇELİŞKİ VE SİYASET, s.64

vb. pek çok nedenle Osmanlı, Sevr Anlaşması'nın ağır şartlarını kabul etmekten başka çaresi kalmayacak kadar iktidarsız durumdadır. Kaçınılmaz olarak bu durumun Osmanlı kent yaşamı üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri söz konusudur.

Sermaye ve finansın, diğer bir deyişle ekonomik gücün doğrudan yabancı aktörlerin elinde olduğu bir istihdam ve meslek alanı söz konusudur. Ticaret ve sarraflık, Osmanlı tebaasının elini uzatamadığı alanlardır. Irgatlık, küçük işletmecilik veya küçük esnaflıkla yetinmek durumundadırlar. Bu dönem, usta-çırak ilişkisi ile meslek edinilen dönemdir. Bu nedenle erkek çocuklar ilk aşamada baba mesleğini veya bir usta yanına verilmek suretiyle ustalarının mesleğini, esnaflığı veya zanaatı öğrenmek adına eli alet tutacak yaşa geldiği günden itibaren çalışma hayatına atılmak, veya tarlada ailesi ile birlikte çalışmak durumundadır. Kız çocukları ise, Osmanlı şer'i hukukunun tanımladığı örtünme, konuşma, davranış vb. katı "namahrem" kuralları doğrultusunda yaşamakta, günlerinin çoğunu evde, anneleri ile ev işi yaparak geçirmektedir. Bu anlamda çocukların erken yaşta ağır iş ve ev sorumlulukları aldıklarını, hatta evlendiklerini söylemek yanlış olmaz.

Alınabilecek yegane eğitim olan medrese eğitiminin ise bu dönemde iyice köhneleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bir dönemin alimlerini, düşünürlerini, sanatçılarını, önemli fikir adamlarını yetiştiren medreseler artık sadece hafız yetiştirebilmektedir. Bunun yanı sıra çok sayıda tekke ve zaviye de, iktidarını ilan edecek olan Batı hegemonyasına boyun eğecek ve gerekli rolleri üstlenecek bir dini eğitim vermektedir. Bu durum Osmanlı'nın içinde bulunduğu bağımlılığın bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Osmanlı'nın son döneminde, kısa süre sonra parçalanacak olan Anadolu topraklarında, hangi Batılı devletin nereye yerleşeceği hesabına göre, bu ülkelerin çok sayıda misyoner okulları çoktan açılmış durumdadır. Doğaldır ki İstanbul bu dönemde, kendisini paylaşamayan tüm devletlerin açtığı çok sayıda misyoner okulu ile başı çekmektedir. Durumu iyi olan ailelerin, çocukları bu okullarda okuyup dil öğrenmekte ve o okulun misyonerliğini yaptığı ülkede yüksek tahsil görmektedir. Okuryazar tek kesim olarak bu insanlar Osmanlı'nın entelektüel (münevver) camiasını oluşturmaktadır.

Osmanlı döneminde, cami kompleksinden oluşan merkez ile çarşı, kentlerin en hareketli yerleridir. Tamamen erkeklerin egemen olduğu bu alana nadiren namahrem kuralları çerçevesinde kadınlar girmektedir. Cami ve çarşılardaki canlılık dışında, Osmanlı'da kültürel anlamda ön plana çıkan iki etkinlik alanı ise mesire

yerleri ve bayram zamanı kurulan şenlik alanlarıdır. Her iki eyleme de çocuklar ve gençler, ağırlıklı olarak aileleriyle birlikte katılmaktadırlar. Osmanlı kentlerinde erkek çocuklarının yaşadığı, kızların yaşayamadığı bir diğer tecrübe ise, doğal alanların, denizin ve ormanların keyfini sürmektir.

Ortaylı, bu dönemin İstanbul'unu şöyle tarif etmektedir:

“1920’lerin İstanbul’unda nüfus hala karışıktı. Bulgar sütçü, Karamanlı Rum bakkal, Arnavut bostancı, Eğinli kasap, Karadenizli manav, Balat ve Hasköy’ün fakir tenekeçisi, Rum meyhaneci, İtalyan inşaat ustası ve Ermeni kuyumcu dışında bürokraside ve ticari hayatın her alanında renkli nüfus görülüyordu. ... Kent hala ahşap yapılardan oluşuyordu ve kârgir yapılar güngörmez sokakları saklayıp İstanbul’a karşıdan, yani Galata’dan bakıyordu. ... Surların içinde bile bahçeli evler, bostanlar göze çarpıyordu: çoluk çocuk yarı kırsal yarı kentsel bir çevrede oyunun ve haşarılığın tadını çıkarıyordu. Temizlik, aydınlatma hak getire, kışın çamur, yazın toz toprak. Apartman tipi binalar İstanbullu’nun hayatına henüz girmemişti, belirli bir azınlığın ve belirli semtlerin tarz-ı hayatıydı ve bir çok kimse için kalorifer ve havagazı ulaşılamayacak bir özlemdi. Aksaray’ın ahşap semtleri arasında akan Bayrampaşa deresi, Kadıköy’ün Kurbağalı deresi lağımaların karıştığı pis kokulu sular değildi.

Şehrin hemen her tarafında denize girilir ve İstanbul’un her semtinin çocukları yüzmeyi İstanbul’da öğrenirdi. Langa bostanlarının hıyarı, Yedikule’nin marulu, Arnavutköy’ün çilekleri İstanbulluların anılarında değil, zenbillerinde taşınmaktaydı henüz.”⁷

Osmanlı kent dokusu içinde konut alanları, daha çok kadınların yaşama alanlarıdır. Hanelerin içi mahrem yerlerdir ve akraba erkekler dışında bir erkeğin girmesi kesinlikle yasaktır. Bu dönemde kadınların hane yaşantısı, ahşap iki üç katlı, avlusunda havuzu ve hayvan damı olan eski evlerin günlük işleri ile geçmektedir. Görücü usulü başka bir haneye taşınana kadar aile evinde, taşındıktan sonra da gelin evinde hizmet etmek ve çocukları ile ilgilenmek, kadının başlıca görevidir.

Osmanlı kentlerinde yetişen, bir sonraki dönemde bağımsız Türkiye Cumhuriyeti’nin anne-baba kuşağı için kentsel çevre;

⁷ Ortaylı, İlber, İSTANBUL’DAN SAYFALAR, s.130

erkeklerin, doğanın kuağında çocukluklarının tadını çıkardıktan sonra, kendilerine ayrılmış küçük döngüde iyi kötü bir meslek sahibi olmak için uğraştığı,
kızların iyi bir eş ve anne olmaktan başka bir olasılığı aklına getiremediği,
halkın eğitim alamadığı, okur-yazar olmadıkları için memleket ve ülke meseleleri karşısında farkındalık geliştirmekte zorlandığı, nüfuzlu kimselerin görüşünden etkilenmelerinin kolaylaştığı
Ümmet zihniyeti ve cinsiyet ayrımıyla yaşanan bir evre olarak tanımlanabilir.

1.2. “Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti” Ve “Devletçiliğin Kentsel evresi” (1923-1950)

Cumhuriyet’in ve yeni Anayasa’nın ilanı ve Cumhuriyet Devrimleri’nin yaşama geçirilmesiyle ekonomi başta olmak üzere her alanda kazanılan bağımsızlık, kent yaşamında ve halkın günlük hayatında önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Ulusal sanayi, ulusal tarım ve ulusal eğitim gibi yeni yapılanmaların tamamı ile yeni kurulan ulus devlet, mmet zihniyeti ile yaşayan Osmanlı tebaasından, vatandaş olmaya geçişin şartları doğmaya başlamıştır.⁸

Yerli sermayenin ve yerli orta sınıfın oluşturulması sürecinde, halk için yeni istihdam ve meslek alanları oluşmuştur. Bu dönemde özellikle kadınların çalışma hayatına ve politik hayata katılmaları, başlarda sembolik oranlarda da olsa yepyeni bir kentsel evre yaratmaktadır. Açılan devlet dairelerinde memurluk, okullarda öğretmenlik ve fabrikalarda mühendislik yapmanın yanı sıra küçük ve orta derecede yatırımcı olma şansı da söz konusudur. Anadolu Selçuklu döneminden bu yana ticari ve ekonomik yaşamın dışında kalan kadınlar, bu dönemde ana mesleklerine geri dönme fırsatı bulurlar. Kadınlar arasında en yaygın meslekse, Anadolu’ya yayılan eğitim seferberliği kapsamında ğretmenliktir.

Bu dönemin eğitim kurumları, yeni kurulan Cumhuriyet’in coşkusunu öğrencilere aktaran kurumlardır. Ne de olsa bu okullarda, annesinin Osmanlı şer’i hukukuna ve namahrem kurallarına göre yaşadığı katı yaşama tanık olmuş ve aradaki

⁸ şengül, Tarık, KENTSEL ÇELİŞKİ VE SİYASET, KAPİTALİST KENTLEŞME SÜREÇLERİ ÜZERİNE YAZILAR, s.69

farkı görerek yaşamış öğretmenler görev yapmaktadır. Medreselerdeki dini eğitim sona ermiş, tekke ve zaviyeler kapanmış ve Eğitim Birliği Yasası ile laik eğitime geçilmiştir. Kızlı erkekli sınıflarda eğitim gören yeni kuşak, onlarla aynı yaşlardayken çalışmaya başlayan veya evde hapis olan bir önceki kuşağa göre büyük bir şansa sahiptir. Bu noktada düşülmesi gereken önemli bir not, Batılı ülkelerin, tamamını kabul ettikleri Lozan Anlaşması maddeleri arasından, sadece misyoner okullarının kapatılmasını çıkarttırmış olmalarıdır. Sayıları büyük ölçüde azalmakla birlikte bu okullar belli yasal statülerle varlığını sürdürmektedir.

Kültürel anlamda da Cumhuriyet'le beraber kent yaşamında, başta tiyatrolar, sinemalar ve konser salonları olmak üzere pek çok yenilik gelmiştir. Halk Evleri ve Köy Enstitüleri ise bu gün aydınlanma yolunda pek çok Dünya ülkesinin örnek aldığı modeller olarak Türkiye Cumhuriyeti coğrafyasına yayılmışlardır. Bunun yanı sıra, inşa edilen top sahaları, havuzlar ve plajlar da gözde spor ve eğlence alanları haline gelmiştir.

Bu dönemde çevrenin tadını çıkartmak artık erkek çocuklarına özel bir keyif olmaktan çıkmıştır. Doğal alanlar ve sokaklar, kız ve erkek çocukların beraber koşup oynadıkları alanlara dönüşmüştür.

Cumhuriyet dönemi gerek iyileşen yaşam koşulları, gerek sağlık alanında atılan büyük adımlar ve hastalıkların bitmesi gerekse özendirici politikalar ile nüfusun arttığı yıllardır. Bu dönemde, artan nüfusla büyüyen veya yeni kurulan kentlerin, planlı bir kentleşme ile geliştiği görülmektedir. Çoğunluk ise hala Osmanlı'nın tarihi konut dokusunda yaşamını sürdürmektedir.

Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kentlerinde, devrimlerle tanışma şansı bularak yetişen kuşak için kentsel çevre;

laik bir eğitim alma, okuma-yazma öğrenme ve istediği mesleğe yönelme şansı veren,

ekonomik bağımsızlık olanağı sunan (özellikle kadınlar açısından, keskin cinsiyet ayrımının sona ermesi ile, büyük anlam taşımaktadır),

istediği ile aile kurma şansı veren,

memleket ve dünya meseleleri ile ilgili kendini daha iyi yetiştirebilecek olanakları sunan bir mekan olarak tanımlanabilir.

1.3. “Pax-Americana” Ve “Varlığın Ve Yokluğun Yeni Mekanları” (1950-1960)

Çok partili sisteme geçişin (1946) ardından Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi (1950), İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk yıllarının ardından, savaştan bir dünya devi olarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri ile D.P. arasında gerçekleştirilen ekonomik bir anlaşma olarak nitelendirilebilir. Cumhuriyet Devrimleri'nin henüz ulaşamadığı, kendini yetiştirme şansı bulamamış kesimler için fakirlikten kurtulma ve zengin olma vaatlerinin cazibesi, özellikle de gerçekleştirilemeyen toprak reformu ile etkinliğini sürdüren aşiretlerde, ABD ve DP ile anlaşılan toprak ağalarının boyunduruğu altında yaşayan kesimlerde, ağaların direktifi ile toplanan oylar göz önüne alınmalıdır.

Devletçilik ve ulusal sanayi bu dönemde bir kenara bıraktırılmış ve Türkiye Cumhuriyeti, kendine yüklenen tarım ülkesi misyonunu yerine getirmek üzere, borçlandırılmaya başlamıştır. Sermayenin, kârlılığa dayalı yer seçimi ve ucuz işgücü isteği ile oluşan kırdan kente göç dalgaları, büyük kentlerin çeperlerinde, yoksulluğun yeni mekanlarını, ilk gecekondu mahallelerini oluşturmaya başlar. Bu dönemde, savaş sonrası dönemde gündemde olan ve hayati önem taşıyan ulusal ölçekte nüfus planlaması ise, Demokrat Parti döneminde rafa kaldırılmıştır.

Demokrat Parti döneminde, en çok inşa edilen kentsel donatının cami olması, yirmi yıla yakın Türkçe okunan ezanın Arapça'ya dönmesi ve “Siz isterseniz şeriatı bile getirebilirsiniz” söyleminin ardındaki bütüne bakmak önemlidir. Cumhuriyet'in ilanını ile itibarını ve etkinliğini kaybeden güçler, tarikatlar ve ağalar, yeniden iktidar sahibi olma fırsatını, Dünya'ya hükmeden yeni erk ile anlaşarak, onun çıkarlarını Türkiye'nin çıkarlarının önünde tutmak pahasına kabul etmiştir. Adnan Menderes'in, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki planlı kalkınma dönemi ile ilgili “Öyle plan kahrolsun, böyle plan mübarek olsun”⁹ söyleminin ardında, uluslar arası erk ile ulusal işbirlikçi erk arasında oynadığı köprü vazifesi yatmaktadır.

Ulusal ulaşım politikasında, demiryolundan karayoluna geçişin ardında yatan neden de yine bu doğrultudadır. Türkiye Cumhuriyeti Karayolları bu dönemde ulaştırma bakanlığından ayrılır ve özel statü kazanır. Amerikan çıkarlarını gözetmek,

⁹ Akçay, Ümit, “KAPİTALİZMİ PLANLAMAK, TÜRKİYE'DE PLANLAMA VE DPT'NİN DÖNÜŞÜMÜ”

araba satışlarını, benzin tüketimini özendirmek, arttırmak, altyapı yatırımları ile borçlanmak, tüm bunlar olurken oluşan para akışı içinde -aslan payı yurt dışına gitmek üzere- arta kalan bir miktar para ile işbirlikçi erki beslemek ve kırıntıları da yandaşlara dağıtarak taban oluşturmak amaçlanmaktadır.

Karayolu politikası, özellikle İstanbul'da, konut alanlarını ve tarihi dokuları parçalayan ve ezen yolların açılması ile kent yaşamını doğrudan etkiler. Karayolları ile aynı zamanda ilerleyen dönemde plansız olarak kentleşecek alanlar da tanımlanmaktadır. Konut dokusunu etkileyen fakat asıl etkileri yine ilerleyen dönemlerde ortaya çıkacak olan, başta *kat mülkiyeti yasası* olmak üzere bir dizi yasal düzenleme ile de hane yaşamının geçtiği tarihi dokuların yok olmasının ve rant ekonomisinin hukuki altyapısı hazırlanmıştır.

Demokrat Parti dönemi, bir kuşak yetişecek kadar sürmemiş olsa da, kent yaşamı ve kent sakinleri açısından ortaya çıkan radikal değişimler;

Anadolu'da ekonomik kalkınmanın duraklaması ve Köy Enstitüleri'nin Kapatılması

Cumhuriyet devrimlerinin henüz ulaşamadığı kesimlerin, maddi olanaklar ve gerici örgütlenmeler ile karşıt görüş altında beslenmesi ve örgütlenmesi,

Kent mekanında ekonominin üretim değil rant odaklı bir faaliyete dönmesi için gerekli yasal ve kurumsal altyapının oluşturulması,

Ülkeye giren tüketim malları ve tüm bu gelişmelerin, modernizmin bir göstergesi olarak yansıtılarak özendirilmesi,

bu dönemde atılan ve gelecek dönemlerde yeşerecek olan “erk tohumları” olarak nitelendirilebilir.

1.4. “Yeniden Bağımsızlaşan T.C.” Ve “Sosyal Devletçiliğin Kentsel Çevresi” (1960-1980)

Demokrat Parti döneminin Amerikancı politikaları ve antidemokratik uygulamaları karşısında, öğrenciler, halk ve ordu tarafından, yazılmış en demokratik anayasalardan birisi olarak kabul edilen 1961 Anayasası ile yönetilecek dönem bir ihtilal ile başlar (27.05.1960). Bu dönemde anayasaya Türkiye Cumhuriyeti'nin artık

bir “sosyal devlet” olduğunu bildiren ve bu yöndeki uygulamalara gerekli yasal altyapıyı hazırlayan ibareler eklenmiş, çok kapsamlı bir parlamenter sistem, her kesimin temsil edileceği şekilde yeniden oluşturulmuştur.

Planlı bir kalkınma söyleminin ilk uygulaması 1960’da, ihtilalden birkaç ay sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilatı’dır. Fakat DPT, “Bize plan değil pilav lazım” söylemini savunan, temelleri DP döneminde atılmış politikaya takılacak ve toprak ve vergi reformu önerisi, İnönü başbakanlığındaki hükümet tarafından reddedilince, kurucu kadro istifa edecektir.

1960’ların sosyal devlet yılları, bütün dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, istihdam ve meslek alanında emeğin örgütlendiği bir dönemdir. Bu dönemde, çalışanların gerek sosyal hak ve özgürlükler gerekse yaşam şartları ve statüleri açısından önemli bir yükselişin yaşandığı, sendikaların güçlendiği görülmektedir.

Yeni yasal ve politik iklimin hemen ürünlerini verdiği en önemli ortam ise eğitim kurumları ve özellikle de üniversitelerdir. Öğrenci örgütlenmeleri de ülke kararlarında söz sahibi olacak yasal haklar ve olanakların ortaya çıkması ile büyük gelişme göstermiştir. İşçi ve memur maaşları ve ikramiyeleri, birikim yapabilecek ve maddi olanaklar elde edebilecek seviyelere gelmiştir.

Kentleşme bu dönemde, ulusal sanayinin zayıflığından kaynaklanan ve önü alınamayan göç olgusunun etkisiyle, gecekondulaşmanın hızlandığı, yasal konut alanlarında ise tarihi konutların apartmanlaştığı bir seyir izlemektedir. Fakat her iki konut alanında da politik olarak emek haklarından ve sosyal devletten yana sol görüşün başat olduğu bir yapının egemen olduğu görülmektedir. Gecekondu alanlarına ilkokullar önemli oranda bu dönemde inşa edilmiştir.

1970’li yıllara gelindiğinde ise, ibre tekrar uluslar arası erk yönüne dönmeye başlar. Hızla güçlenen yeni bir olgu olarak küreselleşme musluğun ağzını açar ve DP döneminde atılan tohumların yeşermesi için gerekli kriz ortamı hazırlanır. Kontrollü örgütlenmeler ile sivil öğrenci ve işçi örgütlenmeleri arasında gerilim tırmandırılır. Özellikle Türkiye’nin Bülent Ecevit başbakanlığındaki dönemde, başta ABD’ye karşı gelerek haşhaş ekilmesine izin vererek iç politikada, Kıbrıs Barış Harekatı ile de dış politikada gösterilen kararlılık, ekonomik ambargo ile cezalandırılır. Bir anlamda, İkinci Dünya Savaşı yoksulluk yıllarında yaşanan senaryo tekrarlanacak ve zenginlik

vadeden yeni bir taşeron parti, bu kez ordunun farklı bir kanadı tarafından gerçekleştirilecek faşist bir darbe ile iktidara gelecektir.

Sonuç olarak bu dönemde kentsel çevre, yetişen yeni kuşak açısından;

- Sosyal devletçilik kapsamındaki uygulamalarla emek ve eğitim alanında örgütlenmelerin zenginleştiği,
- Yeni bir kent mekanı olarak gecekondu mahallelerinin oluştuğu,
- Mevcut yasal konut stoklarının, tarihi yapılardan apartmanlara dönüştüğü,
- Yap-satçılığın ve arazi rantının, herhangi bir meslek alanının yıllar sürececek birikiminin sağlayamayacağı ekonomik olanaklar sunduğunun görüldüğü bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5. “Yeniden Pax-Americana” Ve “Küreselleşmenin Yoğunlaşan Ve Yığınlaşan Kentsel Çevresi” (1980 SONRASI)

24 Ocak kararları olarak bilinen, dışarıya bağımlılığı ve yeni liberal ekonomiyi ilan edecek olan paketin yaşama geçirilebilmesinin ve böylece Türkiye'nin tekrar ABD yörüngesine girmesinin önündeki en büyük engel, demokratik hak ve özgürlükleri ve sosyal devlet anlayışını yasal olarak olanaklı kılan ve koruyan 1961 Anayasası'dır. Askeri darbe ile sosyalist örgütlenmeler ezilip dağıtılırken, yapılan ilk uygulama da yeni anayasanın ilanıdır. Eski anayasanın emeği ve örgütlenmeleri, sosyal hak ve özgürlükleri koruyan maddeleri ya tamamen kaldırılır ya da ibarelerin değiştirilmesi suretiyle atıllaştırılır. Bu anayasanın hangi amaçlarla yürürlüğe konduğunun en somut göstergelerinden bir diğeri de hiç şüphesiz süratle çıkartılan “turizmi teşvik yasası”dır.

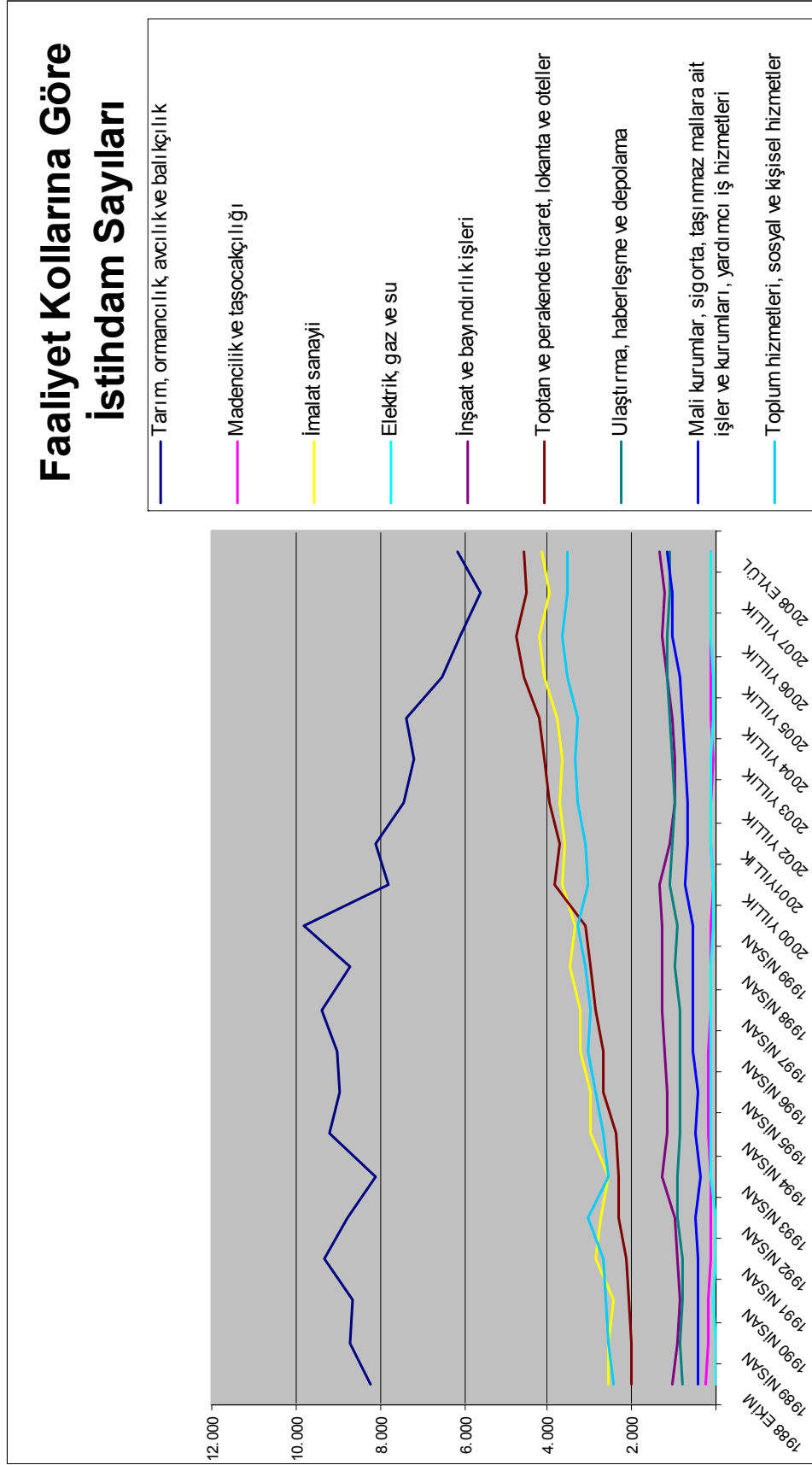
1980'den bu güne istihdam ve meslek alanına bakıldığında, tarım sektöründe büyük bir düşüş yaşandığı, sanayi istihdamının yerinde saydığı (nüfus artışı olgusu ile birlikte değerlendirildiğinde bu da gerileme anlamına gelmektedir) görülmektedir. Buna karşı üç alanda düşük oranda bir yükselme yaşandığı görülmektedir. Bu alanlar toptan ve perakende ticaret, imalat ve toplum hizmetleri sektörleridir. (Bkz. Tablo 1) Bu tablo, Türkiye'nin bir tüketim ülkesine dönüşme konusunda başarılı bir grafik çizdiğini göstermektedir. Ülkedeki temel ekonomik döngü açıkça ithalat ile gelen yabancı malların ülke pazarına dağıtılması ve satılmasına dayalı örgütlenme

üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durum, ekonomik anlamda dışa bağımlılığın hızla artması anlamını taşımakta ve uluslar arası sermayenin, ulusal ekonomiye ve politikaya hakim olması anlamına gelmektedir. Özel sektörün tüm erki eline alması da istihdam ve meslek alanındaki hakların ve gelirlerin, sermayenin çıkarları doğrultusunda belirlenmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde, düzenli biçimde işsizliğin arttığı ve mevcut istihdamın da yarı yarıya sigortasız olduğu göz önüne alındığında, birikim yapma ve gelecek için yatırım yapma olanaklarının giderek daha da yok olacağı açıktır.

İstihdam alanında ulusal ekonominin dayandığı en önemli sektörün inşaat sektörü olması ise ekonomik bir girdabın habercisidir. 1980'den bu yana her iktidar artan oranlarda dışarıdan borçlanmış ve alınan borçları yine uluslar arası şirketlere verdiği ihalelerle inşaatlara ve altyapı (tamamına yakını karayolu olmak üzere) yatırımlarına harcanmıştır.

Eğitim alanında ise ortaya çıkan en kritik tablo, Demokrat Parti dönemine paralel biçimde, dini eğitim kurumlarında görülen artıştır. İmam hatip liseleri ve kuran kursları, kimi mahallelerde laik eğitim kurumlarına alternatif olacak biçimde örgütlenmektedir. Diğer yandan rakamlar, ülke nüfusunun artış hızına karşın, ilkokulda okuyan öğrenci sayılarının sabit kaldığını göstermektedir. (Bkz. Tablo 4) Bu durum, eğitim hakkından yoksun bırakılan çocukların varlığını ve sayılarındaki artışı işaret etmektedir.

Tablo 1: Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Sayıları (1988-2008), Kaynak: TÜİK

Kültürel aktivite son dönemde sinemaya indirgenmiş durumdadır. Diğer aktiviteler ya çok yüksek ücretleri ya da düşük seyirci kapasiteleri ve yaygın olamayışları nedeniyle tercih edilmemekteyken alışveriş merkezleri en popüler mekanlar haline gelmiştir. Diğer bir deyişle alışveriş, sosyal yaşamın en önemli aktivitesi durumundadır.

Özellikle güvenlik ve çevresel kirlilik nedeni ile, yeni kuşak evde yetişmektedir. Sokaklarda, yeşil alanlarda veya denizde arkadaşlarıyla birlikte değil, evlerinde televizyon ve bilgisayar ekranları karşısında vakit geçirmeleri, aileleri tarafından da kimi zaman tercih edilmektedir. Çünkü artık dışarı çıkmanın, çocuk için bile olsa, ekonomik bir külfeti söz konusudur.

Konut dokularına bakıldığında ise yasal alanlardaki tarihi dokunun apartmanlaşmasının 1980'lerde tamamlanmasının ardından, kent içi yeşil alanların yoğun biçimde yapılaştığı görülmektedir. Kent içinde 1980'lere kadar varlığını sürdüren bağlar, bahçeler, tarlalar ve ağaçlık alanlar hızla yüksek katlı yapılara dönüşmüştür. Gecekondu alanlarındaki konut dokusu ise barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik insani bir ihtiyaçtan, mafya örgütlenmesi içinde yatırımcılığın ve müteahhitliğin yaygınlaştığı bir varoş yapıya dönüşmüştür. Söz konusu bu alanlardaki yapılaşma, bu son dönemde siyasetçiler tarafından aflar ve yasal imkanlarla özendirilmiş ve bunun sonucu olarak da sadık bir yandaş taban oluşturulmuştur.

Bu mahallelerde yetişen çocuklar için evden çıkıp oyun oynayabilecekleri herhangi bir alan bırakılmamıştır. Varoşlarda inşa edilen donatılar cami, ilkokul ve kahveden ibarettir.¹⁰

1980'sonrası dönemde, yeni yetişen kuşaklar açısından;
mimari olarak, gerek estetik gerekse malzeme açısından son derece kalitesiz bir hane ve çevre yarattığı,
kent mekanının sosyal ortamlar açısından fakirleştiği ve çocukları asosyalliğe ittiği,
nefes alma, doğayla kucaklaşma imkanının hızla ortadan kalktığı,
ailelerin statülerinin düştüğü ve gelecek güvencelerinin ortadan kalktığı,

¹⁰ Erder, Sema, İSTANBUL'A BİR KENT KONDU: ÜMRANİYE

kültürel etkinliklerin birer lüks haline geldiği bir kentsel çevrenin oluştuğu görülmektedir.

1.6. Sonuç

Türkiye'nin, özellikle 1950'den bu güne, ekonomide dışa bağımlılığa ve göçe dayalı geçirdiği kentleşme sürecinde, bağımsız T.C. döneminin kazanımları ve çocukların (gelecek nesillerin) gelişmesinde hayati rolü olan zengin yaşam alanları giderek fakirleşmiştir. Bu durum, “kenti yaratan” ve “kent tarafından yaratılan” arasındaki etkileşim bağlamında sağlıklı bir kısır döngü oluşturmaktadır.

Kentleşmenin kuşaklara toplumsal bilinç açısından ne verebildiğinin en somut göstergesi şüphesiz kentte yetişen kuşakların politik eğilimleridir. Kentleşmeyi yönlendirecek gücü elinde bulunduran erk, kendi sürekliliğini sağlayabilmek için kaçınılmaz olarak kente, böylece kuşaklara, dolayısıyla da çocukların yaşamına müdahale etmektedir. Türk toplumunun politik eğiliminin de, kentsel çevrelerdeki değişimi doğrudan yansıtır nitelikte ve büyük oranda küresel erke bağımlılıktan yana olduğu söylenebilir. Bu durum kentsel çevreye müdahale eden küresel erkin önemli bir başarısı olarak değerlendirilmelidir.

Günümüz dünyasına hükmeden *küresel erk*, sayısı hızla artan genç nüfusun bir yandan tüketim ihtiyacını sürekli canlı tutarken, bir yandan da sağlıklı biçimde gelişme ve yetişme olanaklarını hızla elinden almaktadır. Bu sorunlar bütünü, şüphesiz küreselleşme süreci ile doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda, Türkiye'nin de içinde bulunduğu, küresel Dünya içinde sınırları tanımlanmış başka bir bütün daha söz konusudur. Yıldızoğlu, ortak bir özellik olarak, tüketim ihtiyacı sürekli canlı tutulan kalabalık ve cahil genç bir nüfus barındıran ülkelerin bulunduğu, Büyük Ortadoğu Projesi olarak adlandırılan coğrafya içinde, Türkiye'ye son dönemde yüklenen misyonun, bir tüketim coğrafyasına dönüşmek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.¹¹ Marx'dan yaptığı alıntı, Türkiye'de yaşanan kentleşme odaklı sorunların, adeta önceden yazılmış senaryosunu aydınlatmaktadır: “*Kapitalizm önce yeni üretim noktaları kurarak genişler ve ondan sonraki aşamada yeni tüketim noktaları üretmeye başlayarak, yeni ihtiyaçlar üretmeye başlayarak genişler.*” Bu

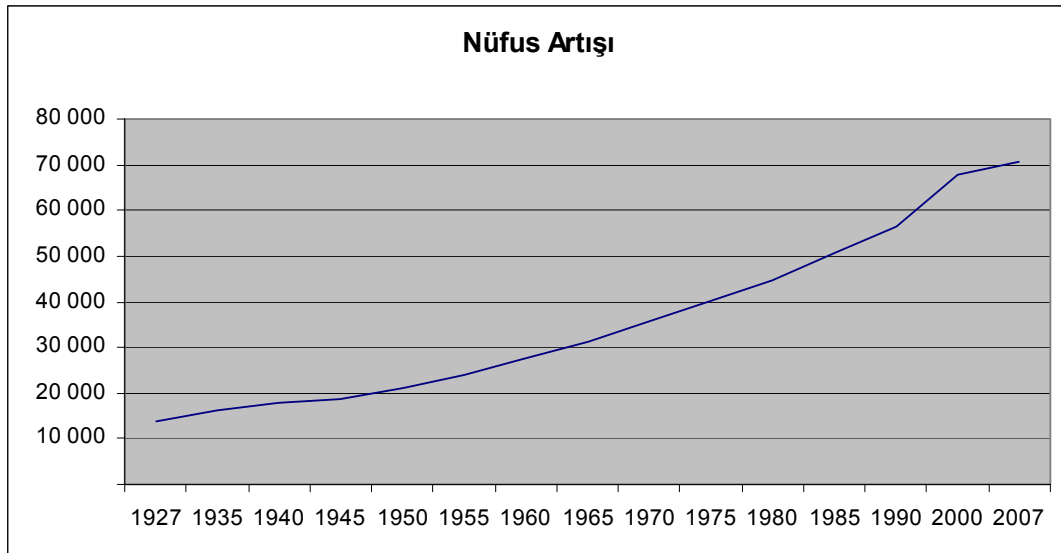
¹¹ Yıldızoğlu, Ergin, Ortadoğu Projesi Söyleşileri

bölümde yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan sonuç şudur ki, günümüzde Türkiye kentleri, BOP senaryosunun başrolünde, rollerini coşku içinde oynamakta, yeni ihtiyaçların yaratıldığı kent yaşamında, yeni tüketim noktalarının sayıları hızla artmaktadır. Böylece bölümün başında değinilen sorunun yanıtı da ortaya çıkmaktadır: Kentsel çevre sorunların merkezi haline geldikçe, bu durumdan istifade eden uluslar arası erk, tüketimin sürekliliğini sağlayarak kârını arttırmakta ve sürekliliğini de garanti altına almaktadır. **Kentsel çevre insanları üretime değil tüketime, dolayısıyla bağımlılığa yönlendirmektedir.**

Ekonomik, demografik ve sosyolojik verilere bakıldığında, söz konusu bağımlılığın, özellikle son yirmi yıllık sürede, hızla arttığını görmek mümkündür. Çocuklarla ilgili eğitim, işgücü ve suç rakamları ise gelecek kuşaklar açısından endişe verici boyuttadır.

Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin bu gün vardığı noktada yaşanan sorunların temelleri ve de geleceğe yönelik öngörüler açısından önemli bir sosyolojik saptama, ivmelenecek artan nüfus artışının (Bkz. Tablo 2), negatif unsurları tetikleyici önemli bir unsur olduğudur.¹² Nüfus ve aile planlaması olmaksızın, gerekli olanaklardan yoksun biçimde artan nüfus, kaçınılmaz biçimde yoksulluğa, cahilliğe ve yasa dışılığa itilmekte, mutluluğu tüketimde aramaya yönelmektedir.

Tablo 2: T.C. Nüfus Artışı, Kaynak: TÜİK

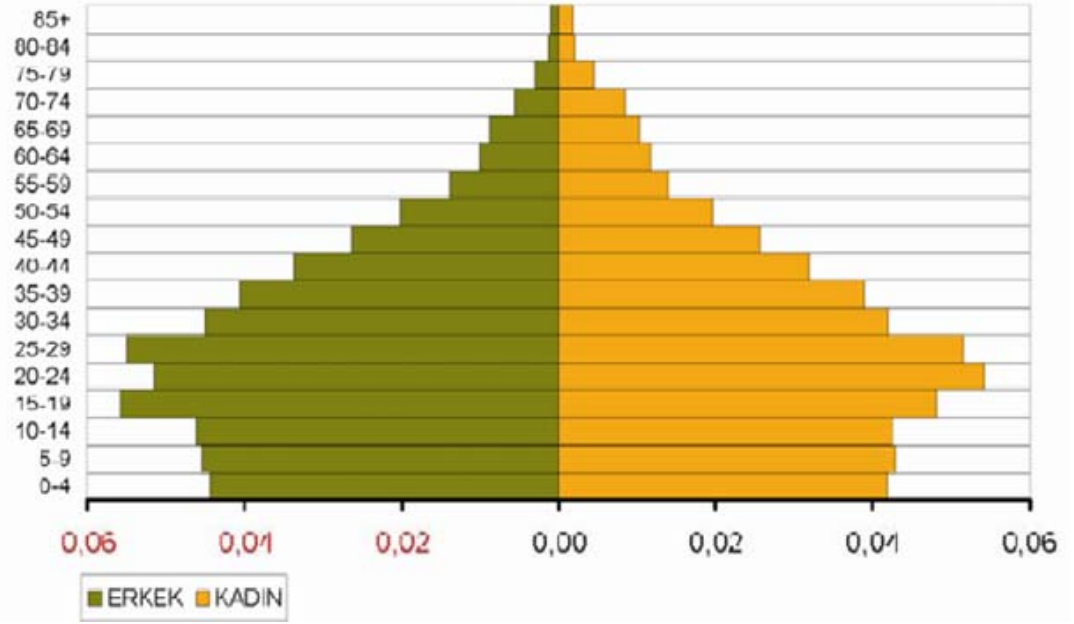
¹² Kendileri ile gerçekleştirilen çeşitli görüşmelerde, gerek Prof. Sema Erder gerekse Prof. Esin Küntay bu konunun üzerinde hassasiyetle durmuştur.

İstanbul'un nüfus piramidine bakıldığında ise kentin, Yıldızoğlu'nun altını çizdiği BOP kriterleri açısından, istenen tabloya uygun, genç bir nüfusu barındırdığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 3)

Tablo 3: İstanbul Nüfus Piramidi, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu

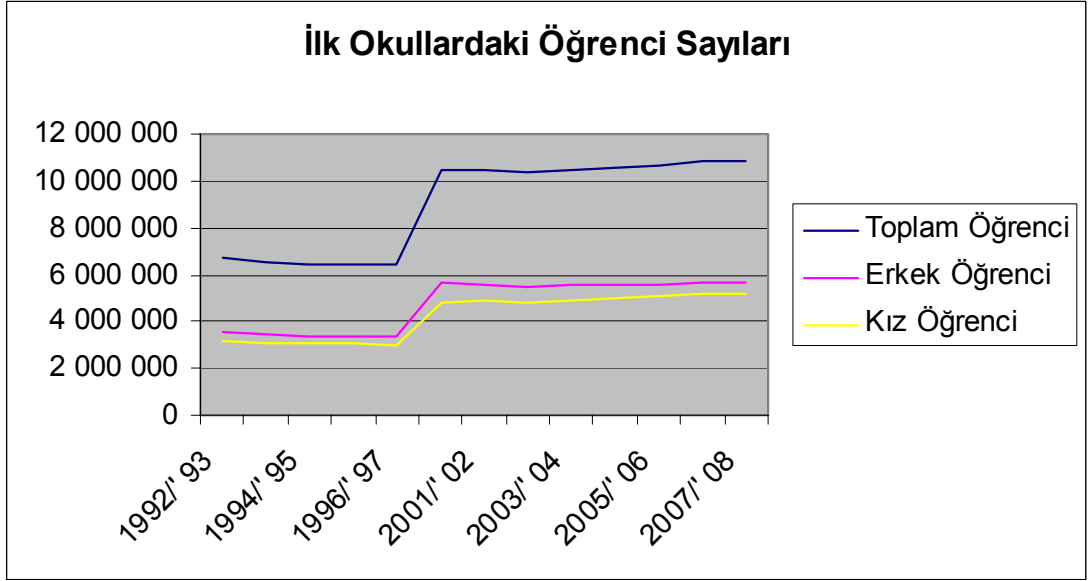
Şekil 29. İstanbul Nüfus Piramidi

YAŞ GRUBU

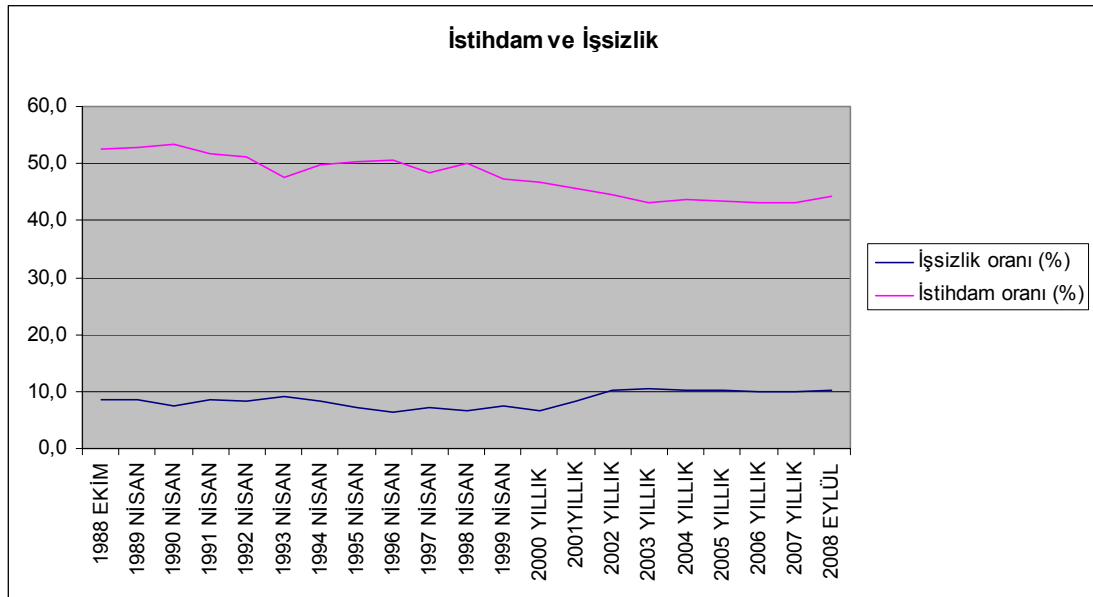
Türkiye genelinde, ilkokullarda okuyan öğrenci sayıları tablosuna bakıldığında ise, artan nüfusa karşın öğrenci sayılarının sabit kaldığı görülmektedir. (1996-2001 arasındaki artış 5 yıllık eğitimden 8 yıllık eğitime geçişten kaynaklanmaktadır.) Türkiye’de nüfusun hızla arttığı ve aktif nüfus olması gereken genç nüfusun büyük yüzdeyi oluşturduğu göz önüne alındığında, yeni nüfusun eğitim olanağından faydalanamadığı anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo 4)

Tablo 4: T.C. İlk Okullardaki Öğrenci Sayıları (1988-2008), Kaynak: TÜİK

Türkiye, hızla artan nüfusu ile ekonomik olarak büyümek ve istihdam olanaklarını sürekli arttırmak zorunda olan bir ülke iken, son 20 yıllık süreçte, istihdamın sürekli düştüğü, buna paralel olarak da işsizliğin sürekli arttığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 5)

Tablo 5: T.C. İstihdam ve İşsizlik (1988-2008), Kaynak: TÜİK

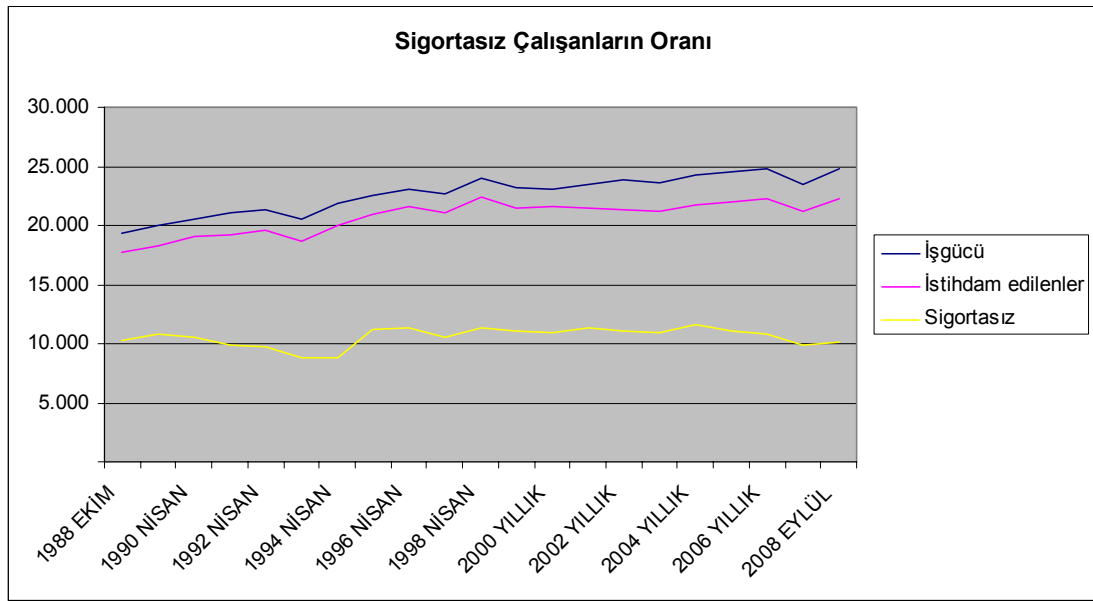

İstihdam sayıları, faaliyet kollarına göre değerlendirildiğinde ortaya çıkan en çarpıcı sonuç, bir “tarım” ülkesi olan Türkiye’de bu alandaki istihdamda yaşanan büyük düşüştür. Buna karşılık “sanayi”nin yerinde saydığı, yükselen sektörlerin ise

“imalat”, “toptan ve perakende ticaret” ve “toplum hizmetleri” olduğudur. Bu tablonun da Yıldızoğlu’nun görüşü çerçevesine oturduğunu söylemek yanlış olmaz. (Bkz. Tablo 1)

Nüfusa paralel olarak artan işgücü ile istihdam rakamları arasında sürekli derinleşen uçurumun yanı sıra, mevcut istihdam da yarı yarıya sigortasızdır. Örgütsüzlük, yasal dayanaklardan yoksunluk ve piyasanın devletin elinden alınarak özel sektöre verilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan bu tablo da maalesef Yıldızoğlu’nun çizdiği tabloyla son derece uyumludur. (Bkz. Tablo 6)

Tablo 6: T.C. Sigortasız Çalışanların Oranları, Kaynak: TÜİK

Bu tablolar, Türkiye’nin yoksulluk tablosu ile birlikte ele alındığında, yüksek yoksulluk değerlerinin giderek daha da yükseleceği ve sonuçta insanların sigortasız çalışma koşullarını mecburen kabul etmek zorunda kalacakları rahatlıkla öngörülebilir. (Bkz. Tablo 7)

Tablo 7: Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Yoksulluk

Tablo 1. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksulluk oranları, 2002

Yöntemler	Yoksul fert sayısı (bin)			Yoksul fert oranı (%)			
	Türkiye	Kent	Kır	Türkiye	Kent	Kır	
Gıda yoksulluğu	926	376	550	1,35	0,92	2,01	2,01
Gıda ve gıda dışı yoksulluk	18 441	9 011	9 429	26,96	21,95	34,48	34,48
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı*	136	10	126	0,20	0,03	0,46	0,46
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı*	2 082	971	1 111	3,04	2,37	4,06	4,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı*	20 721	10 106	10 615	30,3	24,62	38,82	38,82
Görelî yoksulluk	10 080	4 651	5 430	14,74	11,33	19,86	19,86

* Burada 2002 yılı için 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olan 618 281 TL kullanılmıştır.

Castells, küreselleşen dünya ekonomilerinde, imalatın yerini hizmetlerin aldığı ile ilgili söylemin yanıltıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerde imalat sektörü belli bir oranda azalma göstermişse de, geri kalmış ülkelerde imalat sektöründe çalışanların rakamları iki ila dört kat artmıştır. Bunun başlıca nedeni olarak, sömürge işgücünün ve kaynaklarının ucuzluğu ile neredeyse bedavaya üretim yapma şansına ulaşan uluslar arası şirketler arasında yaşanan kaçınılmaz rekabet gösterilebilir. Söz konusu sınırsız üretim, çalışmanın başında Yıldızoğlu'nun tanımladığı tüketim sorununu da beraberinde getirmiştir. (Bkz. Tablo 8)

Tablo 8: Başlıca Ülkeler ve Bölgelerde İmalat Sektöründe İstihdam (1970-1997), Kaynak: Castells, "AĞ TOPLUMUNUN GELİŞİMİ", s.411

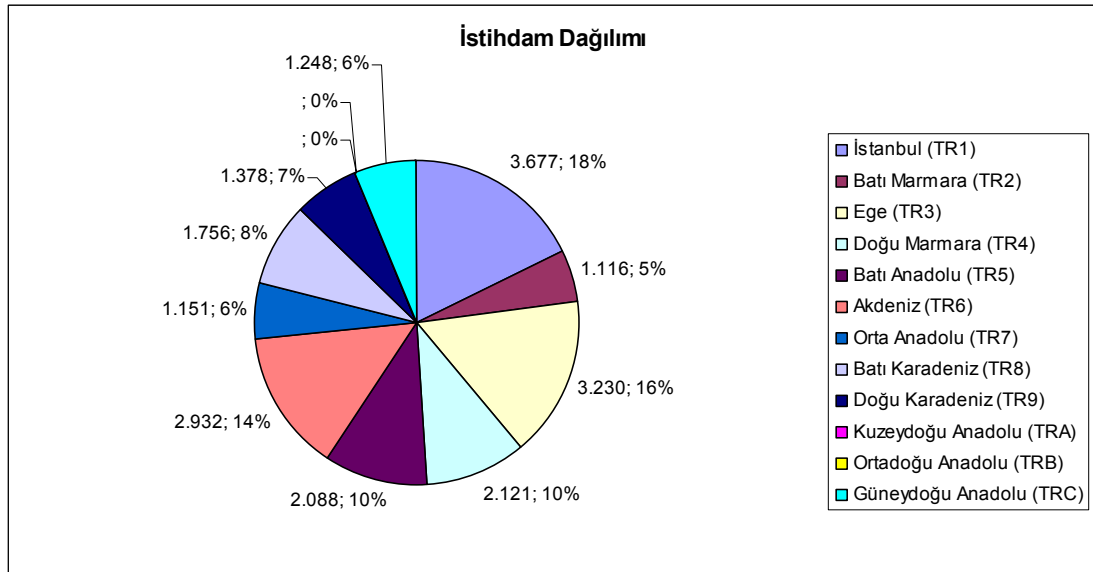
Yıl	ABD	AB	Japonya	Brezilya	Meksika	Çin	Hindistan ^b	Kore
1970	19367	38400	-	2499	-	-	4594	887
1975	18323	36600	13400	3953	-	42840	5087	2678
1980	20285	35200	13670	7425	2581	67140	5872	2955
1985	19245	30700	14530	7907	-	83490	6183	3504
1990	19076	30200	15050	9410	4493	96970	6118	4911
1993	18075	30344	15300	8539	4960	92950	veri yok	4652
1995	18468	28000	14560	8548	4932	98000	6767	4773
1997	18657	29919	14420	8407 ^c	6125	96100	veri yok	4474

Tanilli, küreselleşen dünya düzeninde, güneyin ve kuzeyin kaderi arasında ciddi bir ayrımın söz konusu olduğunu belirtmektedir. Güney'de: "100 yıl önce

Logos, Casablanca köyken, bu gün 7 ve 4 milyon nüfusa sahiptirler. 1960'ta hiç yoktan kurulan Brasil 3 milyonun üzerindedir. Kırsallığın süregelen sefaletinden, feodal baskılardan, savaşlardan kaçanlar ve göç edenler, kentlerin çevresine yığılmaktadır. Bu bölgeler de kaçınılmaz olarak, sömürgeci güçlerce kurulmuş ve yabancı yatırımların yoğunlaştığı yerlere dönüşmektedir ve çoğu kez limanlardır. Lima, Manila ve Seul bu durumun tipik örneklerindedir. Ekonomik etkinlikler bu kentlerde, ülkenin geri kalanını kurutacak ölçüde toplaşmaktadır. Örneğin: Bangkok, Tayland'ın nüfusunun %10'unu barındırırken, iç brüt hasılanın %80'ine sahiptir. Dakka, Bangladeş'in nüfusunun %4'ünü barındırırken, sanayinin %60'ına sahiptir. Lima nüfusu her yıl 250.000 artarken kişi başına gelir sadece 60 franktır."¹³

Tanilli'nin çizdiği bu tablo, bir liman kenti olan İstanbul için de geçerlidir. Türkiye'deki toplam istihdamın %18'i İstanbul'dadır. (Bkz. Tablo 9)

Tablo 9: T.C. İstihdam Dağılımı, Kaynak:TÜİK

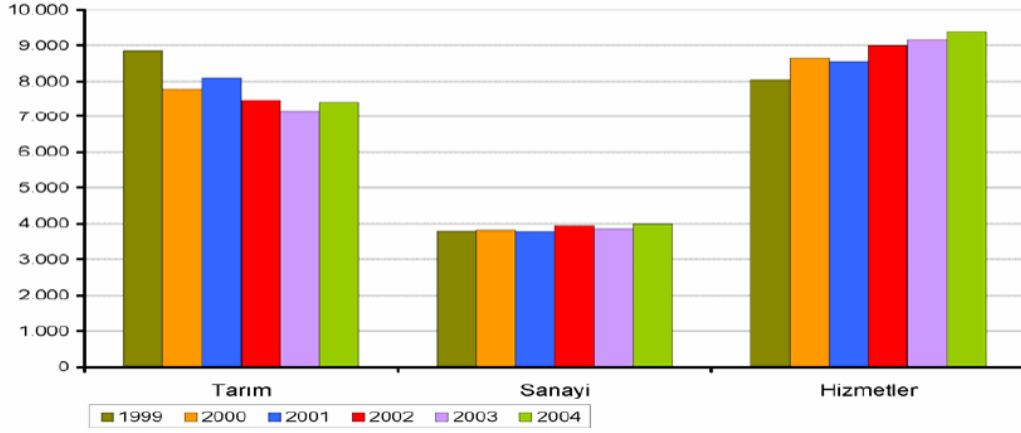

1999-2004 yılları arasındaki istihdam değişimlerini gösteren tabloda, tarımda azalma yaşanırken, sanayinin yerinde saydığı, hizmetler sektörünün ise yükseldiği görülmektedir. (Bkz. Tablo 10)

¹³ Tanilli, Server, İNSANLIĞI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?

Tablo 10: Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamdaki Değişimler, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu

Şekil 1. Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamdaki Değişimler

İstanbul'un istihdam yapısı incelendiğinde ise ilk sırayı imalat sanayinin aldığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 11)

Tablo 11: İstanbul İli'nde Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu

Tablo 75. İstanbul İli'nde Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam

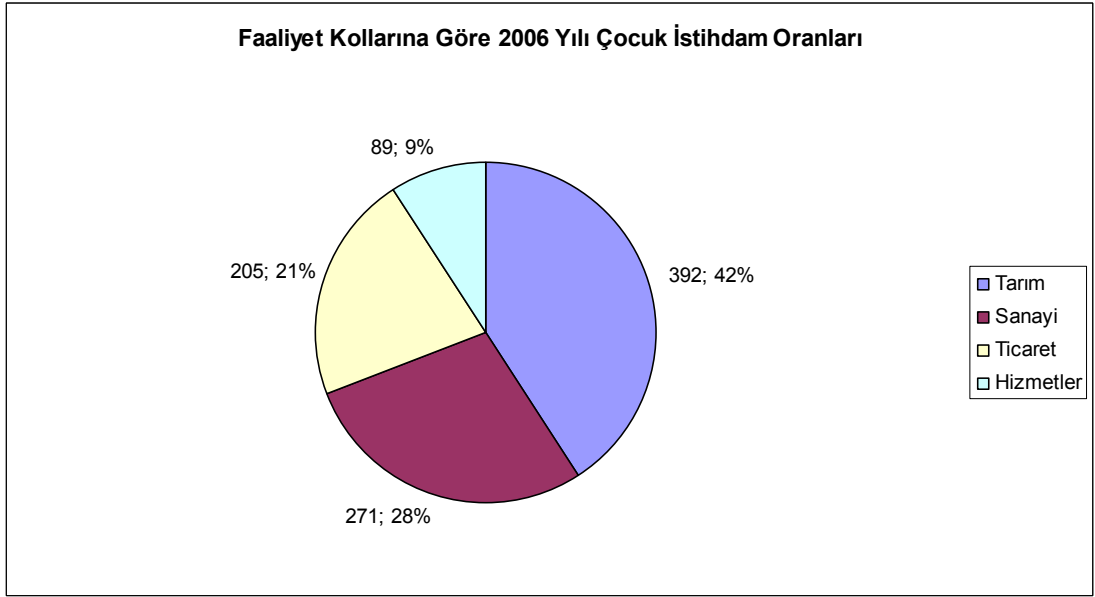
Faaliyetler	Nüfus	%
Tarım-Avcılık-Ormancılık-Balıkçılık	282.317	8,13
Madencilik ve Ocakçılık	4.107	0,12
İmalat Sanayi	1.097.051	31,60
Elektrik-Gaz-Su	14.968	0,43
İnşaat	215.925	6,22
Toptan ve Perakende Ticari Faaliyetler Restoranlar-Oteller	650.295	18,74
Diğerleri	1.206.737	34,76
Toplam	3.471.400	100,00

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı

Türkiye ve İstanbul açısından genel bir tablo çizdikten sonra bu tabloda gelecek kuşakların yani çocukların işgücü ve suç rakamlarına, yani eğitim ve diğer haklarından yoksunluk durumlarına bakmak aydınlatıcı olacaktır.

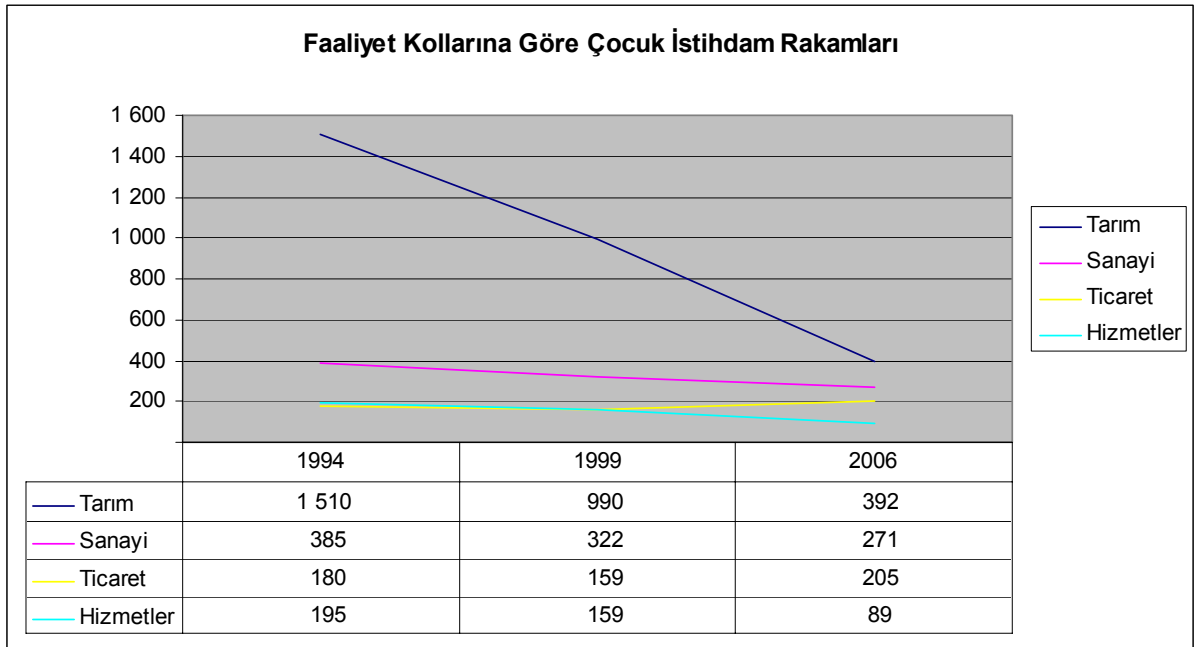
2006 yılı çocuk istihdamı rakamlarına bakıldığında, en büyük oranın %42 ile tarım sektörüne ait olduğu görünmektedir. Onu %28 ile sanayi, %21 ile ticaret ve %9 ile hizmetler sektörü izlemektedir. (Bkz. Tablo 12)

Tablo 12: T.C. Faaliyet Kollarına Göre 2006 Yılı Çocuk İstihdam Oranları, Kaynak : TÜİK

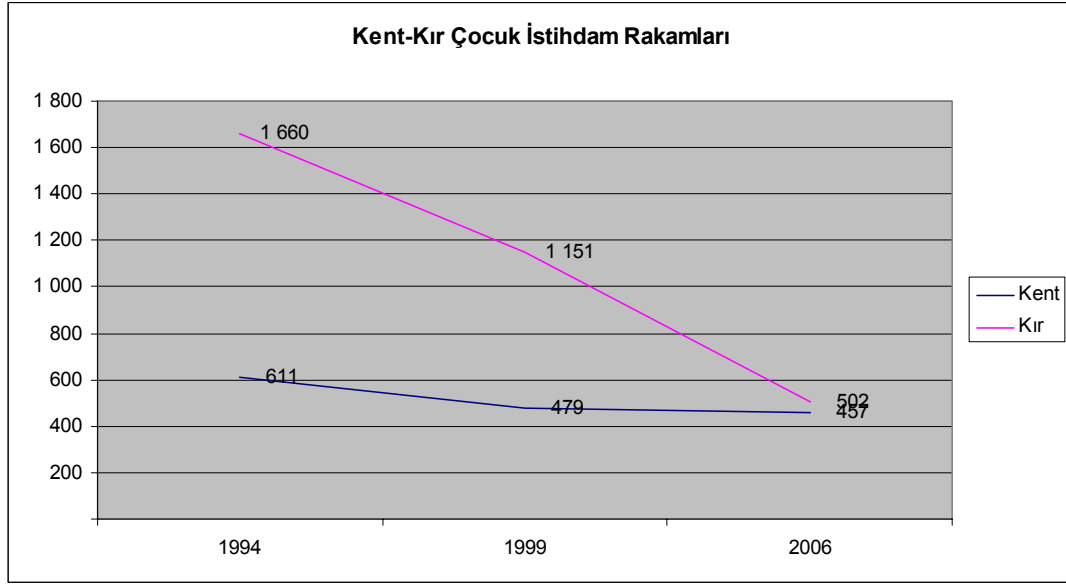
Tarım sektörü her ne kadar birinci sırada yer alıyormuş gibi görünse de, 1994-2006 yılları arasındaki rakamlar göz önüne alındığında, tarım sektöründeki çocuk işgücünün, ülke geneline paralel biçimde şiddetli bir düşüş içinde olduğu görülmektedir. Sanayide bu düşüş daha azken, ticaret alanında çalışan çocukların sayısında artış gözlenmektedir. (Bkz. Tablo 13)

Tablo 13: T.C. Faaliyet Kollarına Göre Çocuk İstihdam Rakamları, Kaynak: TÜİK

Kent ve kırsal çocuk istihdam rakamlarına bakıldığında da, kırsaldaki istihdamın hızla düştüğü görülmektedir. Buna karşın kentteki düşüş daha azdır, 1999-2006 arasında ise neredeyse sabit kalmıştır. (Bkz. Tablo 14)

Tablo 14: T.C. Kent-Kır Çocuk İstihdam Rakamları, Kaynak: TÜİK

Çocuk istihdamı ile ilgili detaylı tablo incelendiğinde, genelde görülen düşüşün aldatıcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istihdamındaki düşüş, ağırlıklı olarak tarım sektöründeki düşüşle ilişkilidir. Kırsal istihdam, daha çok tüm aile bireylerinin, kız-erkek ayrımı olmadan çalıştığı bir istihdamdır. Buna karşın kentlerde çalışan erkek çocukların, kızların neredeyse üç katı olduğu ve bu rakamlarda da pek bir azalma olmadığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 15)

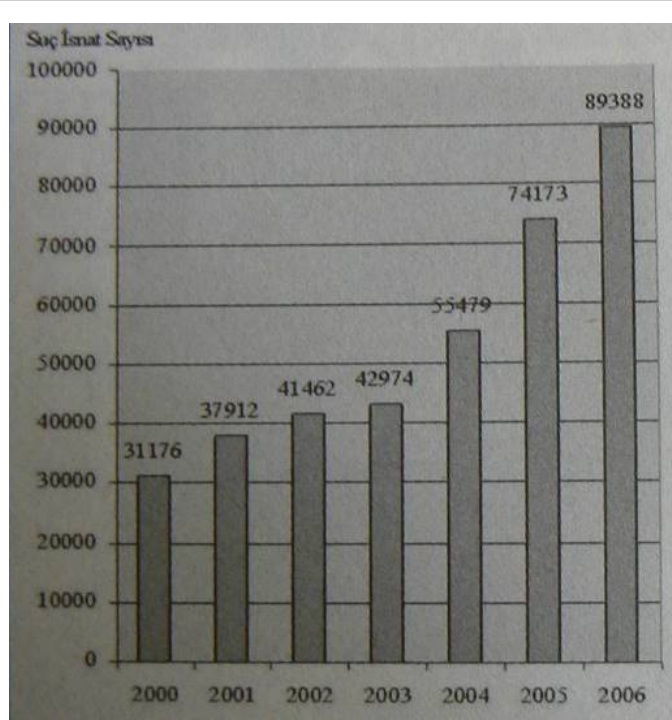
Tablo 15: Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus ve İstihdam, Kaynak: TÜİK

Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan sivil nüfus ve istihdam

	Nüfus			İstihdam Edilenler			İstihdam Oranı %		
	1994	1999	2006	1994	1999	2006	1994	1999	2006
Bütün	59 736	65 422	72 958	20.984	22 124	22 963	35,1	33,8	31,5
Toplam 6-17	14 968	15 822	16 264	2 270	1 630	958	15,2	10,3	5,9
Erkek	7 628	8 022	8 192	1 372	955	632	18,0	11,9	7,7
Kadın	7 340	7 800	8 072	898	675	326	12,2	8,7	4,0
Kent 6-17	7 858	9 011	9 901	609	478	457	7,8	5,3	4,6
Kent Erkek	4 021	4 586	5 099	478	362	337	11,9	7,9	6,6
Kent Kız	3 837	4 425	4 802	131	116	120	3,4	2,6	2,5
Kır 6-17	7 110	6 811	6 363	1 658	1 152	502	23,3	16,9	7,9
Kır Erkek	3 607	3 436	3 094	893	593	296	24,8	17,3	9,6
Kır Kız	3 503	3 375	3 269	765	559	206	21,8	16,6	6,3

Yukarıdaki veriler ve değerlendirmeler göz önüne alındığında, aşağıda yer alan “çocuk suçları” ve “isnat sayısı” tablolarında büyük bir artış gösteren rakamlar açıklık kazanmaktadır. Türkiye’de çocukları bekleyen yaşamlar arasındaki uçurum giderek derinleşmekte, bir kesim daha kaliteli bir eğitime ulaşabilirken, diğer kesim eğitimsizliğe ve bunun sonucunda oluşan kadere itilmektedir. (Bkz. Tablo 16)

Tablo 16: Suç İsnat Sayısı / Suçun Türü, Kaynak: Yılmaz, “İstanbul’un Çocuk Suçluları: Çocukların Suça Yönelme Nedenleri”, s.82

Suçun Türü	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hırsızlık	17267	20324	20440	21029	25994	36326	48797
Müessir fiil/Etkili eylem	4203	5947	6606	6818	7948	8757	9087
2911 SKM1	1237	1029	1304	1107	708	1032	1106
Suç tanımı yok	896	642	771	1158	2194	3050	1765
Gasp	869	1349	1848	2497	4951	8807	9906
2918 SKM2	793	873	1238	1045	1269	1456	1675
6136 SKM3	527	605	793	865	1113	1313	1764
Alıkoyma	413	600	676	613	693	750	786
Pasaport Kanununa muhalefet	499	748	764	620	679	790	903
Nası ızarar/Mala zarar verme	394	502	822	733	1088	1205	1312
1918 SKM4	351	476	390	417	432	456	479
Tehdit	346	529	600	682	683	789	826
Sahtecilik	329	497	455	379	455	512	567
Adam öldürmek	300	282	302	404	472	563	589
Yaralamalı trafik kazası	205	232	311	367	423	438	512
Görevli memura mukavemet	205	364	382	450	705	729	795
Sarkıntılık, söz atma	176	184	316	194	200	383	354
İrza tasaddi	165	115	134	92	136	183	202
Dolandırıcılık	137	137	131	150	135	157	173
Ted.dik. sonucu yaralamaya sebebiyet verme	136	142	134	72	92	107	99
İzinsiz afiş asma	132	132	174	138	175	193	186
İrza geçmek	128	200	165	130	160	225	286
Fiili livata	126	202	171	272	267	375	482
Uyuşturucu kullanma	106	103	162	131	200	296	379
Uyuşturucu madde bulundurma	98	155	328	435	525	612	746
Ted.dik. sonucu yangına sebebiyet verme	91	75	65	65	55	67	78
Yetkili mercilerin emirlerine uymama	84	21	73	20	13	33	44
hakaret	73	89	110	165	192	243	376
Emniyeti suüstimal	68	89	114	76	147	209	307
Kavgaya katılma	62	65	89	107	110	306	432
5846 SKM5	46	108	196	95	824	1005	1059
Konut dokunulmazlığını bozma	44	86	45	73	61	89	96
Ted.dik. sonucu yaralamaya ölüme sebebiyet verme	43	38	58	44	17	20	27

Tablolardaki veriler ışığında açığa çıkan durum şudur ki özellikle son 20 yılda Türkiye Cumhuriyeti, kendine yüklenen misyonu yerine getirmiş, küresel ekonomiye, hem ucuz ve güvencesiz işgücü hem de cahil bir tüketim toplumu sunma yolunda hızla ilerlemiştir. Bu noktada kentleşmenin olumsuzluğundan kimin çıkarı olduğu ile ilgili soru önemli oranda aydınlanmaktadır. Şu tespitte bulunmak yanlış olmayacaktır: **Küresel erk, kendi çıkarlarını ve iktidarını sürdürmek ve kendine bağımlı kuşakların yetişmesini sağlayabilmek adına kentsel çevreleri sağlıksızlaştırmaktadır.**

1.7. Amaçlar Ve Hedefler

Eğer sorunu yaşayan, bunun bir sorun olduğunun farkında değilse, çözümün mümkün olamayacağı ortadadır. Açlık, yoksulluk, şiddet ve doğa katliamının, yeni yetişen kuşaklar tarafından “tüketebilme özgürlüğü”nün bir bedeli olarak kabullenilmesi yönündeki eğilim, bu konulardaki çözümleri de imkansızlaştıran, kökenleri kentleşmenin tarihsel süreci ve insanın evrimi içinde aranması ve tespit edilmesi gereken toplumsal bir sorunsaldır. **Türkiye’de sürekli değişen kentsel çevrenin, yeni yetişen kuşaklara neler verebildiğinin ve onları nelerden yoksun bıraktığının tartışılması bu tezin temel amacı olarak ortaya çıkmaktadır.**

Bu bağlamda ikinci bölümde, öncelikle yeni kuşakların, yani çocukların, yetişirken sağlıklı gelişme olanaklarından yoksun kalmalarının doğurabileceği sonuçlar değerlendirilecektir. İlgili kavramlar, toplumsal ve kurumsal etmenler bu bölümde ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde bu kez ilk bölümde tanımlanan sorun, ikinci bölümde çizilen kuramsal çerçeve ile değerlendirilerek, Türkiye kentleşmesinin kuşaklar üzerindeki etkileri, Beşiktaş ve Ümraniye örnekleri üzerinden detaylara inilerek tartışılacaktır.

Sonuç bölümünde ise, sorunlar üzerine gerçekleştirilen tüm tartışma ve değerlendirmelerden ortaya çıkan ana fikir doğrultusunda, çözümün parçası olabilecek bir fikir projesi ortaya konacaktır.

1.8. Araştırma Yöntemi Ve Kullanılan Veriler

Okumalar: Öncelikle konu kapsamında hem danışman destekli hem de bireysel kaynak araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Türkiye kentleşmesinin ana hatlarını ve kırılma noktalarını ortaya koyan uzmanların çalışmalarından faydalanılmıştır. (Bkz. Kaynak Listesi) Teorik çerçevenin çizilmesinde ise MSGSÜ çatısı altında gerçekleştirilen ve yaklaşık üç yıldır süregelen “ütopya” çalışmaları ile Prof. Sümer Gürel’in “Planlama Felsefesi” dersinin temel okumaları büyük rol oynamaktadır. Beşiktaş Semtinde yaşanan değişim ile ilgili okumalarda çeşitli dönemlere yayılan anı kitaplarından faydalanılmıştır. Ümraniye ile ilgili veriler ise semtte gerçekleştirilmiş iki akademik çalışmadan elde edilmiştir.

Kişisel (canlı) temaslar: Konu ve çalışma alanı ile ilgili uzman ve yetkili kişilerin yanı sıra, alanın yerlisi olan kişilerle de mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kuramsal altyapının oluşturulması adına özellikle psikoloji, sosyoloji ve felsefe alanında akademisyen ve uzmanlarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Konuya ilişkin güncel faaliyetler: Çeşitli seminer, sempozyum, toplantı vb. aktivitelere katılım gerçekleştirilmiştir. Prof. Sümer Gürel’in Planlama Felsefesi dersi kapsamında gerçekleştirilen bir dizi seminer, konferans ve katılımcılarla daha sonra gerçekleştirilen özel görüşmelerle çalışma zenginleştirilmiştir.

Görüşleri irdeleme bağlamında zaman zaman ilgili çevrelerde kısmi sunuşlar yaparak tepki alınmıştır. MSGSÜ ve Bahçeşehir Üniversitesi’nde, ütopya çalışmaları kapsamında, çalışmanın teorik kısmı ile ilgili sunumlar gerçekleştirilmiştir. Yine MSGSÜ Sosyoloji Bölümü’nde ve YTÜ ŞBPB’de tez çalışmasının çeşitli bölümlerini kapsayan ödev konuları seçilmek suretiyle sunumlar gerçekleştirilmiş görüş ve eleştirilerden faydalanılmıştır.

Doğrudan sosyal anket kapsamlı arazi/alan çalışmaları: Halkla ve yöneticilerle birebir görüş alışverişinde bulunulmuştur. Alanlar ile ilgili bilgi ve görüş edinmek içinse semtlerin yerlileri, muhtarlar, çeşitli yetkililer ve esnafla görüşülmüştür. Ümraniye Kaymakamı ve Belediye Başkanı ile Ümraniye Belediyesi İmar Müdürü’ne öneri olarak geliştirilen fikir projesi sunulmuş, görüş ve eleştirilerden faydalanılmıştır.

Matematiksel veriler ve tabloların oluşturulması: Bunun için öncelikle ekonomi alanında küreselleşmenin istihdam üzerindeki etkileri üzerine yazılmış kaynak

kitaplardan faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra TÜİK resmi internet sitesinden alınan verilerle konu ile ilgili özgün tablolar elde edilmiştir.

Hava fotoğrafları: Beşiktaş Senti'nin Osmanlı dönemindeki dokusu ile ilgili haritalar için Pervititch'in sigorta haritalarından faydalanılmıştır. Bunun dışındaki dönemler için, İBB resmi internet sitesinde yer alan İstanbul Şehir Rehberi'nden 1946, 1966, 1982 ve 2005 hava fotoğrafları, parçaların bilgisayar tekniği ile bir araya getirilmesi suretiyle toparlanarak ilgili alanların hava fotoğraflarına ulaşılmıştır. Aynı kaynaklar, mekansal değişimin tarihsel ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi için de kullanılmıştır.

Yöntemin yukarıdaki açıklamalar bağlamında “bilimsel kurgusu”nun:

-Tüm okuma ve mülakat türü görüşmelerde *eleştirel analiz* (critical analysis) anlayışının egemen olduğunu vurgulamak doğru olacaktır.

Başka bir deyişle, müellifi kim olursa olsun kaynaklardaki düşünce ve görüşler bireysel dünya görüşü (weltanschauung) çerçevesinde, eleştirel yaklaşımla ele alınmıştır. Kısaca dogmatik kabul yerine nedensellik anlayışının egemenliği söz konusudur.

-Keza konferans, seminer vb. katılımlarda sunucu (yada sunucular) ile salt o günkü program çerçevesindeki soru-cevap ve tartışmalara katılmakla yetinilmemiştir. Tez konusunda doğrudan katkısı söz konusu olan durumlarda konferans veren (yada seminer / sempozyum / panele katılanlardan seçilen) kişilerle, özel randevu talebinde bulunularak bireysel görüşme ve tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Bunu bir tür “canlı kaynak ve veri kullanma laboratuvarı” gibi algılamak kanımca yanlış olmayacaktır.

2. KAVRAMLAR, TOPLUMSAL VE KURUMSAL ETMENLER: “ÇEVRENİN KİŞİLİK GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ”

“İnsanoğlu çevresinden ayrı değildir, onun ayrılmaz bir parçasıdır, çevreyi değiştirebilmek için insanı da değiştirmek gerekir. Oysa insanı değiştirmek için, ilkin tanımak gerekir.”¹⁴

Kentleşme sürecinin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, iktidarı elinde tutan “erk” tarafından nasıl yönlendirildiği ile ilgili genel bir değerlendirmenin yapıldığı ilk bölümde ortaya çıkan önemli bir sonuç şudur ki, *kentleşme* istem dışı veya kendiliğinden bir olgu olarak adlandırılmaz. **Gelecek kuşakların, kendi iktidarının sürekliliğini sağlayacak şekilde yetişmesi adına her erk, kentsel mekana yatırımlar ve müdahaleler yapmaktadır.** Söz konusu yatırımlar ve müdahaleler, yeni yetişen kuşakların özellikle ekonomik ve politik hayata katılmalarıyla sergileyecekleri -erkin iktidarından yana- davranışları **kendiliğinden**leştirme işlevi görmektedir. Eğilimlerin ve davranışların yönlendirilmesi ile kastedilenin açıklık kazanabilmesi için bu bölümde, genel bir tanımla “**çevrenin kişilik gelişimindeki rolü**” tartışılacaktır.

Kent ve kent yaşamı, her yeni doğan kuşak için, bir önceki kuşağın davranışları, alışkanlıkları, eğilimleri ve tercihleri doğrultusunda değişiklik gösteren, yeni ve farklılaşmış bir “çevre” ortaya koymaktadır. “Kentleşme” olgusunun bu boyutu, aynı zamanda insanı diğer canlılardan ayıran önemli göstergelerden birisi olarak kabul edilebilir. Ne de olsa, insaninkine benzer biçimde kalabalık ve yapılaşmış bir yaşama ortamına -bir anlamda kendi kentlerine- sahip canlılar (örneğin karıncalar veya arılar) için aynı hızda ve biçimde bir değişimden söz etmek mümkün değildir. Diğer yandan söz konusu değişimin daima olumlu olduğunu söylemek de mümkün değildir. Hatta aksine özellikle son bir iki yüzyıldır, insanoğlunun çevresinin olumsuz bir değişim gösterdiği -ilk bölüme referans vermek gerekirse sağlıksızlaştırdığı- açıktır. Bu durum da -insanı öteki canlılardan ayıran bir diğer özellik olarak- önceki tanımın yanına eklenmelidir. Bu bölümde tartışılacak

¹⁴Laborit, Henri, İNSAN VE KENT, s.29 : Fransız bir beyin cerrahı olan H.Laborit kurucusu olduğu Saldırganlık Enstitüsü (Paris) bünyesinde, insan davranışlarının kökenleri üzerine araştırmalar yürütmüştür.

temel soru da böylece kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: **İnsan neden çevresini sağlıksızlaştırmaktadır?**

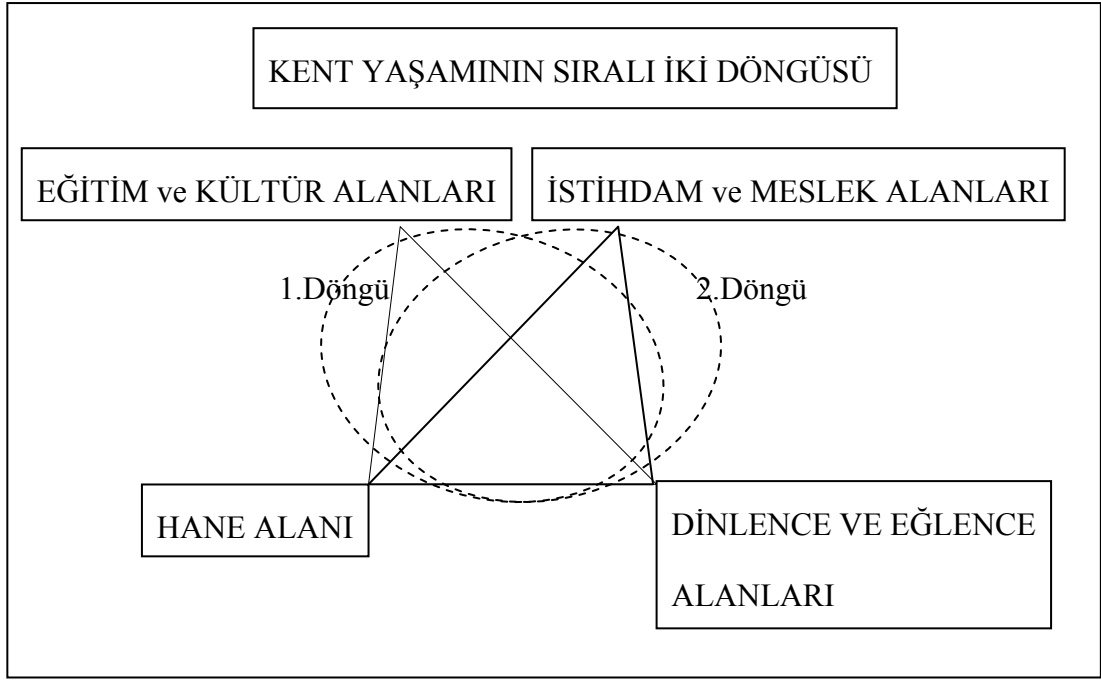
Çevrenin sağlıksızlaşmasının, yeni yetişen kuşakların kişilik gelişimine ne gibi olumsuz etkileri olduğunu tartışabilmek için öncelikle toplumsal felsefi düşüncenin bedene büründüğü alan olan ulusal ve uluslar arası hukuktan konuyla ilgili alıntılar yapılacaktır. Bu kısımda **“insanoğlunun, kendi türünün geleceğini yine kendi türüne karşı, toplumsal felsefi düşüncenin ürünü olan kanunlarla koruma altına almaya çalıştığı çeşitli yasalar ve anlaşmalar”** değerlendirilecektir.

Ardından bölümün ikinci kısmında, kendini kendinden koruma ihtiyacı duyan insanın, korktuğu bu davranışlarının temelinde yatan olguları açıklığa kavuşturmak adına, **“kişisel ve ortak insan davranışlarının temelleri”** evrimsel bir bakış açısı ile irdelenecektir.

Bölümün üçüncü kısmı, **“çevresel fakirlik”** kavramı üzerinden, günümüz kentsel çevresinde süre giden gündelik yaşamın belli başlı öğeleri, yeni yetişen kuşakların gelişimine olan etkileri açısından tartışılacaktır.

Böylece Beşiktaş ve Ümraniye’de yaşanan kentleşme süreçlerinin kuşaklar üzerindeki etkilerinin ele alınacağı, tezin üçüncü bölümüne geçerken, tartışmanın kuramsal çerçevesi de netlik kazanacaktır.

Tezin bundan sonraki kısmında kentsel çevre dört ana başlık altında ele alınacaktır. İki mantıksal açıklama ile bu noktaya varılmıştır. Birincisi; bu başlıklar teorik olarak kent yaşamında sırayla birbirini izleyen iki döngünün köşe başlarıdır: **“Hane - Eğitim ve Kültür - Dinlence ve Eğlence”** kentsel bir çevrede yetişen çocuğun, basitçe girdiği ilk döngüdür. Belli bir eğitim alıp da meslek hayatına atıldığında ise döngü bu kez **“Hane - İstihdam ve Meslek - Dinlence ve Eğlence”** şeklini almaktadır. (Bkz. Şekil 2)

Şekil 2: Kent Yaşamının Sıralı İki Döngüsü

İkincisi; insan yaşamı, yetişkinliğe ulaşmadan önce, bilimsel olarak dört ana dönemde ele alınmaktadır. Bu dört dönem, aynı zamanda insanın kentsel çevrede farklı mekanları özgür iradesi ile kullanmaya başladığı dönemlerdir ve dört ana mekan burada da kendiliğinden öne çıkmaktadır. *Bebeklik* döneminin geçtiği hane, *erken çocukluk* döneminde adım atılan dinlence ve eğlence mekanları, *çocukluk* döneminde girilen eğitim ve kültür alanı ve *ergenlikle* birlikte adım atılan (bizzat çalışan veya tüketici olarak) istihdam ve meslek alanı, kentsel çevrede bu bağlamda ele alınacak dört farklı alanı tanımlamaktadır. (Bkz. Şekil 3)

	Bebeklik -1/2	Erken Ç. 2/7	Çocukluk 7/12	Ergenlik 12/18
Hane	√	√	√	√
Dnl.-Eğl. A.	√X	√	√	√
Eğt.-Kült. A.	X	√X	√	√
İst-Mslk. A.	X	X	√X	√

Şekil 3: Çocukluk Evrelerine Göre Kent Mekanının Kullanımı

Bu dört alan, şüphesiz kentsel yaşamını her yönüyle tanımlamak için yeterli değildir. Fakat burada amaç tartışmaların belli bir sistematığe oturmasını ve karşılaştırmaların kolaylaşmasını sağlamaktır.

2.1. Sağlıklı Gelişme Hakkı

“Kanunsuzluk diye bir şey olmasaydı kanunlara gerek olur muydu?”¹⁵

Kültürel evrimin insanlığın geleceği adına koruma altına alınma çabası, en somut biçimde hukuk alanında ortaya çıkmaktadır. Felsefi düşüncenin en somut ürünleri olan kanunlar, özellikle geçtiğimiz yüzyılda, çocuğun gelişimini, dolayısıyla kültürel evrimin¹⁶ geleceğini koruma altına almada önemli birer adımdır. Diğer yandan bu durum geçtiğimiz yüzyılda çocuklar açısından böylesi önlemleri gerektiren ne denli büyük sorunların yaşadığının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir. **Bu sorunların mekanı ise büyük oranda kentlerdir.**

Kent yaşamında çocukların sağlıklı gelişme hakkı, ulusal ve uluslar arası hukukta, kanunlar ve beyannameler ile koruma altına alınmıştır. Tablo 17’de, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu kapsamında sağlıklı gelişme hakkını koruma altına almayı amaçlayan maddelere yer verilmiştir.

¹⁵ Timuçin, Afşar, Seminer, MSGSÜ, Mart 2008

¹⁶ Kültürel Evrim kavramı, biyolojik evrimden farklı, zihinsel bir evrim sürecini tanımlamaktadır. Bu kavram bir sonraki kısımda detaylı biçimde ele alınacaktır.

Tablo 17: Yasalarda ve Beyannamelerde Sağlık Gelişme Hakkı

	SORUNSALLAR	TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI	AVRUPA KENTLİ HAKLARI DEKLARASYONU	İNSAN HAKLARI EVRENSEL B.:
H A N E	<ul style="list-style-type: none"> •Yoksulluk (Sosyal-ekonomik statü) •Anne ve çocuk sağlığı •Konutun yapısı (Yasallık-mülkiyet) •Sağlık kurumları 	<p>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler: I. Ailenin korunması</p> <p>MADDE 41. – (Değişik: 3.10.2001-4709/17 md.) Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.</p> <p>Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.</p>	<p>4. KONUT: Mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması;</p> <p>10. KALITELİ BİR MIMARI VE FİZİKSEL ÇEVRE: Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekanların yaratılması;</p>	<p>Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik arlayışıyla davranmalıdırlar.</p> <p>Madde 25- 1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır.</p> <p>Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.</p> <p>2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. (...)</p>
D İ N L E N C E - E Ğ L E N C E	<ul style="list-style-type: none"> •Güvenlik (Can/mal) •Donatılar/ kamusal alanlar •Çevre kirliliği 	<p>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler: IX. Gençlik ve spor</p> <p>A. Gençliğin korunması</p> <p>MADDE 58. – Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.</p> <p>B. Sporun geliştirilmesi</p> <p>MADDE 59. – Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur.</p>	<p>1. GÜVENLİK: Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent.</p> <p>2. KIRLETİLMEMİŞ, SAĞLIKLI BİR ÇEVRE: Hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre.</p> <p>6. SAĞLIK: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması.</p> <p>7. SPOR VE DİNLENCE: Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması;</p> <p>11. İŞLEVLERİN UYUMU: Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbirine ilintili olmasının sağlanması; 17. KİŞİSEL BÜTÜNLÜK: Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması;</p>	<p>Madde 27- 1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir. (...)</p>
E Ğ İ T İ M - K Ü L T Ü R A L A N I	<ul style="list-style-type: none"> •Eğitim •Donatılar / kültürel alanlar (boş zaman aktiviteleri, sosyal aktiviteler) 	<p>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler: II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi</p> <p>MADDE 42 – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tesbit edilir ve düzenlenir.</p> <p>(...)</p> <p>İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.</p> <p>(...)</p> <p>Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.</p> <p>Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılaacak tedbirleri alır.</p> <p>(...)</p>		<p>Madde 26- 1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur.</p> <p>(...)</p> <p>2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır.</p> <p>(...)</p> <p>3. (...)</p>
İ S T H. M S L K	<ul style="list-style-type: none"> •Çocuk işçiliği/ suçluluğu •Ailede kuşakların meslek seçimleri 			

	SORUNSALLAR	B.M. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME
H A N E	<p>•Yoksulluk (Sosyal-ekonomik statü)</p> <p>•Anne ve çocuk sağlığı</p> <p>•Konutun yapısı (Yasallık-mülkiyet)</p> <p>•Sağlık kurumları</p>	<p>Madde 6- 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.</p> <p>2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.</p> <p>Madde 27- 1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.</p> <p>2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.</p> <p>3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.</p> <p>4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. (...)</p> <p>Madde 24- 1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.</p> <p>2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:</p> <p>a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;</p> <p>b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;</p> <p>c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;</p> <p>d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;</p> <p>e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;</p> <p>f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.</p> <p>3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.</p> <p>4. (...)</p>
D İ N L E N C E - E Ğ L E N C E	<p>•Güvenlik (Can/mal)</p> <p>•Donatılar/ kamusal alanlar</p> <p>•Çevre kirliliği</p>	<p>Madde 31- 1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.</p> <p>2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.</p>
E Ğ İ T İ M - K Ü L T Ü R A L A N I	<p>•Eğitim</p> <p>•Donatılar / kültürel alanlar (boş zaman aktiviteleri, sosyal aktiviteler)</p>	<p>Madde 28- 1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:</p> <p>a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler; b) (...) c) (...)</p> <p>d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;</p> <p>e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.</p> <p>2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.</p> <p>3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.</p> <p>Madde 29- 1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;</p> <p>a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;</p> <p>b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;</p> <p>c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygulamalara saygısının geliştirilmesi;</p> <p>d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;</p> <p>e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi, 2. (...)</p>
İ S T H M S L K	<p>•Çocuk işçiliği/ suçluluğu</p> <p>•Ailede kuşakların meslek seçimleri</p>	<p>Madde 32- 1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.</p> <p>2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. (...)</p> <p>Madde 34- Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler Özellikle: (...)</p>

Genel bir değerlendirme yapıldığında görülen odur ki:

Hane alanında öne çıkan maddeler özellikle yoksulluk (sosyo-ekonomik statü), anne ve çocuk sağlığı, konutun yapısı ve sağlık hizmetlerini;

dinlenme ve eğlence alanında öne çıkan maddeler güvenlik, donatılar-kamusal alanlar ve çevre kirliliğini;

eğitim ve kültür alanındaki maddeler eğitim, kültürel alanlar (boş zaman aktiviteleri ile sosyal aktiviteler);

istihdam alanındaki maddeler ise çocuk işçiliği-suçluluğu ve ailede kuşakların meslek seçimlerini ele almaktadır.

Yasal düzenlemelerin içerikleri ve taahhütleri, ilgili konularda yaşanan sorunları da tanımlaması bakımından düşündürücüdür. Bu durum, çocukların temel hak ve özgürlükleri alanında işlenen suçların, artık uluslar arası yasal düzenlemeleri zorunlu kılacak hale geldiği şeklinde yorumlanabilir. **Kent, günümüzde çocuklara karşı bu denli ağır suçların işlendiği bir mekana neden ve nasıl dönüşmüştür?** Bu soru, insanın neden çevresini kötüleştiren davranışlara yöneldiği sorusu ile şüphesiz bir bütünlük sergilemektedir.

2.2. Kişisel Ve Ortak Davranışların Evrimsel Temelleri

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliğin ne olduğu ile ilgili belki de felsefe tarihi ile yaşıt olan soruya, Darwin sayesinde artık bilimsel bir yanıt verme şansımızın olduğunu söyleyen Dawkins¹⁷, bu ifadesinde bilimsel olarak ortaya konan “kültürel evrim” sürecine referans vermektedir. Dawkins’e göre genetik temelli evrim ile kültürel evrim arasında fark vardır. Kültürel evrimin yapı taşları düşünce boyutunda yer almaktadır. Fiziksel evrimin yapı taşları olan “gen”lerden ayırdığı, bu zihinsel öğelere “mem”¹⁸ adını vermektedir. Memler, kendini bilinçten bilince

¹⁷ Dawkins, Richard, GEN BENCİLDİR

¹⁸A.e.’den alıntılar: “s.310 Çağdaş insan evrimini anlayabilmek için, geni, evrim konusundaki düşüncelerimizin tek temeli olarak almaktan vazgeçmeliyiz. ... s.311 Ben, bizim gezegenimizde, son zamanlarda, yeni bir tür eşleyici ortaya çıktığını düşünüyorum. “Mem”. ... s.312 Ezgiler, fikirler, sloganlar, giyside moda, çanak çömlek yapım yolları, kemer yapımı mem örnekleridir. Tıpkı genlerin sperm ya da yumurtalar yoluyla bir bedenden diğerine atlayarak gen havuzunda çoğalmaları gibi,

kopyalayarak varlıklarını sürdürmekte ve geliştirmekte olan düşünceler olarak tanımlanabilir. Dünyaya yeni gelen bir insan, çevreden bu malzemeyi almakta, kişiliğini ve fikirlerini oluştururken kullanmaktadır.

Dawkins'in ortaya koyduğu ve insanın çevresini neden kötüleştirdiği sorusuna aranan yanıt için önemli bir diğer veri de insanın genlerinde yer aldığını ortaya koyduğu *bencillik* olgusudur. Fakat genlerin bencil olması, insanın da kaçınılmaz olarak bencil olması anlamına gelmemektedir.

Bu konuda genel kabulün aksi bir tavır ortaya koyan ve doğada var olma mücadelesinin “bencillik” değil “yardımlaşma” ile sürdüğünü kanıtlamaya çalışan Kropotkin, “Karşılıklı Yardımlaşma” adlı eserinde, evrimsel olarak yardımlaşmanın doğadaki ve insan yaşamındaki baskınlığını anlatmaktadır.¹⁹ Bu düşünce kültürel evrim çerçevesinde değerlendirildiğinde, Dawkins'in görüşünü destekleyen bir nitelik kazanmaktadır. Ona göre kültürel evrim olumlu bir doğrultuda yönlendirilebilir. **Yeni yetişen kuşaklara, bu anlamda olumlu memlerin aktarılması, daha önce değinilen açlık, yoksulluk ve savaş gibi evrensel sorunların çözümünde önemli bir adımdır.** Çünkü en nihayetinde bu sorunların ortaya çıkışı, bu davranışa meyillilikle doğrudan ilişkilidir. Kişiliğini, bu sorunların farkına vararak çözüm üretebilecekleri memlerden oluşturan kuşaklar, böyle çözüm üretmeye ve sorunların değil çözümlerin parçası olmaya yatkın olacaklardır. Dawkins'in bu tanımı, bu tezde çalışmalarına başvuru alan isimlerden Jung²⁰ ve H. Laborit tarafından ortaya konan çalışmalarla da örtüşmektedir.

memler de, geniş anlamda taklit denebilecek bir süreç yoluyla, bir beyinden diğerine zıplayarak kendilerini gen havuzunda çoğaltırlar.”

¹⁹ Kropotkin, Pyotr Alekseyeviç, KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA'dan alıntı: “s.24 Toplumculuk karşılıklı mücadele kadar bir doğa yasasıdır. ... dolaylı bir sıralamaya başvurup doğaya, “En uygun kim: Devamlı birbirleriyle savaş halinde olanlar mı yoksa birbirlerini destekleyenler mi?” diye sorarsak, hemen karşılıklı yardımlaşma alışkanlıklarını edinen hayvanların kuşkusuz en uygun olanlar olduğunu görürüz. Onların daha fazla hayatta kalma şansları vardır ve farklı sınıflarda, zekanın ve bedensel örgütlenmenin en yüksek gelişimine ulaşırlar. ”

²⁰ Jung, Carl Gustav, ANALİTİK PSİKOLOJİNİN TEMELLERİ: C.G.Jung: Psikoloji biliminin kurucusu olarak kabul edilen Sigmund Freud'un en iyi öğrencisi ve çalışma arkadaşı Jung “Kolektif Bilinçdışı” ve “Arketip” kavramlarını ilk olarak ortaya koyan isimdir.

Bilincin, katmanlardan oluşan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koyan Jung'a göre insanın bilinci, "bilinç", "bilinç altı", "bilinç dışı" ve "kolektif bilinçdışı" olmak üzere dört ana katmanın hiyerarşik bütününden oluşmaktadır. Dawkins'in memler olarak adlandırdığı yapı taşlarına paralel olarak, Jung da "arketip"lerin (ilk örnek) varlığını ortaya koymuştur. Arketipler, bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı katmanlarında yer almaktadır ve çeşitli hallerde bilinçaltına ve bilince sızmaları söz konusudur. İnsanlığın ortak (evrimsel) geçmişinde yaşanan ilk deneyimler arketipler halinde, nesilden nesile aktarılmakta ve her insanın, ortak bir havuz olarak tanımlanabilecek kolektif bilinçdışı alanında yer almaktadır. Örneğin Jung, bu olguları kullanarak, İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'in peşinden giden Alman toplumunu analiz etmiştir. Her bir Alman bireyin kolektif bilinçdışında, ortak bir zaaf olarak birer Adolf Hitler'in yer aldığı sonucuna varan Jung, meydanları dolduran ve Hitler'i taparcasına izleyen insanların ve özellikle gençlerin, dolayısıyla aslında kendilerine tapındıklarını vurgulamaktadır.²¹

Hitler, Churchill veya Stalin nasıl Alman, İngiliz veya Rus gibi farklı toplumları peşinden sürüklediyse, Atatürk, Menderes, Özal veya Erdoğan da toplumumuzu farklı dönemlerde peşinden sürüklemiştir. Bu durum her dönemin ortaya koyduğu farklı çevre koşullarında yetişen kuşakların farklı davranış eğilimleri ile büyük oranda ilişkilidir. Bu konu ile ilgili sıra dışı bilimsel veriler ortaya koyan H. Laborit'ye göre, lider seçimi, insan beyninin "sürünge" bölümünden kaynaklanan davranışlarından birisidir ve beynin "insan" bölümü ile beraber çalışmadığında, lider seçiminin sürüngen bir seçim olması söz konusudur.

Laborit, insan beyninin kabaca üç ana bölümden oluştuğunu ve her bölümün, evrimin farklı dönemlerinde edinilen davranışların kaynağını oluşturduğunu dile

²¹ Jung, Carl Gustav, ANALİTİK PSİKOLOJİNİN TEMEL İLKELERİ'nden alıntı: "s.55 Nasıl bedenimizin bir tarihçesi varsa, usumuzun da bir tarihçesi vardır. ... Bilimin yeni bir dalından başka bir şey değildir kolektif bilinçdışı, bilinçsiz kolektif süreçlerin varlığını benimsemek de doğrusu saklı bir insan usunun gereğidir. Çünkü bir bilinçle doğmamasına karşın, çocuğun ruhu hiç de bir tabula rasa (boş levha) değildir. Çocuk enine boyuna belirlenmiş bir beyinle gelir dünyaya, bir İngiliz çocuğunun beyni Avusturalya'daki bir Buşman çocuğunun beyni gibi çalışmaz, modern bir İngiliz'in beyni gibi iş görür. Beyni eksiksiz bir yapıyla doğan çocuğun, içinde yaşanan çağa uygun olarak işlev yapar, ama tarihçesi vardır. Milyonlarca yıllık bir süre içinde gelişmiştir ve kendisini yaratıp ortaya çıkarıcı tarihi anlatır."

getirmektedir. En eski bölüm olan “sürünge atalarımızdan kalan bölüm”, açlık ve susama, saldırma ve kaçma, cinsellik, eş seçimi, soy sopun birörnekleşmiş çiraklığı, toplumsal basamakların kurulması, lider seçimi ve yaşama ortamının belirlenmesi gibi temel konulardaki davranışlarda belirleyicidir. Daha yeni olan bölüm “memeli atalarımızdan kalan bölüm”dür ve bu bölüm tüm duygusal davranışların kaynağıdır. Evrim sürecinde ortaya çıkan son bölüm ise, diğer memelilerde de bulunmasına karşın en gelişkin haline insan beyninde rastlanan bölümdür (ön loblar). Bu bölümün işlevi, imgelem ve hayal gücünün kaynağı olan “çağırışım”dır. “İnsanca bir yaşam” için bu üç bölümün, ön lobların liderliğinde birbiri ile uyum içinde çalışması gerekmektedir. Diğer bir deyişle insan, açlık, cinsellik, saldırganlık, lider seçimi veya yaşama ortamının belirlenmesi gibi davranışları sergilerken, gelişkin bir hayal gücüne sahip değilse, bu eylemleri sürüngece sergilemeye eğilimli olacaktır. Bu nedenle, insanın hayal gücünün gelişmesini (ön loblarını tüm kapasitesiyle kullanmasını) destekleyecek bir çocukluk yaşaması hayati önem taşımaktadır. Aksi takdirde insanın ancak özgün ve özgür düşünceleri ile ulaşabileceği “bilinçli bir yaşam sürme şansı” ortadan kalkmakta ve bağımlılıklara yatkın, bilinçsiz bir kişilik ortaya çıkmaktadır.

Bilinçsizlik konusunda Fromm, Marx ve Freud’un yaklaşımlarını şöyle özetlemektedir: “Her ikisi de, insanın bilinçli olarak düşündüğü şeylerden çoğunun insanın bilinçdışındaki kuvvetler tarafından belirlendiğine; insanın kendi hareket ve eylemlerinin kendisine akli ve ahlaki olarak göstermeye çalıştığına ve bu çabanın öznel (kişisel) olarak insanoğlunu tatmin ettiğine inanıyorlar.”²²

2.3. Çevresel Fakirlik

“Uygarlığın bedeli nevrozdur!” Freud

Laborit, insanı insan yapan biricik özellik olan hayal gücünün, dolayısıyla kültürel evrimin, günümüzün uygar kent mekanında boğazlanmakta olduğu uyarısını

²² Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLİK SORUNLARI, s.135

yapmaktadır.²³ **Evrimin en önemli şartı olan çeşitlilik, kent mekanında yerini tek tipleşmeye bırakmaktadır.**

Günümüz kentlerinin içinde bulunduğu ürkütücü durumu tanımlayan Tanilli'ye göre kent artık "İdeal yaşamın yerine kötü yaşamın, konforun yerine rahatsızlığın, zararlı şeylerin simgesi olup çıkmıştır. Zamanımızın büyük sosyolojik hastalıklarının orada birikip yoğunlaştığını görüyoruz artık: Şiddet, dışlayıp toplum dışına atma, yoksulluk, hava kirliliği, asayişsizlik ve güvensizlik, ruhsal gerginlik, karışıklık, yalnızlık... Yaşadığımız yıllarda kentin damgasını taşıyan duygulardır."²⁴

²³Laborit, Henri, İNSAN VE KENT'ten alıntı: "s.49 Yeni doğmuş bir bebek hiçbir imge canlandıramaz kafasında, çünkü henüz hiçbir şey bellememiştir ve çağrışımında kullanabileceği hiçbir şey yoktur. Bu anlamda, onun imgeleminde canlandırma olanağı, bu işi gerçekleştirecek aygıt doğuştan gelmezdir. Ancak imgelem iki etkene bağlı olacaktır: bunlardan birincisi belenmiş deneyimlerin edinilmesidir, ikincisi de çağrışımı gerçekleştiren beyin kabuğunun işleyişinin yanda yöredeki öbür bölgelerin çalışmasının etkisinde kalmaması, başka bir deyişle, kendini beynin özdevinimlerinden, değer yargılarından kurtarabilme olasılığıdır. Bu iki koşulun, bireyin doğumundan ölümüne, daha doğrusu gençlik çağına dek içinde yaşayacağı çevresel yuva'ya bağlı bulduklarını kolayca tasarlayabiliyoruz, çünkü kişilikle ilgili zarlar gençlik çağında atılmaktadır. Gerçekten de, sinir dizgesine işlenecek olan, işte bu çevresel yuvadır. İçimizde hep başkalarının yerleştirdiği şeyler, dil, deneyim, bilgi var. Yaşanan ortam olay açısından ne kadar zenginse, deneyim o kadar geniş olacak, dolayısıyla çağrışımında kullanılacak gereç ne kadar bolsa, düş kurma aygıtı da o denli ağır olacaktır. Ama edinilmiş öğelerin çeşitliliği de aynı ölçüde önemlidir, bilgi kaynakları ne denli değişik ve çoksa, imgesel yapıların da o denli özgün ve çeşitli olacağını düşünebiliriz. Çevresel yuva ikinci etkenin işlevi üzerinde de etkili olacaktır. Bu yuva yalnızca bilgi veren değil de, aynı zamanda eğiten bir yuvaysa, sonradan bilinç tarafından özdevingen davranışlar biçiminde algılanmayan bir takım özdevinimler yaratacak; bunlar da, belenmiş olgulara bağlı çağrışımlarla ilgili sinirsel etkinlikleri köstekleyecektir. Değer yargılarının, ön yargıların, koşullu tepkilerin (reflekslerin), hiç irdelenmeden öğrenilip belenmiş şeylerin kısırlaştırıcı etkisi budur işte." "s.110 Kent tarafından belli merkezlerde toplanan, geliştirilen, işleyime sokulan, devletleştirilen, uygulayma uydurulan bütün bu olanaklar çocuğu daha doğduğu an ele alacak, ondaki her türlü kavramsal özgünlüğü, dört bir yanda yeşeren davranış kalıplarının dışındaki doğaçlama girişimleri yok edecektir. Her şeyden önce insanın tinsel evrimi için gerekli, biyolojik evrimin vazgeçilmez koşulu olan çeşitlilik, bilgi çeşitliliği, kaynak çeşitliliği uçup gidecektir. Körpe yavrunun beyni yalnız, hemen o anda belli bir uğraşsal etkinlikte kullanılabilir, gelişigüzel verilen, sayısız bilgiyle ve egemen öğreti için olabildiğince az sarsıntı yaratacak kavramsal özdevingen davranışları amaçlayıp hazırlap düşünlerle, savsözlerle doldurulacaktır. Başka bir deyişle kent, evrimin boğazlanışına tanık olacağımız yer haline gelecektir."

²⁴ Tanilli, Server, İNSANLIĞI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?, s.93

İnsanın çevresini neden kötüleştirdiği sorusuna yanıt ararken, “kötüleştirmek” ile kastedilen de böylece yalın biçimde tanımlanmaktadır. Böylesi bir yaşama ortamının, bu ortamın içine doğan bir çocuğun gelişimi açısından çizdiği tablo düşündürücüdür.

Çevrenin insan gelişimi üzerindeki etkisi ile ilgili, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Falih Köksal ve Prof. Dr. Reşit Canbeyli ile tez çalışması kapsamında bir dizi mülakat²⁵ gerçekleştirilmiş, bu alanda yapılan çeşitli deneylerin, Laborit'nin uyarısını ve Tanilli'nin tanımlamasını doğruladığı görülmüştür.

Reşit Canbeyli'nin çalışmaları kapsamında, yaşama ortamının zenginliği ve fakirliği ile ilgili, kobay fareleri üzerinde bir deney yapılmıştır. Bu deneyde bir kutuda çok sayıda fare bir arada ve çeşitli oyuncaklarla yaşatılırken (zengin ortam), diğer kutuda tek bir fare, oyuncaklar olmadan tek başına tutulmaktadır (fakir ortam). Deney süresi sona erdiğinde her iki kutudaki fareler tıbbi olarak birbiri ile karşılaştırıldığında, fakir ortamda yaşayan farenin diğerlerine oranla; gerekli pek çok hormonu çok daha düşük miktarda salgılayabildiği, daha sağlıklı olduğu ve depresyona çok daha dayanıksız olduğu gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Yayınlandığında bilim çevrelerinde Dünya çapında bir tartışma yaratan diğer bir deney ise bu kez bir hastanedeki hastalar ile gerçekleştirilmiştir. Birbiri ile benzer özellikler taşıyan iki hasta grubu oluşturulmuştur. (Aynı cinsiyet ve yaşta, aynı hastalıktan yatan, aynı doktor tarafından tedavi edilen v.b.) Birinci grup, penceresi hastane bahçesinin yeşilliğine bakan odalarda, ikinci grup ise penceresi duvara bakan odalarda yatırılmıştır. Sonuçta her iki grup birbirleri ile karşılaştırıldığında, penceresi bahçeye bakan odalardaki hastaların daha erken taburcu oldukları ve bu süre içinde de ağrı kesici ve ilaç kullanmaya daha az yöneldikleri, ağrılardan daha az şikayetçi oldukları görülmüştür. Bu deneyin paralel bir versiyonu bu kez evli çiftler ile gerçekleştirilmiş, bir grup eşleriyle, diğer grup yalnız yatırılmış ve eşleriyle yatırılan hastalardan daha olumlu sonuçlar alındığı görülmüştür.

Gerek farelerle gerekse hastalarla gerçekleştirilen deneyler, yalnız başlarına ve yeteneklerini geliştirecek araçlardan yoksun ve pencereleri duvara bakan odalara hapsolmuş biçimde, “çevresel bir fakirlikle” yetişen nesillerin yaşayacakları somut

²⁵ Falih Köksal ve Reşit Canbeyli ile Mülakat, Boğaziçi Üniversitesi, Mayıs 2008

sorunları açıkça ortaya koymaktadır. Bu çocukların kendilerini ve hayal güçlerini geliştirme olanakları -çeşitli arkadaşlıklar kurma ve her anlamda doğayla kucaklaşma şansı olan çocuklara oranla- şüphesiz çok daha kısıtlı olacaktır. Bu bağlamda akla gelen önemli bir soru böylesine fakir bir ortamda yetişen kuşakların, ekonomik ve politik eğilimleri, çevrelerindeki savaşa ve açlığa karşı duyarlılıkları ve duruşları, yaşamda karşılaşacakları sorunları çözme biçimleri ile ilgilidir.

Çevre kavramı, çocukların gelişimi üzerindeki etkileri açısından irdelendiğinde, en başat olgu olarak ortaya “aile” ve “annelik” çıkmaktadır. Kaya, bu konunun ruhsal önemine değinmektedir. Kaya’ya göre “*Kadınlara çiçek gibi, hamile kadınlara orkide gibi davranmayı beceremeyen toplumlar, sakat çocuklara mahkumdur!*”²⁶ Çünkü insan çevresinden etkilenmeye, bilgi topladığı en yoğun dönem olan anne karnında başlamaktadır. Kaya’nın “**Evrensel Eşit Kuyruklu Canlı**” olarak tanımladığı, beyin ve omurilikten oluşan, kurbağa larvasını andıran 30 günlük insan, annesinin yaşadığı tüm olayları olduğu gibi kaydetmektedir. Tüm mutluluklar ve mutsuzluklar, annenin kanından beslenen bebeğe -hormonlar ve çeşitli maddeler olarak- bedenini oluştururken kullanacağı yapı taşları olarak iletilmektedir. Kaya, kendi terminolojisi ile, “Kuyruk Virüsleri” olarak adlandırdığı yapısal sorunların en çok bu dönemde, yani bedenin oluşum döneminde ortaya çıktığını söylemektedir.

Doğumun ardından iki yaşına kadar olan süreç ikinci en önemli dönemdir çünkü beyin zarı (korteks) ancak iki yaşında oluşmaktadır. Beyin zarının esas görevinin, dışarıdan algılar yoluyla gelen bilgi kalabalığının süzülmesi olduğunu belirten Kaya, bu dönemde zar olmadığından, tüm bilginin olduğu gibi alındığına işaret etmektedir.

2-3 yaş ise “tuvalet terbiyesi dönemi” olarak adlandırılan dönemdir. Bu dönemde bebeklerin, anneleri dışında altlarını temizleyen bir başka kişinin tenine kimyasal olarak tepki gösterdikleri ve bundan büyük rahatsızlık duydukları ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra bu ve bundan sonraki dönemde çocuğa aşırı müdahale edilmesi ise, kişiliği oluşturacak temellerin atıldığı bu dönemde yapılan bir diğer büyük yanlıştır.

²⁶ Kaya, Nusret, “Seminer”, MSGSÜ, Nisan 2008

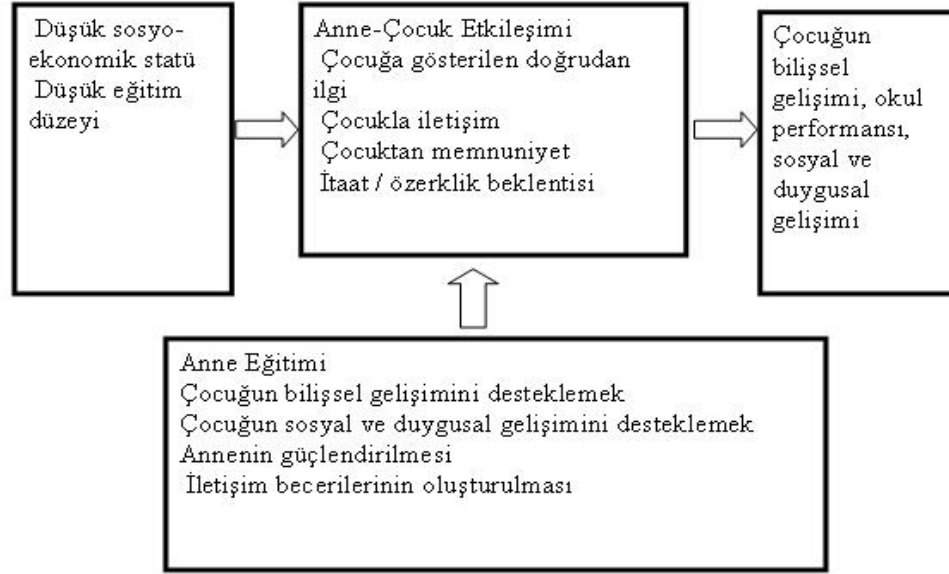
Tüm bu süreçleri “İnsandaki Temel İnşaat Bozuklukları” olarak adlandıran Kaya, özellikle Türk toplum yapısının içinde bulunduğu büyük bir çıkmazı da açıklığa kavuşturmuştur. “Rahim Libidosu” olgusu, doğumla beraber kadında cinsel merkezin, aslında olması gerektiği gibi vajinada değil de rahimde oluşması, çocuklar üzerinde tanrıçacılık oynayan bir anne modeli ortaya çıkarmaktadır. Özellikle erkek çocuklar üzerinde, gelişimi sırasında her tercihi ve davranışına karışmak suretiyle bir “erk” kuran anne, dolayısıyla kendi başına ayakta duramayan bir erkek kuşak yetiştirmektedir. Türk toplumunda kadınların bu çıkmaza sürüklenmesi, toplum yapısı nedeniyle neredeyse kaçınılmazdır. “Kutsal Rahim” ve “Namussuz Vajina” tabusunun katılığını ortaya koyan Kaya, kadınların cinselliği bilmediklerini, bunun sonucu olarak beyinlerinin dişileşmediğini belirtmektedir. Kadın cinsel organı ile beyin arasındaki sinir bağlarının -ancak vajinal orgazmla gerçekleşebilecek şekilde- gerekli düzeyde çalışmaması halinde, kadın beyninin diş özellikleri harekete geçmemekte ve gelişmemektedir. Dolayısıyla kadınlar da bir anlamda erkeklerden farksızlaşmaktadır. Bu durumda da yetiştirecekleri çocuklar üzerinde bir erk ve iktidar sahibi olmaya eğilimli olacaklardır. Hatta, libidoları vajinada değil de klitoriste oluşmuş olduğundan ve klitoris de bilimsel olarak minyatür bir penis olduğundan, erkek çocuk sahibi olmak isteyecek ve kız çocuklara ikinci sınıf muamelesi yapacaklardır.

Kaya, “Evrensel Eşit Kuyruklu Canlı” olarak adlandırdığı organların, yani beyin ve omuriliğin, insan vücudunun en iyi korunan ve darbeye en duyarlı bölümler olmasından hareket ederek, evrimsel açıdan ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir. Dawkins’in “Mem”leri ve Jung’un “Arketip”leri bu organlarda taşınmaktadır. Diğer bir deyişle bu organlar, bilinçdışının ve kolektif bilinçdışının bulunduğu alandır. Kaya, bu canlının, her insanda eşit olduğunu ve bu nedenle aslında hiçbir insanın bir diğerinden önemli bir farkının olmadığını dile getirirken, günümüzde yaşanan ayrımcı süreçlerin de bilimsel olarak ne kadar temelsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Kaya’nın bu tavrı, sorunların çözümünü “Ortak Bilinçdışı”nda arayan Jung’a ve “Kültürel Evrim” konusunda ortak bir bakış açısına sahip diğer isimlere paralellik göstermektedir.

Bu alanda çalışma gerçekleştiren pek çok resmi ve sivil kurum konunun önemini altını çizmektedir. Örneğin Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) bünyesinde gerçekleştirilen “Türkiye Erken Çocukluk Eğitim Projesi”, anne eğitimi

ile çocukların gelişimi arasındaki ilişkiyi doğrudan ortaya koymaktadır. Tablo 18’de annenin eğitimi ile, çocuğun bilişsel gelişimini, sosyal ve duygusal gelişimini ve annenin güçlendirilmesini desteklemenin önemi gösterilmektedir.

Tablo 18: Anne Eğitimi ve Çocuğun Gelişimi, Kaynak: AÇEV Resmi İnternet Sitesi

Ailede baba rolü ise erkek egemenlik bağlamında önemli bir diğer sorunsalı teşkil etmektedir. “Freud’a göre oğul, babanın emir ve yasaklar düzenini benimseyerek, baba yetkisini kendi içinde taşıyıp, babasına ve öteki sosyal güçlere baş eğmeyi kabul ederek bağımsızlığına kavuşur.”²⁷ Durumun toplumumuzdaki yaygınlığı düşünüldüğünde, bu şekilde gelişen bir bağımsızlık anlayışına sahip bireylerin iktidara karşı özgün ve özgür bir tutum sergileyemeyecekleri ve bağımlılıklara zafiyet gösterecekleri açıktır.

2.4. Sonuç

Kenti çocuklara karşı bu denli ağır suçların işlendiği bir mekana dönüştürmek kimin yararınadır? İnsanın çevresini kötüleştirmek kime ne gibi bir kazanç sağlamaktadır? Bu bölümde gerçekleştirilen açıklamalar doğrultusunda bu soruları

²⁷ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI, s.83

yanıtlamak kolaylaşmaktadır. Kötü bir çevrede yetişecek çocuğun gerek fiziksel olarak gerekse kişilik ve bilinç gelişimi açısından sorunlarla boğuşacağı açıktır. O halde çevreyi kötüleştiren “erk”in, çocukların sağlıklı gelişmesini değil, tam tersine sağlıksız bir kuşak yetişmesini istediği açıktır. **Bu noktada sağlıksız insanlar ve toplumlar yaratacak bir çevreyi oluşturma eğiliminin, toplumlar üzerinde iktidar kurmayı kolaylaştırmayla olan ilişkisi ön plana çıkmaktadır.**

John Zerzan, uygarlığın getirilerini ve götürülerini teraziye koyduğu kitabında²⁸, ilkel insanın 3000 çeşit yeşil ağırlıklı gıda ile besleniyor olmasına karşın bu rakamın günümüzde 300’e indiğini belirtmektedir. Bu fakirleşme, günümüz insanının geçmişe oranla daha sağlıksız ve gelişimi açısından zayıf olması sonucunu doğurmaktadır. Diğer yandan günümüzde kalan çeşitlerle de beslenemeyen az gelişmiş ülke toplumlarının, kaçınılmaz olarak gelişmiş ülkelere daha da bağımlı hale geldiğini vurgulamaktadır. Zerzan’ın kitabında yer verdiği çeşitli uzmanlar ve bilim adamlarının (antropologlar, arkeologlar, çevre-biyoloji uzmanları vb.) gerçekleştirdiği araştırmalar sonucunda, ilkel insanların (tarım toplumuna geçmemiş, avcı-toplayıcı) fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak, günümüzün gerek gelişmiş gerekse az gelişmiş ülke insanından çok daha sağlıklı oldukları ortaya çıkmaktadır.

Burada temel eleştiri, insanın *uygarlık* adına doğaya, dolayısıyla da aslında kendine yabancılaşmış olmasıdır. Perlman’ın, uygar insanın doğaya yabancılaşması ve **doğada olup bitenleri, kendi yabancılaşmış davranışlarını açıklamak adına çarpıtmaya çabalaması** ile ilgili şu satırları ilginçtir: *“Böğürtlen tarlasındaki bir ayıyı izleyen bir zaman ve hareket mühendisi, saatini ne zaman çalıştıracağını bilemezdi. Ayı böğürtlen tarlasına doğru yürümeye başladığında mı başlıyor çalışmaya, yoksa böğürtlen toplarken mi, ya da çenesini açtığına mı? Eğer mühendis yarım akıllı olsaydı ayının iş ve oyun arasında bir ayrım yapmadığını söylerdi. Biraz hayal gücü olsaydı ayının böğürtlenlerin kızardığı andan haz duyduğunu ve yaptığı hareketlerin hiçbirinin iş olmadığını söylerdi.”*²⁹

Jung da uygar insanın ilkel insana, yani kendi doğasına yabancılaşmış olmasına tepkilidir: “Sırf kıskançlığımız yüzünden Kızılderili’nin saflığına gülüyoruz

²⁸ Zerzan, John, GELECEKTEKİ İLKEL

²⁹ Perlman, Fredy, ER-TARİHE KARŞI, LEVİATHAN’A KARŞI, s.18

ve kendimizi çok zeki sanıyoruz. Zaten böyle yapmasak, ne denli ruh zenginliğinden uzak olduğumuzu anlar ve bunu kaldıramayız.”³⁰

Zerzan’ın uygarlık ile ilgili eleştirel bakış açısını paylaşan Perlman ise erkek egemen olmayan bir alternatif uygarlık tarihi denemesinde bulunmuş ve sorunun tarihsel kökenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Leviathan kavramını, yaratıcısı olan Hobbes’tan yüzyıllar sonra bir kez daha kullanan Perlman, uygarlığı, insanın kendi yarattığı ama daha sonra kontrolü altına girdiği bir canavar olarak tanımlamaktadır. Uygarlık Sümerler’le birlikte doğmuş ve *memler* aracılığı ile yayılmıştır. **Temelde erkeğin iktidarsızlığından kaynaklanan, iktidar sahibi olma hırsından güç almaktadır.** Doğanın sunduğu çeşitli beslenme olanağından vaz geçerek tarıma yönelmenin de temelinde bu olgu yer almaktadır. Çünkü tarımsal gıdanın besin değeri düşük fakat kalorisi fazladır ve bunun da tek bir anlamı vardır; ordu kurabilmek. Bu konuya Diamond açıklık getiriyor: “Yiyebileceğimiz az sayıda bitki ve hayvan türünü seçip 1 dönümlük topraktaki biyo-kütlenin ancak % 0.1’ini oluşturan bu bitki ve hayvanları, % 90’ını oluşturacak şekilde üreterek, dönüm başına çok daha fazla tüketilebilir kalori elde ederiz. Sonuç olarak bir dönüm toprak, yaban hayvan ve bitkilerle geçinen insanlara göre 10 ya da 100 kat fazla çiftçiyi ve hayvan yetiştiricisini doyurabilir. Bu çıplak sayısal üstünlük yiyecek üreten kabilelerin yaban hayvan ve bitkilerle geçinen kabileler karşısında kazandığı askeri üstünlüklerin birincisiydi.”³¹

Orduları olan uygar bir toplumla tanışan toplumlar için geri dönüş artık çok zordur. Amerika’ya ayak basan uygar beyaz adamın, “ilkel yerliler” olarak adlandırdığı toplumları uygarlaştırma süreci, bu konuda verilebilecek en çarpıcı örneklerden birisidir.

“Beş Uygar Kabile, *Cherokee, Chickasaw, Choctaw, Creek* ve *Seminole* kabilelerine beyaz insan tarafından verilmiş bir isimdi. Bu kabilelerin beyaz toplumlar arasında "uygar" olarak anılmasının sebebi, bu beş kabilenin *plantasyon* ve

³⁰ Jung, Carl Gustav, ANILAR, DÜŞLER, DÜŞÜNCELER, s.259

³¹ Diamond, Jared, TÜFEK, MİKROP, ÇELİK, s.95

köle sahibi olmak da dahil olmak üzere sömürgecilerin adetlerini benimsemeleri ve genellikle komşularıyla iyi ilişkiler kurmalarıydı.³²

Uygar insanın, Timuçin'in tanımı ile "yetkin bilince" ulaşmasının, bunun için insanı insan yapan özellik olan hayal gücünü geliştirebilmesinin ve her açıdan sağlıklı ve mutlu olabilmesinin önünde büyük engeller yaratılmıştır. Her şeyden önce böylesi bir insan uygar toplumların işine yaramaz ve tehlikelidir. Düşünmeden savaşmayacak, hırsla çalışmayacak ve bağımsız yaşamak isteyecektir.³³ Bu durumun da iktidarın ve düzenin sarsılması anlamına geleceği açıktır.

Uygarlık tarihi boyunca toplumlar, iktidar sahibi olmak veya hükmedilmek arasında seçim yapmak zorunda kalmışlardır. İktidar sahibi olanlar, kontrolü altındakileri geri bırakma yoluna gitmiştir. Kullanılan en önemli araç çoğu zaman, askeri bir güç gösterisinin ardından gelen psikolojik baskı yöntemleri olmuştur. Örnek vermek gerekirse, din olgusu, bu yöntemlerin başında gelmektedir. Özellikle ahlak anlayışı ve cinsel tabuların etkileri, Nusret Kaya'nın görüşleri çerçevesinde ele alındığında, kısırlaştırıcı etkiler olarak açıkça ortaya çıkmaktadır.

Perlman'ın kitabı, erkek egemen uygarlık tarihine önemli bir alternatiftir. O, baskılara direnen toplumların tarihini kaleme almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihini de işte bu bakış açısı ile okumak mümkündür. Beş dönemde; önce İngiliz erki Osmanlı toplumunu geri bırakmış, ardından toplum baş kaldırarak yeni kuşakların gelişimini zenginleştirecek adımlar atmıştır. DP'nin iktidarı, bu kez ABD erkinin Anadolu toplumunu geri bırakma çabalarını ete kemiğe büründürürken, ardından toplum tekrar baş kaldırarak daha ileri adımlar atmıştır. Son süreç ise ABD başta olmak üzere küresel erkin Türk toplumunu tekrar geri bırakma dönemidir. Tüm

³² http://tr.wikipedia.org/wiki/Be%C5%9F_Uygar_Kabile, 13 Temmuz 2008

³³ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI'ndan alıntı: "s.99 Çağdaş endüstri toplumu, ya da, özgür insan enerjisini, bugüne kadar başka bir örneği görülmemiş derecede, işe ve üretime yönlentmemiş olsaydı, hedeflerine ulaşamazdı. Bu nedenle, insanın, enerjisinin büyük bir payını seve seve işine ayıran, disiplinli, düzenli ve zamanında hareket etme niteliklerine sahip olan bir kişilik kalıbına dökülmesi gerekiyordu. Her bireyin, her Allahın günü, çalışıp çalışmamak, eğer çalışacaksa işine zamanında gidip gitmemek bilinçli olarak ve tek başına karar vermesi, endüstriyel dizgenin gerekleri açısından, besbelli ki, sakıncalı olurdu. Çünkü böyle bir özgürlük, toplumun düzenli ve verimli çalışmasını, bazı yaşam hizmetlerini tehlikeye düşüren aksamalara yol açardı."

bu süreçlerin mekanı ise Anadolu kentleridir. Tanilli'nin ve Laborit'nin aşağıdaki sözleri, bu noktaya kadar gelinen aşamanın kısa bir derlemesi niteliğindedir.

“Ulus devletin iktidar ve misyonlarının zayıflamasıyla, bir ortak özgürlük, eşitlik, kardeşlik tasarısını bölüşen yurttaşların arasında uyumsuzlukları barışçı bir çözümleme biçimi olarak demokrasinin geleceği artık kentlerin bağrında belirleneceğe benzer. Danışma ve hakemlik usüllerini gözden geçirip onarmada ve rekabet mantığına karşı kollektif çıkarların önceliğini dayatmada kentlilerin göstereceği hüner, demokrasinin geleceğini belirleyecek.”³⁴

“Beynin göz çukuru-alın kesimindeki yumrusuna bütün çağrışım gizilgücünü kullanabilme olanağı nasıl verebiliriz? Onu gerek hipotalamusun bilinçdışı egemenliğinden, gerek birörnek kılınmış çiraklıktan nasıl kurtarabiliriz? İnsanoğlu yavrusunu ezbere yinelemekten kurtarıp yeni şeyler tasarlamaya nasıl yöneltebiliriz? Geçmişten bize kalmış tek yararlı şey olan deneyimi, bilimsel yasaların sağladığı deneyimi, üstelik bunun da değiştirilmesi gerektiğini söyleyerek, ona nasıl bildirebiliriz? Yeni yapıların kurulabilmesi için gerekli öğelerin elde edilmesini sağlayacak olağandışı çabayı hangi güdülenmeye dayandırmalıyız? ... Kent yapısının belki, toplumsal yapınının kuşkusuz ilişkisi vardır bu sorunla.”³⁵

Türkiye Cumhuriyeti, her alanda bağımsızlığını kaybettikçe, yeni kuşakların yetişmesi açısından hayati önem taşıyan kentsel zenginlikler de giderek azalmaktadır. **İnsanoğlunun ancak hayalleri kadar zengin olan dünyası, ülkemizde, yaşanan maddi ve manevi zorunluluklarla zincirlenmekte ve sonuçta hoşgörüsüzlük körüklenmektedir.**

Bir sonraki bölümde karşılaştırmalı olarak, Beşiktaş ve Ümraniye’de yaşanan kentleşme süreçlerinin kuşaklar üzerindeki etkileri, Türkiye’de kültürel evrimin, dolayısıyla Türkiye’nin geleceği açısından irdelenecektir.

³⁴ Tanilli, Server, İNSANLIĞI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR, s.117

³⁵ Laborit, Henri, İNSAN VE KENT, s51

3. TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN İKİ FARKLI YÜZÜ; “YOĞUNLAŞAN” ve “YIĞINLAŞAN” KENTSEL ÇEVRE: “BEŞİKTAŞ” ve “ÜMRANIYE” ÖRNEKLERİ

Kentleşmenin kuşaklar üzerindeki etkisi, son aşamada, “erk”in “çocukluk” dönemleri üzerindeki etkisi olarak yorumlanabilir. Yaşam mekanındaki değişikliklerin hemen hepsi öncelikle “erk” (“iktidar sahibi” olan) tarafından belirlenmektedir. Erk, gelecek kuşakları, uzun süreçte kendi devamlılığını sağlayabilmek açısından bu yönde şekillendirmek durumundadır. Burada oluşan döngü “erk-çocukluk-eğilimler-erk” biçiminde şemalaştırılabilir. Günümüzün uygar ve demokratik dünyasında bu döngünün açınımı, “kent-kuşaklar-politik eğilim-kent” şeklindedir. Günümüz Türkiye’si açısından düşünüldüğünde; “**sağlıksız kentleşme-sağlıksız kuşaklar-sağlıksız politik eğilim-sağlıksız kentleşme**” şeklinde erkin kendi sürekliliğini sağladığı döngüsel bir süreçle karşılaşmaktadır.

Örnekleme gücü yüksek iki örnek olarak, mevcut kent dokusunun **yoğunlaşması** şeklinde kentleşen Beşiktaş ve hazineye, yani kamuya ait alanlarda kırsal karakterle ama yoğun göçün niceliksel yapısıyla **yığınlaşarak** kentleşen Ümraniye’de oluşmaya başlayan yeni yaşama ortamının, çocukların gelişimine etkisi, yine aynı sistematik ile değerlendirilecektir. Beşiktaş ilçesi günümüzde tarihi semtten çok daha büyük bir alanı kaplamaktadır. Bu çalışmada mekansal olarak Beşiktaş’ın tarihi semt sınırları içinde kalan kısmı ele alınacaktır. Semtin kendi içindeki değişimini gözlemlemek, konu açısından daha uygun bulunmuştur. Aynı şekilde Ümraniye semti de, ilk çekirdeği oluşturan dört mahalle çerçevesinde değerlendirilecektir.

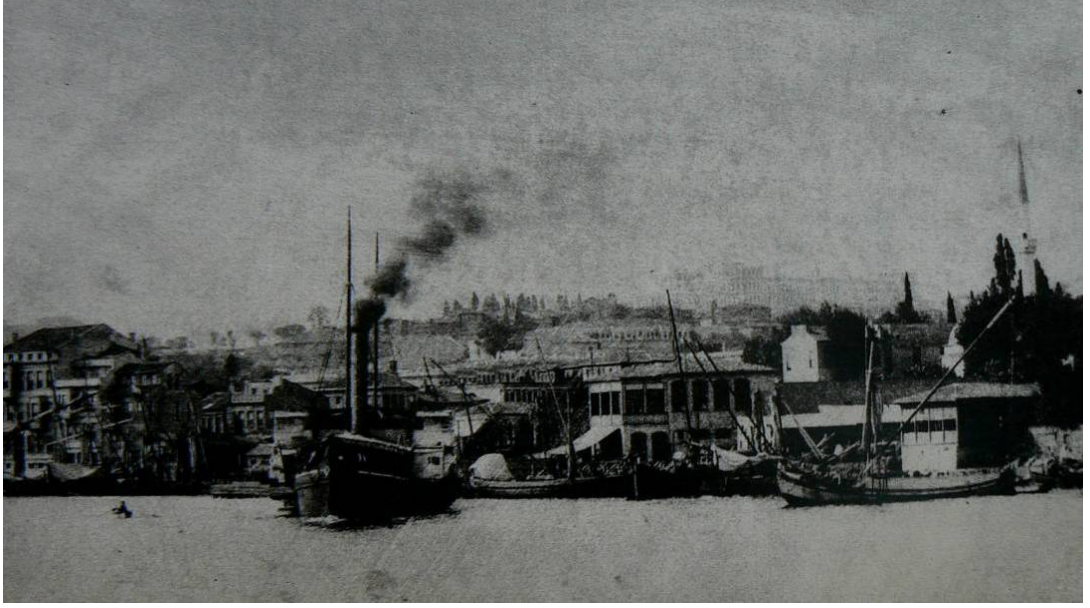
Bu bölümde Türkiye’de, sorun tanımlaması bölümünde tanımlanan 5 erkil dönem kapsamında, (Osmanlı Kenti: Tarihsel ve Coğrafi Arka Plan ; I. Dönem: (Ulus) Devletin Kentleşmesi 1923-50 ; II. Dönem: Emek Gücünün Kentleşmesi 1950-80 ; III. Dönem: Sermayenin Kentleşmesi 1980 Sonrası) birbirinden farklılaşarak yaşanan kentleşme süreçleri irdelenecektir. Örnekleme gücü yüksek olduğu düşünülen iki örnek, Beşiktaş Semti (Beşiktaş’ın tarihi mahalleleri) ve Ümraniye (çekirdek, ilk mahallelerinin) geçirdikleri değişim açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek, söz konusu değişimin birbirini izleyen kuşaklar üzerindeki etkileri, yukarıda özetlenen çerçeve içinde tartışılacaktır. Bu tartışma, “Kavramlar:

Toplumsal-Kuramsal Etmenler” bölümünde yer verilen “Kent Yaşamının Sıralı İki Döngüsü” ve “Çocukluk Evrelerine Göre Kent Mekanının Kullanımı” şemaları doğrultusunda ortaya çıkan dört ana başlık altında gerçekleştirilecektir. (“Hane alanı”, “dinlenme ve eğlence alanı”, “eğitim ve kültür alanı” ve “istihdam ve meslek alanı”)

3.1. Pax-Britannica Döneminde Beşiktaş’ta Kentsel Çevre

Bu dönem Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik olarak tam bir bağımlılık altına girdiği ve hızla çöküşe doğru gittiği dönemdir. Söz konusu bu durumun izlerine, **ümme**t zihniyeti ile yaşanan Beşiktaş semtinin günlük yaşamında³⁶ da rastlamak mümkündür. Beşiktaş bu dönemde Osmanlı’nın saraylar semtidir, yani merkezidir.

³⁶ Dönemin Beşiktaş semtindeki kentsel çevreyi ve günlük yaşamı algılamak adına temel okuma olarak, Necdet Sakaoğlu’nun deyimini ile “*bir Anadolu insanı, İstanbul gurbetçisi*” olan Hagop Mintzuri’nin, 1890’larda henüz 10 yaşında bir çocukken geldiği İstanbul’u anlattığı İSTANBUL ANILARI 1897-1940 adlı eserinden faydalanılmıştır.

Resim 1: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş, Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.6; "II.Abdülhamit döneminde (1876-1909), Beşiktaş adeta yasak şehirdi. Burada fotoğraf çekmeye izin verilmiyordu. İskeleyi ve çevresini, geri plandaki mezarlığı ve olanca görkemiyle Taşkılla'yı gösteren bu ender fotoğraf, Mintzuri'nin anlattığı Beşiktaş'ı sergiliyor."

Resim 2: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Dolmabahçe Sarayı, Kaynak: Özmenderes, "Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul", s.58

Resim 3: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Çırağan Sarayı, Kaynak: Beşiktaş Bld. Resmi İnternet Sitesi

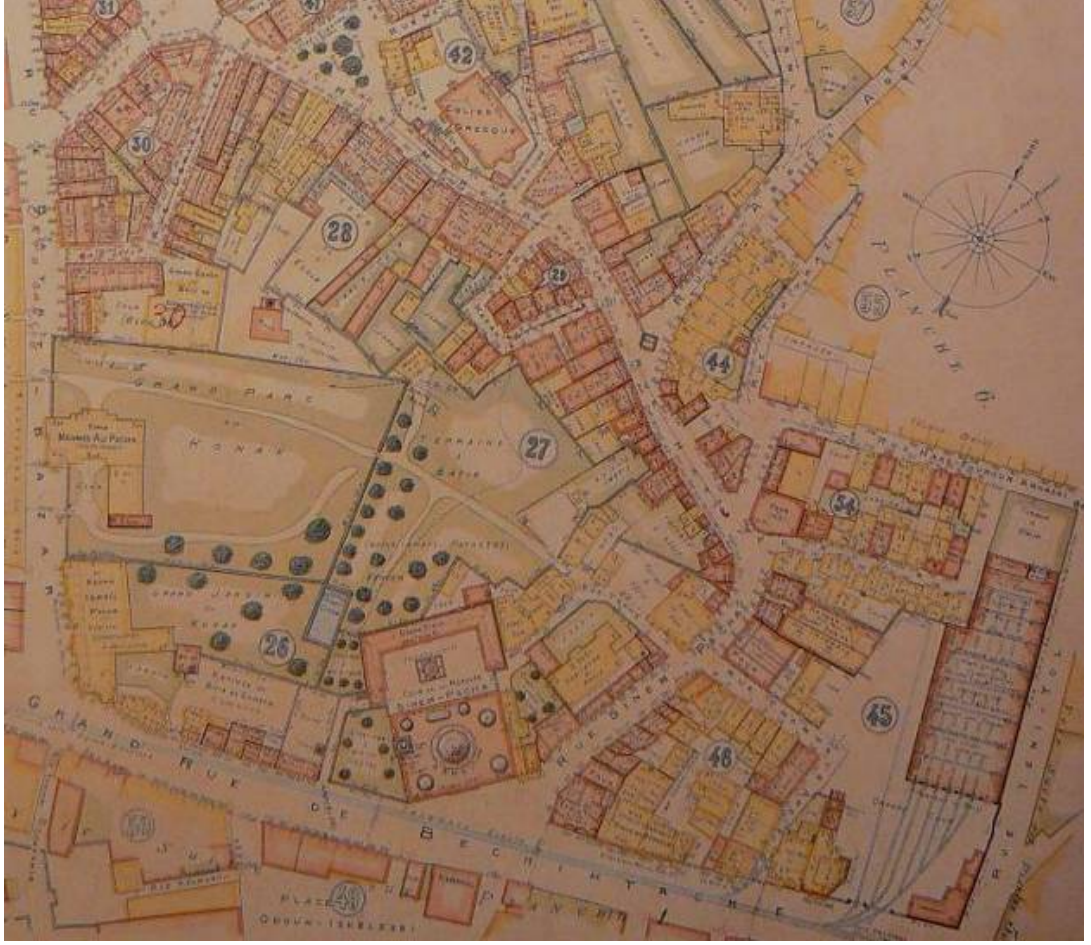
Resim 4: Osmanlı'nın Son Döneminde Beşiktaş Yıldız Sarayı, Kaynak: Özmenderes, "Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul", s.55

3.1.1. Beşiktaş'ta 1923 Öncesi Dönemde Hane Alanı

1923 öncesinde, Osmanlı'nın saray semti olması dolayısıyla Beşiktaş'ta saray mensuplarının konakladığı saraylar, kasrlar ve köşkler saray görevlilerinin ve çalışanlarının yaşadığı konaklar (Bkz. Resim 4) ve sarayla ekonomik ilişki içinde olan tüccarların evleri yer almaktadır. Bu kesimlerin ve konutlarının varlığı, Beşiktaş'ı ve Beşiktaş'taki günlük yaşamı diğer semtlerden ayırmakta, üst düzey bir sosyal ve ekonomik ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Bununla beraber Beşiktaş, tipik Osmanlı mahalle oluşumunun karakteristiklerini taşımakta, Sinan Paşa Camii ve etrafındaki külliye vb. yapıların ve çarşının oluşturduğu merkez çevresinde şekillenen bir yapı sergilemektedir. (Bkz. Şekil 4, s.66) Sarayın güvenliğini sağlamak amacıyla etrafı çevreleyecek şekilde inşa edilen kışlalar da aynı zamanda yerleşik alanın sınırını tanımlamaktadır.

Resim 5: Beşiktaş'ta Bir Konak, Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.86, "*Sarasker Konağı'nın arkasında, müştemilat konağı. 1969'da son günlerinde.*"

Şekil 4: Pervititch Çizimiyle Sinanpaşa Camii Çevresi, Kaynak: Pervititch Haritaları

Hane yapısı açısından Beşiktaş'ın bütününe bakıldığında iç içe geçmiş ikili bir yapı ortaya çıkmakta, orta ve hatta alt kesimin de buradaki konut dokusu içinde yoğun biçimde yaşadığı görülmektedir. Mahalleler arasında etnik veya ekonomik bir ayrımdan söz etmek mümkün değildir. Beşiktaş, sadece üst kesimin değil, bir o kadar hatta sayısal olarak daha bile fazla biçimde yoksulların da semtidir. Bu bakımdan farklı kesimlerin karışık biçimde dağılarak birbirine komşu homojen bir yapı oluşturdukları söylenebilir. (Bkz. Tablo 4)

Yoksul kesimi daha çok küçük esnaf ve hamallar oluşturmaktadır. Diğer yandan evsizler için de, kendilerine kapısını açan cami avlusu ve kahvelerle Beşiktaş, rağbet gören bir semt konumundadır. Evsizler ve hamallar (en yoksul kesim) sokakta, cami avlularında ve kahvelerde sabahlamakta iken daha şanslı olan küçük esnaf, dükkanların üst katlarındaki bekar odaları olarak nitelendirilebilecek katlarda, daha da şanslı olanlar ise Beşiktaş'ın konut dokusunu oluşturan iki-üç katlı ahşap evlerin bir katında veya bahçedeki müştemilatında, yine beraberce ve cüzi miktarlarla kiracı konumunda yaşamaktadır.

Tablo 19: Beşiktaş'ın 1886 Nüfus Yapısı, Kaynak: "Dünden Bugüne Beşiktaş", s.3

	Kadın	Erkek	Toplam
İslâm	13.658	16.797	30.455
Rum	8.789	12.433	21.222
Ermeni	3.717	4.838	8.555
Bulgar	50	171	221
Katolik	515	491	1.006
Protestan	-	-	-
Lâtin	5	6	11
Yabancı uyruklu	1.580	2.966	4.546
Toplam	30.672	39.935	70.607

Kay. 1301 İstatistik Cedveli

Resim 6: Osmanlı Döneminde Kahveci ve Hamal, Kaynak: Mintzuri, "İSTANBUL ANILARI", s.9; "Bir Osmanlı kahveci ile bir Kürt hamalın, ılık İstanbul güneşinde kapı önünde dostluğu... Mintzuri'nin Beşiktaş'ı anlatırken tanımladığı gibi, küçük iskemleler sokağa çıkartılmış. On paraya tatlı bir kahve içilirken, gelip geçenler seyrediliyor."

Bu dönemde farklı ekonomik kesimler arasında toptan bir etnik veya dini ayırım tam olarak söz konusu değildir. Dağılmakta ve sürekli toprak kaybetmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinden, özellikle Balkanlardan ve

Anadolu'nun da hemen her yerinden gelen göçmenler, daha çok hemşerilik bağı ile yardımlaşarak yaşamlarını sürdürmekte ve geride bıraktıkları ailelerine mutlaka kazandıkları paranın önemli bir kısmını göndermektedirler. Yalnız bazı meslek alanlarında bazı etnik grupların, göçle geldikleri yerdeki mesleki birikimlerinden veya daha üst örneklerde bir takım üst düzey ilişki ağlarından ötürü daha ağır bastığından söz edilebilir.³⁷

Zengin kesimin konakları bahçe içinde bir dizi yapı grubundan oluşmakta, hizmetlilerin kaldığı kulübeler veya daha ufak yapılar, duvarla çevrili bu alanın içinde kalmaktadır. Kalburüstü kesimden sıra evlerde kalanların evleri daha büyükçe ve bakımlı durumda, komşusu olan daha fakir ailelerin evleri ise daha küçük ve bakımsız durumdadır. Birkaç ailenin farklı katlarda kaldığı evler de yaygındır. Bu tür evlerde kimi zaman tuvalet veya mutfak da ortak olabilmektedir.

Özellikle Müslüman kadınlar, günlük yaşamda, sokakta çok kısıtlı yer almaktadır. İş yaşamı veya eğitimin tamamen dışında olmalarının yanı sıra, “mahrem kuralları” olarak bilinen, dini bir takım giyim ve davranış biçimleri ile de hareketleri son derece sınırlıdır. Kadınlar daha çok kapalı ev yaşamının bir parçasıdır. Etnik ve dini duruma göre değişiklik gösteren bu durum, farklı ritüeller barındırsa da, kadını sosyal yaşamdan tamamen soyutlamaktadır. Kadınların yaşamı için geçerli olan bu durum, kız çocuklarını da doğrudan etkilemektedir. Hangi yaşta olursa olsun, kız çocuklarının da yeri daima evi ve ailesinin yanındır. Ancak evlilik ile mekan değiştiren kızların günlük yaşamında ise bu durum büyük bir değişiklik anlamına gelmemekte, yine kapalı ev yaşamının günlük çabaları ile geçecek bir yaşam kızları beklemektedir. Aileleri için bir statü konusu olduğundan, kız çocukların üst kesimden biriyle evlenmesi, mümkünse saraya girmesi, ailelerin en çok arzuladığı durumdur. Bu konuda söz sahibi, aile reisi olan babadır.

³⁷ Örn. Sarraflar çoğunlukla Yahudi, Esnaf Türk-Ermeni, Meyhaneler Rum, Hamallar Kürt v.b.

Resim 7: Abbasaga Parkı'ndan Eski Bir Görünüm, Kaynak: Gülersoy, "BEŞİKTAŞ DAHA DÜN", s.50-51; "Bu kez Abbasaga parkının üst baştan aşağıya doğru görünüşü."

Kız çocukları, böyle bir yaşam döngüsü içinde yetişirken tek ve biricik görevleri olan iyi bir eş ve anne olma olgusuna odaklanmaktadır. Erken yaşlarda, görücü usulü evlenmekte ve tanıştıkları ilk erkek olan eşlerine sonsuz sadakat göstererek ve en iyi şekilde hizmet edip çocuklarını dünyaya getirmektedirler. Çocukluklarını, oyun oynama çağlarını, arkadaşlık kurma ve kendini tanıma yaşlarını -belki evde yapılan bir bez bebekle oynamak dışında- sürekli ev hizmetleri ile, şanslılarsa kardeşleri ile, ama sürekli gözetim altında geçirmek durumundadırlar. Bu durum sadece fakir ailelerin kızları için geçerli değildir. Zengin kız çocukları için hizmet yerine, aristokrat bir eş olmanın gerektirdiği alanlarda alacakları yoğun eğitimler ve yine sosyal kent yaşamından kopuk bir hayat kaçınılmazdır. Erkek çocukları ise evde pek durmamaktadır. Belli bir yaşa gelip de babalarının veya ustalarının yanında çalışmaya başlayana kadar, sürekli dışarı çıkarlar.

Bu dönemde beslenme açısından fakir aileler dahi çok büyük bir sorunla karşı karşıya değildir. Beşiktaş'ın her tarafı bostanlar, bağlar, bahçeler ve tarlalarla çevrilidir. Ayrıca evlerde belli oranda hayvancılık da yapılmakta diğer yandan İstanbul boğazı herkese çeşitli ve bol balık sunmaktadır. Bebek ve çocuk ölümlerinin

ve fiziksel sorunların çoğunluğu hastalıklara karşı tıbbi olanaksızlıklar ve cehaletten gerçekleşmektedir.

Bu dönemde genel olarak Müslüman hanelerin yaşamı, kadınların ve kız çocuklarının, çok eşli, ata-erkil, kalabalık ailelerde yaşama alanı olarak özetlenebilir.

3.1.2. Beşiktaş'ta 1923 Öncesi Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı

Evde kapanan kız çocukların aksine, erkek çocukları belli bir yaşa gelene kadar, bir tarafta deniz diğer tarafta yaban hayatıyla çevrili Beşiktaş'ta, doğayla kucaklaşarak beraberce koşup oynayabilecekleri sonsuz bir oyun alanının içinde yaşamaktadır. Kendi elleriyle yaptıkları tahtadan ve metalden oyuncaklar ile oynarlar. Futbol bu dönemde yeni yeni gelişmeye başlamıştır. Bezle sarılıp iple bağlanan sıkıştırılmış gazete kağıdından bir topla, boş alanlarda top koştururlar.

Arkadaşlıklar kurmak, erkek çocuklara mahsustur, tabii o da erkek erkeğe olmak üzere. Yine de sosyal yaşamla erken yaşta tanışan erkek çocukları, kişiliklerinin gelişimi açısından kızlara oranla çok daha büyük bir çeşitlilik içindedirler. Bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak denebilir ki, kız çocuklarının gelişimi, dışarıdaki yaşamdan ürken ve kendi ayakları üzerinde durma şansı kalmayan bir eğilim gösterecektir. Bu ürkekliğin başlıca nedeni şüphesiz erken yaşta içlerine işleyen aforoz edilme, dışlanma korkusudur.³⁸ İslami kurallar çerçevesinde oluşan katı bir “mahrem” ve “namus” anlayışı, kaçınılmaz olarak bu dönemde yaşayan kız çocuklarının birer anne olduklarında da kendi kızları için uygulayacakları ve hatta savunacakları bir anlayıştır.³⁹

Kadınlar ev dışına ancak, sokak satıcılarından alamayacakları şeyleri almak üzere alışveriş yapmak veya hamama gitmek için, mahrem kurallarına uygun kara çarşafli bir grup olarak, komşuları ile birlikte toplu halde çıkarlar. Bunun dışındaki dışarı çıkma şansı ancak ailece gidilen mesire yerleri ve ibadet alanları ile sınırlıdır.

³⁸ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI'ndan alıntı, s. 150, “...en güçlü bastırma nedeninin **tecrit edilme ve yalnız kalma korkusu** olduğuna inanıyorum. ... Bu nedenle insanlar, toplumun “yok” dediğini görmezler, ve “doğru” dediğini olduğu gibi kabul ederler –gördükleri başka türlü olsa bile.”

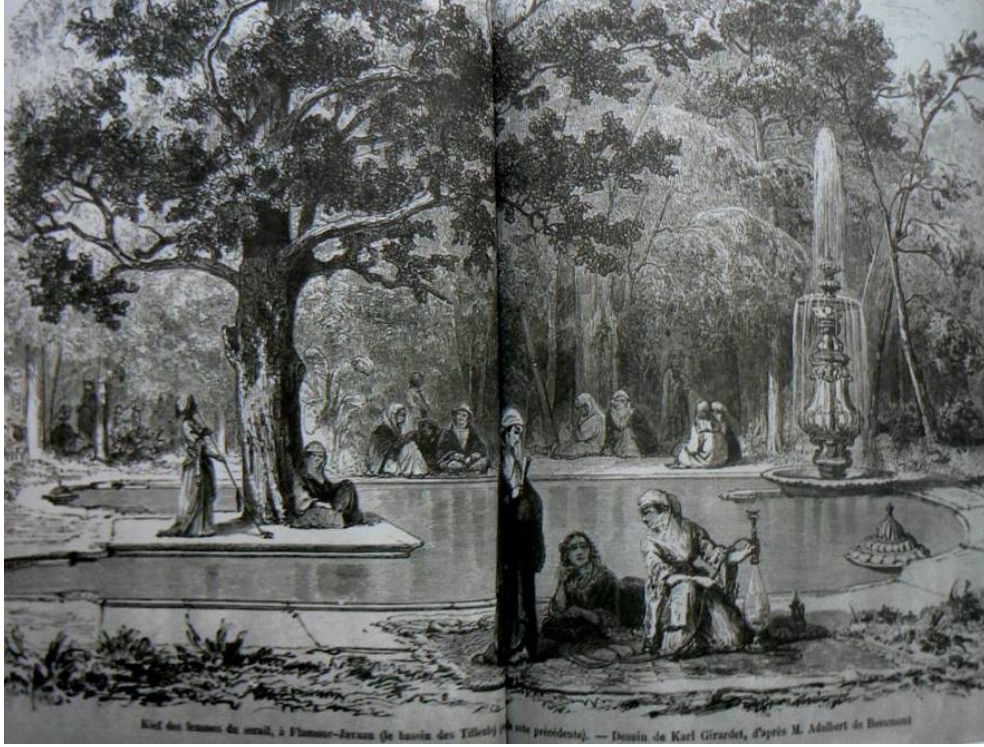
³⁹ Nusret Kaya'nın altını çizdiği ve ikinci bölümde yer verilen “Rahim Libidosu” olgusu bu durumun nedenlerini ortaya koymaktadır.

Beşiktaş'ta çok sayıda mesire yeri bulunmaktadır. En çok gidilen camiler ise Dolmabahçe Camii ile Sinanpaşa Camii'dir.

Bu dönemde Beşiktaş'ta gerçekleşen en büyük olay, padişahın Cuma namazları ve bayram namazı törenleridir. Yıldız camii etrafında yoğun bir askeri gösteri eşliğinde kalabalık bir gün yaşanır. Tüm semt buraya akın eder.

Resim 8: Dolmabahçe Camii Önü, Kaynak: "SULTAN II.ABDÜLHAMİT ARŞİVİ İSTANBUL FOTOĞRAFLARI", 238

Resim 9: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.38-39; “Fransız dergisi Tour de Monde 1860 sayısından bir belge. Mesirede hanımlar. Bu gravürün her santiminin gerçeğe uygun olduğunu, bir sonraki fotoğrafta göreceksiniz.”

Resim 10: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.40-41; “1910’lu yılların bir fotoğrafı. Gravürü aynen doğruluyor. Mermer havuz henüz durmakta, enfes fiske keza.1924’de Bay Levi söküp satıncaya kadar.”

3.1.3. Beşiktaş'ta 1923 Öncesi Dönem Eğitim ve Kültür Alanı

Beşiktaş'ta yaşayanların eğitim durumu da gelir seviyesinden ve etnisiteden bağımsız olarak homojen bir yapı göstermektedir. Çoğunluk okur-yazar değildir. Okuma yazma bilenler gerek esnafın gerekse saray erkanının evrak işleri ile ilgilenen belli başlı birkaç kişiden ve hafızlardan ibarettir. Okuma-yazma daha çok saray içi, devlete ait bir meseledir. Bu durumda temel eğitim kurumunun aile olduğu söylenebilir. Okuma yazma bilen az sayıda kişinin önemli bir bölümü de bunu babalarından öğrenmektedir.

Bu dönemde Osmanlı'nın yüzyıllık medrese eğitiminin ve tekkeler ile zaviyelerin, içi boşaltılmış, düşünce üretiminden uzak, yavan ve uyuşturucu etkisi olan bir dini eğitim verdikleri görülmektedir. Buna karşılık en güçlü eğitim kurumları olarak karşımıza "misyoner okulları" çıkmaktadır. Ayrıca çocuklarının iyi bir eğitim almasını isteyen durumu iyi aileler, çocuklarını yurt dışına göndermektedir.

Dünya görüşünün şekillenmesinde, erken yaşta çalışma yaşamına atılan erkek çocuklar için, ekonomik yaşam doğrudan belirleyici rol oynamaktadır. Hesap kitap bilecek kadar eli kalem tutmak ancak bu nedenle gerçekleştirilen bir eylemdir. Bunun dışında dini eğitim alıp hafız veya hoca olmak diğer son seçenektir. Memleket ve dünya meseleleri, çoğunlukla kahveye gelen üst kesimden kişilerin ve camide hocanın anlattıkları ile şekillenmektedir. Gazete ve yayın sayısı sınırlıdır. Diğer yandan, Beşiktaş'ta çok sayıda bulunan gayri-müslimler için durum biraz daha farklıdır. Onlar çocuklarını gayri-müslim okullarına büyük oranda göndermektedirler. Bu nedenle, çok sayıda gayri-müslüm çocukluk arkadaşı olan Beşiktaşlı Müsliman erkek çocukların, olayları farklı açılardan ele alma şansları söz konusudur.

Kadınlar için tek sosyal aktivite komşuluktur. Erkekler ise gece hayatından, meyhanelerden ve her türlü imkandan sonuna kadar faydalanabilmektedir. Gece yaşamında çalışan kadınlar gayri-müslim olduğundan, bu tema, sayısız esere konu olan, "Müsliman evli erkek ve gayri-müslim bekar kadın" gibi tipik bir kentsel ritüeli yaratmıştır. Bu tema dönemin sayısız sanat eserine, özellikle de şarkılarına ilham kaynağı olmuştur.

3.1.4. Beşiktaş'ta 1923 Öncesi İstihdam ve Meslek Alanı

Beşiktaş'ta Sarayın varlığı, burada yaşayan erkek çocukların geleceği için büyük bir anlam taşımamaktadır. Sarayın yarattığı istihdamın kapıları Müsliman taban için kapalıdır. Bu durum, Pax-Britanica'nın belki de en belirgin özelliğidir. Saray muhafızı olarak Beşiktaş'a gelip yerleşen Arnavut asker aileleri, sarraflığı tekelinde tutan Musevi cemaati gibi verilebilecek daha pek çok örnek, belli kesimlerin Pax-Britanica'nın erki doğrultusunda ekonomik bazı köşelere yerleştirildiğinin açık birer göstergesidir. Beşiktaş'ta Müsliman ve gayri-müslim fakir halk için daha düşük işler, en iyi ihtimalle esnafılık yapmak mümkündür. Bu kesimde de erkek çocuklar, eli yük tutacak yaşa geldikleri andan itibaren bir işe girip çalışmak durumundadırlar. Hamallık ve sokak satıcılığı en yaygın çalışma alanlarıdır. Hamallar bu günkü Barbaros Meydanı'nın yerinde bulunan odun iskelesinden odun ve mühimmat getiren teknelerden mal indirip bindirirler. Sokak satıcıları ise, yüksek sesle sattıkları şeyin adını bağıarak sokak sokak gezer, esnaftan ve zanaatkarlardan alıp atların iki yanına asılı sepetlere yükledikleri malları evlere dağıtırlar.

Temelde Pax-Britannica güdümündeki devlet politikası ile, bu dönemde halkın üst düzey ekonomik ilişkilerde rolü yoktur. Bu durum Beşiktaş'ta, Osmanlı'nın son dönemdeki genel durumunun ufak bir kesiti olarak adlandırılabilir. Şekilde, son derece derin bir ekonomik uçurumun, iç içe yaşayan iki kesimin tablosunu ortaya koymaktadır.

Resim 11: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”; “İstanbul’da bir bakkal dükkanı... Çitlenbik ağacının dibine oturmuş Anadolu lular, Mintzuri gibi birer gurbetçiydiler.”

Resim 12: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.23; “Yüzyıl önceki İstanbul dükkanları ve pide ile kavurma, belki de ciğer satan bir seyyar satıcı.”

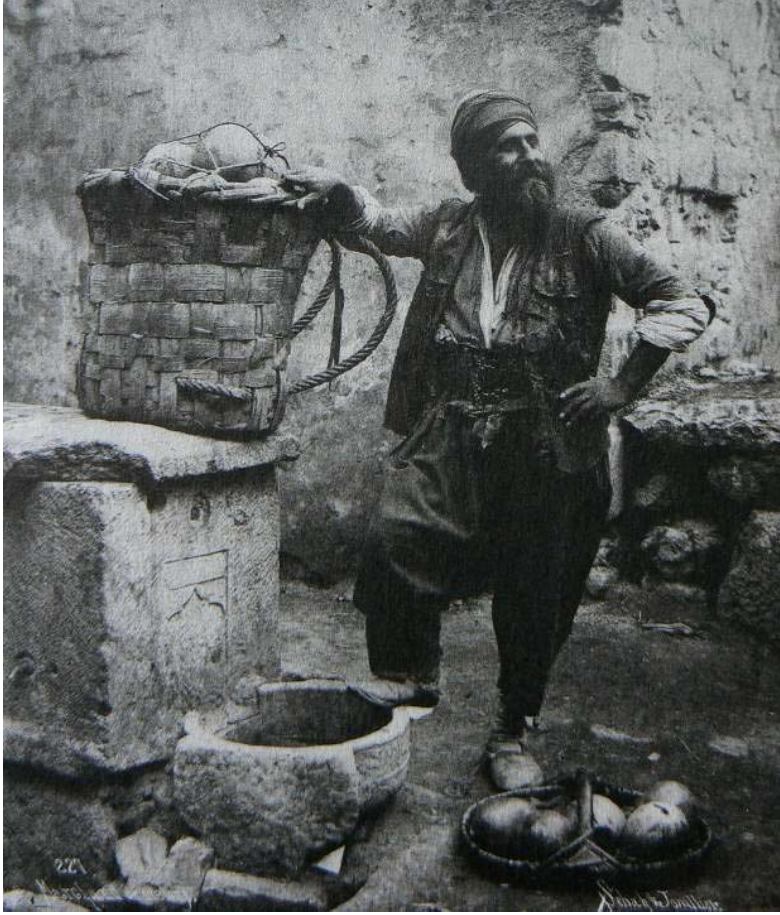
Resim 13: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.104, “Yaşlı bir İstanbul efendisi, evlerine her zaman tulumla su getiren semtin sakası ile sohbet ediyor.”

Resim 14: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.44; “Seyyar Kahveci. Küçük mangalda pişirilen kahveyi oracığa oturan müşteriler höpürdetiyor, yanlarında bir sokak köpeği.”

Resim 15: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.116; “Eskiden, İstanbul Sokaklarında, camilerin avlularında her işin bir kolayı bulunmuştu. Yerel giysileriyle iki seyyar berber, şalvarlı, Yemenli, nakışlı çoraplı gurbetçileri traş ediyorlar.”

Resim 16: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.66; “Dört mevsim zerbavat, kavun-karpuz satan adam, suyu akmayan bir çeşmenin üstüne küfesini, yere de selesini koymuş, Sebah ve Joaillier’e güleç ve keyifli bir poz vermiş.

Resim 17: Kaynak: Mintzuri, “İSTANBUL ANILARI”, s.62, “İstanbul’da eski bir Kebapçı dükkanı, raflarda müşterilerin belki de “ekmek içiyle tertemiz sıyırdığı” bakır sahanlar!”

Resim 18: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.24-25; “Beşiktaş iskelesi. Allah’ın yarattığı kumsal kıyı. Önde kömür çuvalları. Solda arkadaşlarımızın evleri. Yıl 1939, yani henüz park yok.”

3.2. Bağımsız T.C.’nin Devletçilik Döneminde Beşiktaş’ta Kentsel Çevre

Cumhuriyetin ilanı ve ardından gelen Atatürk devrimlerinin yaşama geçirilmesi süreci, Beşiktaş’ın kent yaşamında da her açıdan “sağlıklı” değişiklikleri

Resim 19: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.32; Beşiktaş parkı resmen açılıyor. Anıtın arkasında evler henüz durmakta.Ön planda Cumhurbaşkanı İnönü. Yanında Vali Dr. Kırdar,Beşiktaş iskelesine yanaşan bir boğaz vapuru gibi çark ediyor.Sağdakiler Gen. Kur. Bşk. Orbay Behçet Uz ve paltolusu Başbakan Hasan Saka, o biraz alaturka.”

beraberinde getirmiştir. Bu dönem özellikle Beşiktaş gibi, cumhuriyet devrimlerinin etkilerini doğrudan ve hızla yaşama şansı bulan yerleşmelerde **ümmetten millete, kuldan vatandaşa** geçiş dönemi olarak da adlandırılabilir.

3.2.1. Beşiktaş'ta 1923-1950 Arası Dönem Hane Alanı⁴⁰

Geleneksel Osmanlı konut dokusu bu dönemde varlığını sürdürmektedir. Gerek yapılarda gerekse ulaşımda radikal bir değişiklik olmamakla birlikte, ana arterlerin yenilenmesi ve az sayıda otomobilin gelmesi gibi ufak değişiklikler söz konusudur. 1924'te gerçekleşen mübadele ile, Müsliman halkın bu dönemde çoğunluk haline gelmesi ise nüfus yapısı açısından büyük bir değişikliktir.

Cumhuriyet ideolojisi çerçevesinde, hane yaşamını etkileyen asıl önemli adımları ise kadınların kazandıkları hukuki haklar oluşturmaktadır. Cumhuriyet annesi artık okur-yazar, meslek sahibi ve sosyal yaşama erkek kadar katılan bir kadın olma şansına sahiptir. Geçiş tabii ki aniden olmaz. Fakat 1940'lara gelindiğinde, Osmanlı döneminde görülmeyen biçimde, sokakta kızlı erkekli Yıldız yokuşunda oynayan çocuklar, Bebek tramvayıyla taksime işe giden veya eşiyle Dolmabahçe'de kol-kola gezen kadınlar, günlük yaşamın normal birer görüntüsü haline gelir.

Bu dönemde kız çocukları, gelişimleri açısından daha önce sahip olmadıkları çeşitliliğe kavuşmuş, kendini yetiştirme olanağı bulmuştur. Diğer yandan, deniz ve yaban hayatı, yani doğayı kucaklama şansı artık kız çocuklarının da yaşayabildiği bir tecrübedir. Kızlar artık eve kapanmaktan kurtulmuş ve dışarı açılmışlardır.

Bebek ve çocuk ölümleri, sağlık ve eğitim alanındaki atılımlarla yine bu dönemin sonunda neredeyse sıfırlanmıştır.

Tek eşli yine de ata erkil ve kalabalık, daha az çocuk sahibi olunan ve çocukların okuduğu, kadınların çoğunlukla ev hanımı olduğu ama sosyal yaşama her alanda katılabildikleri bir aile yaşamı oluşmuştur.

⁴⁰ Dönemin Beşiktaş semtindeki kentsel çevreyi ve günlük yaşamı algılamak adına temel okuma olarak, Ahmet Murat'ın KAYIT DIŞI ANILAR adlı eserinden faydalanılmıştır. Çeşitli okumaların yanı sıra, bu ve sonraki dönemleri yaşamış "Beşiktaşlılarla" mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Resim 20: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN” s.19”, “Beşiktaş Tramvay Durağı. Resimde görülen zarif hanımlar film artisti değil. Yıldız’dan komşularımız. Fotoğraf, dönemin bir kutu makinesi ile çekilmiş.”

3.2.2. Beşiktaş'ta 1923-1950 Arası Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı

Çocukların oyunlarında, artık kızlarla oynamaya başlamaları gibi radikal bir değişiklik olmuştur. Kızların (ip atlama, seksek v.b.) ve erkeklerin (topaç, araba kaymaca v.b) kendi aralarında ve hep beraber oynadıkları oyunlar (saklambaç, 9 taş, kukalı saklambaç v.b.) Beşiktaş içinde yer alan çok sayıda yeşil alanı birer oyun parkına çevirmiştir. Bu sırada, güvenlik sorunu olmayan temiz bir çevrede, çocukların sosyalleşme ve arkadaşlık kurma olanakları da zenginleşmiştir. Bu dönemde meşin top ve topaç dışındaki, bilye tekerlekli direksiyonlu arabalar da dahil, bütün oyuncaklar, yine çocukların kendi üretimidir.

Varlığını sürdüren mesire yerlerine pikniğe gitmek, hala gözde bir hafta sonu ve tatil aktivitesidir. Fakat padişahın askeri töreninin yerini, Cumhuriyetin resmi bayram kutlamaları almıştır. Bu bayramlar, bu gün üzerinde Migros'un ve evlendirme dairesinin bulunduğu, o zaman yeşil bir alan olan, Ihlamur Kasrı önündeki büyük alanda gerçekleştirilmekte ve büyük bir coşku ile kutlanmaktadır.

Resim 21: Kaynak: Gülersoy, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, s.20; “Akaretlerden Beşiktaş’a giriş. Sağda köprü hamamı. Yeri, bugünkü bulvarın ortası.”

3.2.3. Beşiktaş'ta 1923-1950 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı

Saraylar, kasrlar ve kışlaların eğitim kurumlarına verilmesi, Cumhuriyet ideolojisinin eğitime verdiği önemin en somut göstergelerinden birisidir. Bunların yanı sıra bu dönemde inşa edilen okullar, günümüzde hala işlevlerini sürdürmektedirler. Bu dönemde, laik-temel eğitimden tüm çocuklar faydalanmaktadır. Kız çocukları, çoğunlukla temel eğitimin ardından okumayı bırakmaktadır. Diğer yandan yüksek derecelerde tahsil gören kız çocuklarının da, bu dönemde yalnız zengin ailelerin çocukları olmadıkları, daha alt kesimden de kızların yüksek tahsil görüp meslek sahibi olabildikleri görülmektedir.

Resim 22: Kaynak: Murat, "KAYIT DIŞI ANILAR", s.207

Bu dönemin eğitim anlayışı ile ilgili bir diğer husus ise, öğretmenlerin, anne-babalarının ve kendi çocukluklarının yaşamı ile Cumhuriyet dönemini, yaşam tecrübeleri ile karşılaştırma şansı olan ve bu değer yargılarını öğrencilerine aktarma heyecanını duyan kişiler olmalarıdır. Bu durum yetiştirilen kuşaklar açısından önemli bir şans olarak değerlendirilebilir.

Cumhuriyet ideolojisini yansıtan ulusal mimari kendini daha çok idari yapılarda göstermektedir. Fakat özellikle eğlence hayatında önemli yenilikler söz konusudur. Özellikle sinemaların ve Türk sanat müziği sanatçılarının sahneye çıktığı "bahçeler" dönemin, ailece gidilen eğlence mekanlarıdır. Bu aktivitelere katılım oldukça cüzi

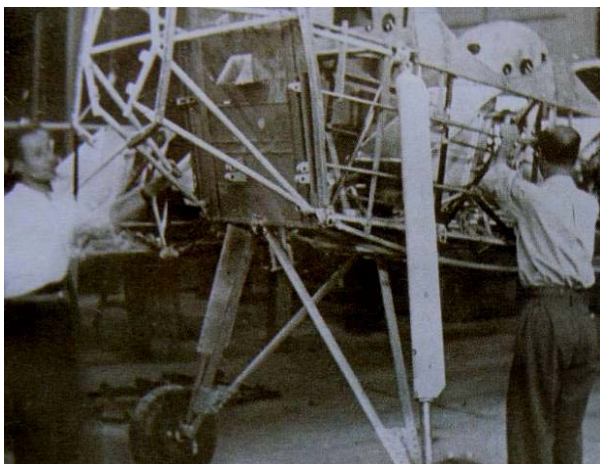
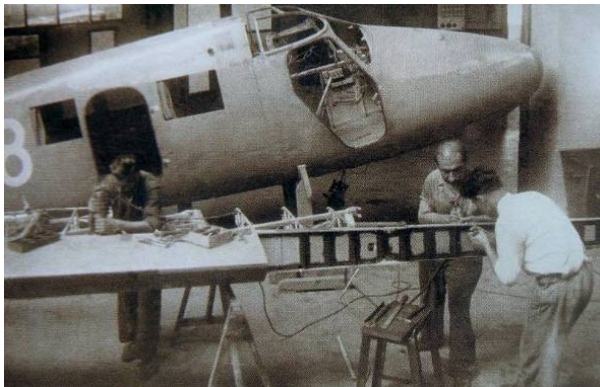
miktarlarla mümkün olmakla beraber, müşterilerin kendi beraberlerinde getirdikleri yiyecek ve içecekleri tüketmeleri de eğlenceyi son derece ekonomik hale getirmektedir. Eğlence hayatının önemli bir ögesi olarak ayrıca hala çoğunlukla Rumların işlettiği meyhaneler de hizmet vermeye devam etmektedir, yalnız artık sadece gayri-müslim değil, tüm kadınlara da hizmet vererek.

Eğlence yaşamına eklenen bir diğer unsur da spor alanlarıdır. Bu dönemde özellikle futbol ve yüzme, Beşiktaşlıların eğlence yaşamının önemli bir parçasıdır. Açılan top sahaları, havuzlar ve plajlardan genç yaşlı, kadın erkek her kesimden insan bedava veya çok düşük fiyatlarla faydalanabilmektedir.

3.2.4. Beşiktaş'ta 1923-1950 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı

Beşiktaş'ta, çarşının zenginliği sürerken, esnaf kesimin yanı sıra özellikle yeni oluşan memur kesimi de semtin önemli bir meslek gurubu haline gelmiştir. Bu dönemde, durumu kötü olan sayıları büyük oranda azalmış aileninkiler dışında, erkek çocuklarının artık çalışmadıkları, çoğunlukla eğitime yöneldikleri ve bu şekilde meslek sahibi oldukları görülmektedir. Yine de bu dönemde, geleneksel üretim biçimlerinin tamamen kaybolması gibi bir tehlike söz konusu olmamakta, kardeşlerden biri (genellikle büyük erkek kardeş) baba işini mutlaka devralmaktadır.

Beşiktaş'ın yerlileri dışında az sayıda göçmen de bu dönemde işçi olarak gelmiş ve Beşiktaş'a yerleşmiştir. Fakat sanayi alanında, Cumhuriyet'in Anadolu'ya yayılma politikası ile, İstanbul önemli biçimde sanayileşmemiş olsa da, Beşiktaş'ta çeşitli ufak imalathane açılmıştır. Bunlardan en önemlisi, Beşiktaş'ın da önde gelen bir ailesine ait olan uçak fabrikasıdır.

Resim 23:Kaynak: B+ Dergisi, Sayı: Sonbahar '08/3; “Nuri Demirağ, bugünkü Deniz Müzesi’nin yerinde, genç Cumhuriyet’in ilk uçaklarını üretmeye başlamıştır.”

3.3. Pax-Americana Döneminde Beşiktaş’ta Ve Ümraniye’de Kentsel Çevre

Türkiye kentleşmesinin ilk iki döneminde Ümraniye yerleşmesinden söz etmek henüz mümkün değildir. Bu günkü Ümraniye’nin merkezinde 1950’li yıllardan önce küçük bir köy olan Muhacırköy (önceki adıyla Yalnız Selvi) yer almaktadır. Bu nedenle Ümraniye ile ilgili değerlendirmelere bu bölümden itibaren yer verilmiştir.

Savaş yıllarının sıkıntısı ve yokluğu, henüz eğitim seferberliğinin amacına tam olarak, tüm vatandaşlara ulaşamamış olması ve sayısı hızla artmış genç nüfus gibi etmenler, İkinci Dünya Savaşı’ndan ekonomik bir dev olarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri’nin, maddi ve kurumsal olanaklarını kullanarak desteklediği Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi sonucunu doğurmuştur. İktidardan indirilene kadar geçen süre içinde etkileri hemen hissedilmeyecek, fakat birkaç kuşak sonrasında yeşerecek tohumlar atılmıştır. T.C.’nin dışarıya bağımlılığının giderek daha da artması, gelecek kuşakların gelişme ortamı olan kentlerin, bu bağlamda ivmelenen bir hızla fakirleşmesi anlamına gelmektedir.

Bu dönemde, uygulanan kırsal politikalar, Anadolu’da sanayileşmenin durdurulması ve sermayenin en yüksek karı elde etme amacına yönelik yer seçim kararları gibi etmenlerin doğurduğu kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza “göç” çıkmaktadır. Kırdan kente göç, plansız gerçekleştiğinden, sonuçta ortaya çıkan ve

sadece bir konut modelini değil, aynı zamanda bir sosyo-ekonomik ilişkiler yapısını da tanımlayan “gecekondulaşma” yoğun bir şekilde yaşanmaya başlar.

Göç olgusunu sadece tarımda makineleşme ile açıklamak genel bir yanılgıdır. Bu kabul göçün doğal bir olguya dönüşmesi yanlısını beraberinde getirmektedir. Açıklık kazandırmak bakımından, İlhan Tekeli'nin şu açıklaması önemlidir: *“Tarımda makineleşmenin, bu dönemde kırsal kesimdeki toplam işgücü talebini azaltmadığı söylenebilir. Çünkü, 1948-1965 döneminde çift hayvanları sayısı %5.6, hayvanla işlenen toprak miktarı da %40 artış göstermiş, 13.786 hektardan 19.173 bin hektara çıkmıştır... tarımsal kesimdeki toplam emek talebinin düşmemiş tersine yükselmiş olması gerekir.”*⁴¹ Bu açıklama ile göç olgusunun, sadece makineleşmenin kaçınılmaz sonucu olarak kırdaki istihdamın azalmasının değil, dönemin politikalar bütünüünün bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır.

Bu tezin tartışma konusu açısından **Ümraniye** örneği üzerinden tartışılacak olan, söz konusu göçle kırdan kalkıp kente gelenlerin çocuklarının gelişim sorunsalıdır. Bu dönemde ortaya çıkan olgu, birbirinden farklı ama birbiriyle etkileşim içinde iki farklı kentleşme biçimi olarak sınıflandırılabilir.

Bu dönemde her alanda vatandaşlık bilincinin yerine maddiyatın geçmeye başladığını görmek mümkündür.

3.3.1. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1950-1960 Arası Dönem Hane Alanı

Beşiktaş'ta konut dokusunda yaşanan en önemli değişim, henüz sayıları seyrek de olsa, yer yer yükselmeye başlayan, mimari özellikleri ile aile apartmanı olarak adlandırılabilir, başlangıçta o biçimde, her kata bir çocuğun veya akrabanın yerleşmesi şeklinde de kullanılan apartmanlardır. Bu on yıl içinde ciddi bir apartmanlaşmadan söz etmek mümkün olmasa da, özellikle 1954 Kat Mülkiyeti Yasası başta olmak üzere pek çok kanun ve uygulama, ilerleyen süreçte eskiyen ahşap Osmanlı sivil mimarisinin, “yap-satçılık” ile yerini apartmanlaşmaya bırakacağını sinyallerini vermektedir. Yine de henüz çoğunluğu ahşap dokuda geleneksel komşuluk ilişkilerini sürdürerek yaşayan hane halkının yaşamındaki önemli bir değişiklik bu dönemde ülkeye girişi hızlanarak artan ev eşyaları ve

⁴¹ Köseoğlu, Sinan, Türkiye'de Kent Kültürünün Evrimi, s.98

fabrikasyon ürünlerdir. Çarıktan lastik ayakkabıya geçiş gibi değişiklikler zenginleşme olarak görülmektedir.⁴²

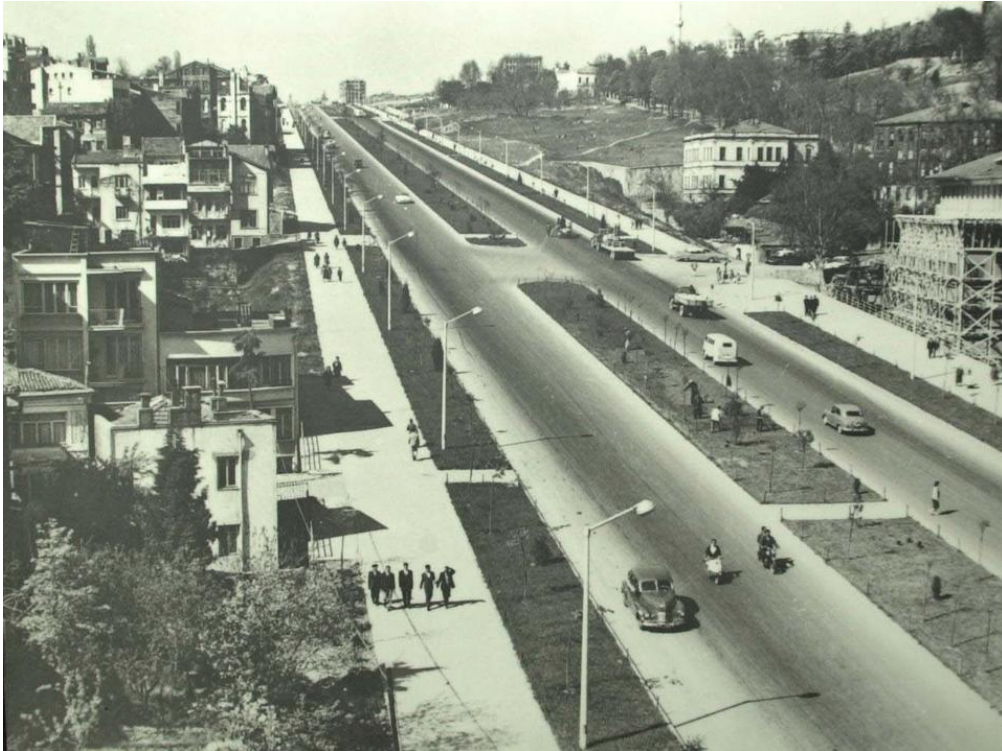
Beşiktaş'ın konut dokusunda yaşanan en radikal değişim, şüphesiz Barbaros Bulvarının açılışı ve Karaköy'e uzanan hattın genişletilmesidir. Henüz iki yanı dutluk ve boş arsalardan oluşan cadde, karayolu-kentleşme ilişkisi ile yaklaşan betonlaşmanın bir diğer belirtisidir. Açılan yeni yollar, henüz seyrek bir trafiğe sahip olsalar da, çok kısa bir süre sonra hem mahalleler arasında hem de mahallelerle deniz arasında bir duvar işlevi görecektir ve ilişkileri tamamen koparacaktır. Çocuklar için tek başına komşu mahalleye veya denize gitmenin, ailelerin çekineceği tehlikeli bir aktiviteye dönüşmesi kaçınılmazdır.

Savaş yıllarının yokluğunun ardından, türlü tavizler karşılığında ülkeye giren paranın dağılması ile göreceli bir bolluk dönemi yaşayan Beşiktaş'ın aksine, madalyonun diğer yüzünde, Ümraniye'de ilk gecekondu kurulumuna başlamıştır. Tamamen yokluk içinde pek bir birikimi olmadan gelen ilk kesim, tamamen kırsal karakterde bir konut dokusu oluşturmuş ve kırsal ilişkilerini, yaşam biçimlerini olduğu gibi Ümraniye'ye taşımışlardır. Bu dönemde, inceleme alanı içinde kalan Atatürk, Hekimbaşı ve İnkılap Mahallelerinde ilk dokular çoğunlukla vadilerin eğimli yamaçlarında oluşmaktadır.

Ümraniye'de ilk yerleşenlerin çocukları için kırsal yaşam sürmektedir. Ailece çalışma anlamı taşıyan tarım ve hayvancılık, çoğunlukla tek katlı, bahçeli ve kırsal yaşamı sürdürmeye yönelik donatıları içeren (kümes, bahçede tarla, ahır v.b.) ilk konut dokusunun bir parçası olduğundan çocukların ev ve mahalle içindeki bu alanlarda çalışması doğal karşılanmaktadır. Çoğunlukla babaların, kısmen de annelerin fabrikada çalıştığı işçi konutlarında ise kardeşler birbirine ve eve bakma sorumluluğunu taşımaktadır. Henüz çalışma yaşına gelmeyenler, Beşiktaş'taki yaşlıları gibi okula gitme dertleri olmadan, İstanbul'un bu uzak yeşil alanlarında koşturup oynamakla vakit geçirmektedir. Kız çocuklarını ise, yine kırsal geleneklere uygun olarak, erken yaşta başlık parası karşılığı başka bir aileye gelin (hizmetli) gitmek beklemektedir. Bir anlamda Ümraniye'deki bu ilk gecekondu alanlarında,

⁴² Murat, Ahmet, KAYIT DIŞI ANILAR

Osmanlı döneminden kalan, eğitimin, diğer seferberliklerin ve yeni medeni kanunun henüz ulaşamadığı, ata erkil-çok eşli yaşam devam etmektedir.

Resim 24: Beşiktaş Barbaros Bulvarı'nın İlk Görüntüleri, Kaynak: Beşiktaş Bld. Resmi İnternet Sitesi

Beşiktaş'taki hane yapısında yaşanan en radikal değişim ise şüphesiz 6-7 Eylül (1955) olayları olarak anılan hadise ve ardından Rum ve Ermeni vatandaşlarımızın ülkeyi terk etmek durumunda kalmalarıdır. Bu durum, geride kalanların komşularını, dostlarını ve arkadaşlarını bir anda kaybetmeleriyle, sosyolojik bir travma olarak tanımlanabilir. Özellikle çocuklar açısından bu anlaşılması imkansız kayıptan kaynaklanan yaraların sarılması çok zor olacaktır.

3.3.2. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1950-1960 Arası Dönem Dinlence ve Eğlence Alanı

1950'li yılların hemen başında, Lütfi Kırdar, Henry Prost ve Aron Angel⁴³'in 15 yılı aşkın sürede tamamladıkları, Dolmabahçe Sarayı'nın sırtlarından, Nişantaşı ve Taksim'e kadar uzanan, içinde dünyaca ünlü botanik bahçelerinin bulunduğu 2 numaralı parka Hilton Oteli yapılmak istenir. Fakat planda bu alanın yeşil alan olması gerekçesi ile reddedilir. Lütfi Kırdar'ın görevden alınması ve Prost'un yerini Aron Angel'e bırakmasının ardından, yeni vali Fahrettin Kerim Gökay⁴⁴ Hilton Otel'in inşaatını onaylar. Protesto amacı ile Aron Angel istifasını verir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nde artık şartlar ani ve kalıcı biçimde değişmiştir. İstifasının büyük bir skandal yaratacağına inanan Angel, gerek devlet organlarında gerekse sivil toplumda ve basında beklediği tepkileri ve desteği alamaz. Botanik bahçelerinin üzerine de Hilton Otel inşa edilir. Bu olay, hükümet tarafından planların ilk delinişi olarak tarihte yerini alır ve yeni dönemde yaşanacakların da habercisidir.

Adnan Menderes yıkımları olarak bilinen dönemde Beşiktaş'ta, yeni açılan Barbaros Bulvarı için başta sivil mimari olmak üzere sayısız mimari eser yıkılır. (Bkz. Resim 21) Diğer yandan, tramvayın kaldırılarak yerini karayolunun alması, Pax-Americana'nın ideolojik bir sembolü niteliğindedir. Bu dönemde zenginlik hayalleri ile büyülenmesi gereken gençlerin, kendi otomobilleri ile, yıllardır

⁴³ Aron Angel, Atatürk tarafından Fransa'ya yüksek tahsil görmek üzere gönderilen 100 öğrenciden birisidir. Daha sonra Henry Prost'un öğrencisi ve çalışma arkadaşı olmuş ve Türkiye'nin ilk şehir plancısı olarak İstanbul Nazım İmar Planı çalışmalarını yürütmüştür.

⁴⁴ Dönemin bazı tekerlemeleri şöyledir: "Mini mini valimiz ne olacak halimiz fiyat artışı tanzim satışı!", "Fahrettin ver bir tane!" (Ufak rakı şişeleri için)

sinemalarda izledikleri Hollywood filmlerindeki gibi, gezmeye özenmeleri son derece doğaldır.

Bu yıllar, yapılaşma alanının genişlediği yıllar değildir. Daha çok mevcut yapılarda seyrek olarak apartmana geçiş söz konusudur. Bağlar, bahçeler, bostanlar ve yeşil, bakir alanlar varlığını sürdürmekte, deniz kullanımını aynı şekilde devam ettirmektedir. Yeni inşa edilen yollar da günde bir kaç araba tarafından son derece seyrek kullanılan arterlerdir. Beşiktaş'ın çocukları hala aynı alanlarda oyunlar oynamayı ve denize girmeyi sürdürmektedir. Fakat özellikle erkek çocuklar arasında bir oyun iyice popülerleşmiş ve yükselmiştir: Boş caddelerin özellikle yokuş olan kısımlarında, kendi ürettikleri tahta arabalarla kaymak! Arabaları, dikdörtgen kesilmiş bir ahşap plakaya, ya yine ahşap tekerlekler ye da bulabilirlerse metal bilyeli tekerlekler çakarak, kimi zaman pek de işlevi olmayan bir direksiyon takarak yokuş aşağı kaymak için kullanmaktadırlar.

Resim 25: Kaynak: Beşiktaş Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

Bu dönemde sokakta oynayan çocukların, birkaç sene önce ortadan kalkan tramvayla hiç tanışmadıkları da düşünüldüğünde, büyüdüklerinde otomobil tüketiminde başı çekecekleri öngörüsü pek de yanlış olmayacaktır.

Ümraniye’de ise bu dönemde yapılaşma incelendiğinde konut dışında karşımıza çıkan tek donatı camilerdir. Demokrat Parti döneminde, özellikle kırsal alanlarda cami inşaatlarının radikal biçimde artış göstermesinin değerlendirilmesi, problem tanımlaması bölümünde gerçekleştirilmiştir.

3.3.3. Beşiktaş’ta ve Ümraniye’de 1950-1960 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı

Beşiktaş, eğitim seferberliğinin meyvelerini toplamaya başlamıştır ve kız çocukları, artan rakamlarda temel eğitimin ardından okutulmaya ve meslek sahibi olmaya başlarlar. Özellikle öğretmenlik ve memurluk, yüksek tahsil yapmak üzere seçtikleri iki temel alandır.

Bu dönemde Ümraniye’de ise henüz ilk okul dahi mevcut değildir. Yüksek tahsil çağındaki kız çocukları koca evinde ev işleri ile ilgilenip çocuk yetiştirmekte, bunların bir kısmı da kayıt dışı sektörlerde eve ekonomik katkıda bulunmaktadır.

Beşiktaş’ta kışlık ve yazlık sinemalara bu dönemde yenileri eklenirken aynı zamanda konser alanı işlevi de gören yazlık sinemalarda ve sahnelerde başta Zeki Müren olmak üzere dönemin tüm meşhur ses sanatçıları çok düşük ücretlerle izlemek mümkündür. Spor alanları, top sahaları, havuzlar ve plajlar da (örneğin Şeref Stadı, Bkz Resim 26) yine öncelikle gençlerin yoğun olarak bir araya gelip eğlendikleri alanlardır. Diğer yandan 6-7 Eylül olayları Beşiktaş’ın eğlence ve kültürel çehresini köklü biçimde değiştirmiştir. Özellikle “Rum meyhaneleri” ve “Ermeni esnaf”, beraberinde bu kültürleri de götürmüş, onlardan boşalan yerin telafisi, özellikle o güzel günleri yaşamış olan Beşiktaşlılar için mümkün olamamıştır.

Resim 26: Şeref Stadi-Çırağan Sarayı, Kaynak: Beşiktaş Belediyesi Resmi İnternet Sitesi

3.3.4. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1950-1960 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı

Beşiktaş bu dönemde hızla İstanbul'a yönelen sermayenin etkilerini henüz yoğun biçimde yaşamamaktadır. Çoğunluğu esnafın ve memurun oluşturduğu yapı devam etmektedir. Yalnız bu noktada, 6-7 Eylül olaylarının, Beşiktaş'taki ticari yaşamın çehresini önemli oranda değiştirdiğini söylemek gerekir. Gayri-müslim vatandaşlarımızın işlettiği dükkanlardan boşalan istihdam ve meslek alanı diğer vatandaşlarca doldurulmaya çalışılmışsa da, alışkanlıkları ve ilişkileri yeniden eskisi gibi oluşturmak mümkün olmamış, özellikle Beşiktaş çarşısı olarak adlandırılan Sinanpaşa mahallesindeki ticari alan, büyük kan kaybetmiştir. Köseoğlu, Türkiye'de kent kültürünün evrimini tartıştığı yüksek lisans tezinde bu konuya şöyle değinmektedir: *“Türk topraklarını terk eden azınlıkların büyük bölümü kentli ve inceltmiş bir insan malzemesiydi. Geride bıraktıkları mal-mülk, devlet tarafından Balkan eyaletleri ve Anadolu'nun kasaba ve köylerinden göç eden Müslüman Türk nüfusa devredilmişti. Yeni gelen insan malzemesi ne yazık ki, ayrılanlardan hem daha nitelsiz hem de dünya görüşü olarak modern batılı yaşam tarzına daha uzaktı.*

Türklerin eline geçen fabrikalar, yönetici ve işçilerin deneyimsizlikleri yüzünden ancak verimsiz bir biçimde çalıştırılabiliyordu.”⁴⁵ Köseoğlu'nun altını çizdiği olumsuz etkiler, şüphesiz hem Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki (1924 mübadelesi) hem de 1955'deki uluslar arası göç olaylarını kapsamaktadır.

Ümraniye'de ise, bu dönemde gelen ve Sema Erder'in “öncü” aileler olarak tanımladığı⁴⁶ ailelerin çocukları, kayıt dışı ekonominin oluşum aşamasında işin içine girerek, ilerleyen dönemde yaşanacak yığınlaşmanın ardından ortaya çıkan ranta dayalı istihdam ve meslek alanının en önemli aktörleri haline geleceklerdir.

3.4. Bağımsız T.C.'Nin Sosyal Devletçilik Döneminde Beşiktaş'ta Ve Ümraniye'de Kentsel Çevre

1961 Anayasası, oluşum süreci, içeriği ve yürürlükte olduğu dönemde her alanda yaşanan ilerleme ile Türkiye'nin gerçek anlamda bir “sosyal devlet” olma çabasının arkasındaki en büyük dayanak olmuştur. (Sorun tanımlaması bölümünde bu konu detaylı biçimde ele değerlendirilmiştir.) Özellikle emeğin örgütlenmesi bakımından sağlanan olanaklar ile bu dönemin gençliği, kendini ifade etme ve her alanda gerçekleşen gelişmelere doğrudan katılma ve dolayısıyla kendini üst düzeyde geliştirme fırsatı yakalamıştır.

3.4.1. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1960-1980 Arası Dönem Hane Alanı

Demokrat Parti iktidarında yaşanan gelişmeler, Beşiktaş'ta hane halkının günlük yaşantısına bir takım ev eşyaları ve aletler sokmuşsa da esas değişim konutun kendisinde yaşanmıştır. Demokrat Parti döneminde oluşan yasal boşluklar ve yoğun göç, Beşiktaş'ın Osmanlı sivil mimarisinin tamamen apartman dokusuna dönüşmesi sonucunu doğurur. Bu yeni konut stokuna, Beşiktaş'ın doğal nüfus artışı ile oluşan yerli nüfus değil, İstanbul'a belli bir maddi birikimle gelebilme şansı olmuş kesim yerleşmektedir. Beşiktaş'ta eski bir ahşap evi olan aile için müteahhitle kat karşılığı anlaşmak, bakımı zor bir evden derli toplu, sıcak suyu kaloriferli olan bir daireye geçmek, aynı zamanda ister çocuğu için ister kira geliri elde etmek için ekstra bir

⁴⁵ Köseoğlu, Sinan, Türkiye'de Kent Kültürünün Evrimi, s.91

⁴⁶ Erder, Sema, İSTANBUL'A BİR KENT KONDU: ÜMRANİYE

daireye daha sahip olmak demektir. Müteahhide kalan daireler ise İstanbul'a yeni gelen kesime müteahhit tarafından ya sermaye oluşturmak için satılmakta, ya da sabit gelir elde etmek için kiraya verilmektedir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde mevcut ahşap doku neredeyse tamamen apartmanlaşmıştır. Apartmanlaşma, komşuluk ilişkilerini farklı bir boyuta taşımış, ilişkileri zayıflatmış olmasının yanı sıra, kiracı- ev sahibi gibi yeni bir ayrım da ortaya çıkarmıştır. Bu durumun kaçınılmaz sonucu, kalıcı ile geçici arasında sosyal ilişkiler anlamında bir kopukluk ve gerilimdir.

Ümraniye gecekonduları bu dönemde çeşitli yıkımlarla karşı karşıya kalır. Hızla büyüyen gecekonduların alanlarına karşı duyulan çaresizlik karşısında umut çeşitli dayatmalarda aranmaktadır. Bu dönemde, gecekonduda yaşayan çocukların yaşadıkları korkular ve endişelerin, gelecekte gerek otoriteye karşı olan tutumlarını gerekse sosyo-ekonomik değer yargılarını ne yönde etkiledikleri düşündürücüdür.

3.4.2. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1960-1980 Arası Dönem Dinlenme ve Eğlence Alanı

Daha önce yapılaşmamış alanların, Beşiktaş'ta bu dönemin sonlarına kadar yapılaşmamış olarak kaldıkları ve işlevlerini büyük oranda sürdürdükleri görülmektedir. Beşiktaş'ın hane halkı sayısı ile birlikte artan çocukları için bu durum hala koşup oynayabilecekleri pek çok alanın var olduğu anlamına gelmektedir. 1980'lere kadar çocuklar hala denize girebilmekte, Beşiktaş'ın sırtlarındaki bakir alanlarda doğayla kucaklaşabilmektedir. Yoğunlaşmaya yeni başlayan caddeler, hala çocukların hareketlerinde sınırlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Beşiktaş'ın yazlık sinemaları da popüleritelerini sürdürmektedir.

Ümraniye'de ise herhangi bir yaş grubu için bu tür alanlar henüz söz konusu değildir.

3.4.3. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1960-1980 Arası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı

Beşiktaş'ta da Ümraniye'de de bu dönem emekçi ailelerin çocukları, bütün dünyayı saran bir sol hareketin parçası olmanın coşkusu ile meydanlarda, okullarda ve diğer alanlarda bir araya gelmekte ve büyük meselelerle ilgili tartışmalara katılmaktadırlar. Beşiktaş'ta üniversitelerin yanı sıra liselerde de ciddi öğrenci örgütlenmeleri gerçekleşmektedir.

Sosyal devlet anlayışı ile Ümraniye'deki ilk ilkokullar da yine bu dönemde açılmıştır. Ümraniye'nin çocukları ilk kez okula gitme şansı yakalamıştır.

3.4.4. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1960-1980 Arası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı

D.P. döneminin mirası olarak yap-satçılık ve müteahhitlik bu dönemde hızla yükselen değerler olmuştur. Bu yolla kazanılan gelir, tipik bir Beşiktaşlı esnaf veya memur ailesinin gelirinin çok üstüne çıkabilmektedir. Bu durum, uzun yıllar okuyup dirsek çürüttükten sonra, belli bir sabit geliri tasarruf etmek suretiyle birikim yapmaya veya emeklilik ikramiyesi beklemeye oranla daha cazip, ciddi bir alternatif ortaya koymaktadır. Yine de bu dönemde sabit gelir ve emeklilik ikramiyelerinin alım gücünün oldukça tatmin edici olduğunu söylemek gerekir.

Bu durumun bir sonucu olarak, eski Beşiktaşlı ailelerin çocuklarının ailelerinin yolundan giderek okumaya yöneldikleri, yeni oluşmaya başlayan bu karlı ama riskli alanı ise daha çok yeni gelen ailelerin çocuklarının tercih ettikleri söylenebilir. Fakat Beşiktaşlıların hiç biri, bu yeni ekonomik oluşumun mutfağındaki Ümraniyeliler kadar bu alana girmeyecektir. Ümraniye'de her ne kadar ilkokullar açılmış olsa da, temel eğitimden sonra okumaya devam etmek bu dönemde çok düşük bir orana sahiptir. Kendisinden para kazanması beklenen gençler, temel eğitimin hemen ardından bir iş alanına yönelmektedir. Bu alan hızla yükselmekte olan inşaat sektörüdür. Amelelik ve kalfalıkla işe başlayan gençlerin hayalinin müteahhit olmak ve hızla zengin olmak olduğu tahmin edilebilir. Öncü gecekonduların ikinci kuşağı, yeni oluşmaya başlayan yasa dışı bu rant ağının da köşe başlarını kapma yarışı içindedirler ve bu sürece çok erken yaşlarda girmenin avantajı, onları kaçınılmaz olarak çocuk yaşta bu kârlı alana yönlendirmektedir.

3.5. Yeniden Pax-Americana Ve Küreselleşme Döneminde Beşiktaş'ta Ve Ümraniye'de Kentsel Çevre

1980 Anayasası, 1961 Anayasası'nın sosyal devlet ve örgütlenme ile ilgili araçlarını devre dışı bırakmıştır.(Bu konu sorun tanımlaması bölümünde geniş olarak ele alınmıştır.) Yeni dönemin ideolojisi “Benim memurum işini bilir!” ya da “Kır şişeyi dön köşeyi!” gibi sözlerle özdeşleşmiştir. Günümüze kadar ulaşan bu yeni

dönem, çalışmanın yerine fırsatını bulup köşeyi dönmenin, maneviyat yerine maddiyatın ön plana çıktığı, **değer yargularının yozlaştığı** bir dönemidir.

3.5.1. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonası Dönem Hane Alanı

Beşiktaş ilçe sınırları içinde, bu tezin çalışma alanı olarak seçilen tarihi semt çok küçük bir alan teşkil etmektedir. Önce boş alanların yapılaşması, tarlalar, yeşil alanlar ve dere içlerinin dolması ve daha sonra da denizden yukarıya doğru tırmanan yapılaşma ile bu gün Gayrettepe ve Levent'e kadar uzanan ilçe neredeyse tek bir yeşil alanın bulunmadığı biçimde yapılaşmıştır. Tarihi Beşiktaş Semti bu gün artık bir ailenin çocuklarını büyütmek isteyeceği bir yaşantıya sahip değildir. Beşiktaşlı aileler dairelerini kiraya vererek, Beşiktaş'ı terk etmekte ve daha sakin boğaz köyleri ile kent dışındaki sitelere yönelmektedir. Tarihi Semt bu gün İstanbul'un en kalabalık öğrenci nüfusuna sahip alanlarından birisi konumundadır. Öğrenciler dışındaki kiracı kesimin büyük bölümü ise çocuksuz ve geçici, kısa sürelerle buraya taşınan kiracılardır.

1980'li yıllardan itibaren komşuluk ilişkilerine darbe vuran bir diğer unsur ise kuşkusuz televizyondur. Televizyon başında vakit geçirmek, gittikçe pahalılaşan kent yaşamında, ucuz ve kolay bir eğlence biçimi olarak, özellikle Beşiktaşlıların eski bir adeti olan, akşam yemeklerinden sonra komşu ziyaretlerinin hızla yok olmasının önemli sebeplerinden biri olmuştur. Çocukları sokaktan koparıp eve bağlayan en önemli unsur ise şüphesiz televizyonun ardından evlere giren, video oyunlarını oynamaya ve son dönemde internetin yaygınlaşması ile yeni bir çeşit sanal arkadaşlık ortamına girmeye ve bir takım başka olanaklar da sağlayan bilgisayardır. **Televizyon ve bilgisayar** bu gün özellikle en fakir kesimin evinde baş köşede durmakta ve en ucuz eğlenceyi sağlamaktadır. Artık toplumsal ilişkiler sanal ortama kaymaktadır.

1980 sonrasında uygulanan popülist politikaların ürünü olan aflar ve planlama ahlak ve bilimine uymayan çeşitli uygulamalar ile Ümraniye'de hane yaşamı artık barınma ihtiyacını karşılayan gecekondulu tipi yapılarda değil, ticari amaçlarla yine altyapısız ve plansız biçimde inşa edilen varoş tipi apartmanlarda geçmektedir. Kazım Karabekir Mahallesiindeki yapılaşma, tamamen bu şekilde gerçekleşmiş ikinci kuşak varoş niteliği taşımaktadır. Bu hanelerde, daha yoksul, tek katlı ve bahçeli gecekondulu tipi konutlardakinden farklı olarak, teknolojik imkanlardan sonuna kadar yararlanılmaktadır. Varoşlarda, gecekondularda devam eden kırsal alışkanlıklar ve

ilişkiler azalmaktadır. Bunun önemli bir nedeninin, yine ev sahibi kiracı ayrımı ile adlandırılabilir, kalıcılık ve geçicilikten kaynaklanan durum olduğu söylenebilir. Varoş apartmanlarındaki daireler kiracılar için yaygın olarak, mümkün olan ilk fırsatta daha iyi bir daireye ve semte taşınana kadar, geçici olarak düşünülmektedir. Komşuluk ve mahallelilik kavramlarının zayıflaması ve aidiyet hissinin ortadan kalkması bu durumun kaçınılmaz bir sonucudur.

3.5.2. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonrası Dönem Dinlenme ve Eğlence Alanı

Beşiktaş'ta yeşil alanların yapılaşması, denizin ve çevrenin kirlenmesi, cadde ve sokakların trafik yoğunluğu başta olmak üzere pek çok nedenle semt artık ailelerin çocuklarını rahatça dışarı bırakabilecekleri bir mekan sunamamaktadır. Az sayıdaki park, belli bir yaşın üstündeki çocuklara, belli saatlerde kullanabilecekleri bir oyun alanı sunmakta, fakat ana cadde ile ayrılan mahallelerdeki çocuklar bu parkları kullanamamaktadır.

Ümraniye'de de benzer bir durum söz konusudur. Özellikle yoğun trafik ve çeşitli güvenlik kaygıları, çocukların evden dışarı çıkmasını kısıtlamakta, onları televizyon ve bilgisayar ekranlarına yöneltmektedir. 1980 öncesi dönemde kırsal bir çevrede çocukluk yaşayan Ümraniyelilerin çocukları için bu durum söz konusu değildir.

3.5.3. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonrası Dönem Eğitim ve Kültür Alanı

Temel eğitimde, oranlar açısından Beşiktaş ve Ümraniye arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. (Beşiktaş ve Ümraniye'deki ilkokulların eğitim kalitelerini karşılaştırmak bu çalışmanın kapsamını aştığından, sadece mevcut ilköğretim rakamlarından faydalanılmış, her iki semtte de çocukların tamamının ilkokula gittikleri saptanmıştır.) Diğer yandan yüksek eğitim rakamları karşılaştırıldığında, Beşiktaş'tan çok daha kalabalık bir nüfusa sahip olan Ümraniye'nin Beşiktaş'ın çok gerisinde kaldığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 20)

Beşiktaş'ta eğitim alanında yaşanan en can alıcı değişim, üniversite ve lise sayılarındaki artıştır. Beşiktaş'ın kentleşmesinde çarpıcı bir tablo, kültürel alanlar yerlerini alışveriş alanlarına, sportif alanlar ise yerlerini Turizmi Teşvik Yasasından faydalanan otellere terk etmiş olmasıdır.

Ümraniye'deki yoğun inşaat faaliyeti içinde yer alan donatılar sadece ilkokul, cami ve kahveden ibarettir. Çocukların kültürel alanlarını, yakındaki alışveriş merkezleri oluşturmaktadır. Tek ve biricik kültürel aktivite ise sinemaya gitmektir.

3.5.4. Beşiktaş'ta ve Ümraniye'de 1980 Sonrası Dönem İstihdam ve Meslek Alanı

Beşiktaş çarşısı, özellikle kültürel alanların alışveriş alanlarına dönüşmesiyle sayısal olarak 1990'ların ortalarına kadar büyüme göstermiştir. Bu gün çarşı esnafının ufak bir kesimi eski Beşiktaşlılarken, çoğunluğu ise İstanbul dışından gelen ve Beşiktaş dışında oturan kesim oluşturmaktadır. 1990'ların sonlarına doğru diğer ilçelerde açılmaya başlanan alışveriş merkezlerininse çarşıya kan kaybettiği görülmektedir. Yine de Beşiktaş çarşısı bu gün pek çok ilçeden gelen geniş bir müşteri potansiyeline sahiptir. Diğer yandan İstanbul'un her yerinden Beşiktaş'a gelen öğrenciler, çeşitli büfe, restoran, kafe-bar, internet kafe ve kırtasiye gibi önemli bir satış alanı oluşturmaktadır.

Ağırlıklı olarak imalat sektöründe çalışan yoksul emekçi kesimin yanı sıra Ümraniye'de önceki dönemde köşeleri kapmış olan öncü kesimin arazi mafyasına dönüştüğü görülmektedir. Yine Sema Erder'in çalışmasında değindiği gibi artık zamanında gecekondularında yaşayanların önemli bir bölümü, rantın dağılımına bağlı olarak oluşan hiyerarşi içinde birer "varoş yatırımcısı" haline gelmiştir.

Ümraniye'de bu dönemdeki tüm yoğun yapılaşma, plansız ve altyapısız konut alanları ile oluşan bazı caddelerde ticari alanlar biçimindedir. Söz konusu ticari alanlarda ise çocuk emeği kullanan binlerce işyeri saptanmıştır.

3.6. SONUÇ

Beşiktaş ve Ümraniye'de yaşanan kentleşme sürecinin, kuşaklar üzerindeki etkisi açısından ele alındığında, sorun tanımlaması bölümünün sonuç kısmında (Ergin Yıldızoğlu, Server Tanilli referansı ile) çizilen çerçeveye uyduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, bağımsız biçimde üretim yapamayan bir tüketim coğrafyasına dönüşmesi süreci içinde kentleşmeye yüklenen en önemli misyonlardan birinin, kendini yetiştirme ve ayakları üstünde durma olanaklarından yoksun bırakılmış kalabalık bir nüfus yapısının oluşması olduğuna yine bu bölümde değinilmiştir. Temel üretim sektörleri olan tarım ve sanayinin arka planda kalması ve

kayıt dışı, güvencesiz ve düşük maliyetli “imalat sektörü” ile ithal malların iç piyasaya dağıtılması ve satışına dayalı, “perakende ticaret ve hizmet sektörleri”nin yükselişi, Beşiktaş ve Ümraniye’nin istihdam ve meslek alanları ile örtüşmektedir.

Beşiktaş’ın hane yapısında, çoğunlukla hizmet sektöründe ve perakende ticarete çalışan yüksek tahsilli kesim önemli yer tutmaktadır. Buna karşın Ümraniye’nin hane yapısının büyük bölümünü, çoğunlukla imalat sektöründe çalışan, düşük tahsilli yoksul kesim oluşturmaktadır. Her iki alanda da en üst kesim ise ortak bir yapıya sahip olarak arsa ve arazi mafyası ile işbirliği içinde, alışveriş merkezi ve plaza-otellere odaklanan kesimdir.

Dinlenme ve eğlence alanları, aynı trafik, kirlilik ve yoğunluk sorunları yaşanmakta ve çocuklar için evden dışarı çıkmak, her iki alanda da ailelerce benzer derecede tehlikeli bulunmaktadır. Yalnız Ümraniye’nin hala gecekondu yapısını koruyan birkaç dış mahallesinde, çoğunlukla oldukça yoksul ailelerin çocukları, belli bir yaşa gelip çalışmak ya da başka bir aileye gelin gitmek durumunda kalana kadar doğa ile haşır neşir olabilmektedir.

Hane yaşantısı göz önüne alındığında da iki alan arasında büyük bir fark olmadığı görülmektedir. Bu haneler teknolojik tüketim ürünlerinin yoğun biçimde tüketilmesi bakımından önemli bir tüketim pazarı oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler, Erdal Atabek’in, kendisi ile bu konuda gerçekleştirilen mülakatta⁴⁷ altını çizdiği saptamayı doğrulamaktadır. Atabek, 1980 öncesi dönemde, üç tip çocuk karakterinden bahseder:

Birinci karakter “mahalle çocuğu” karakteridir. Bu karaktere sahip çocuklar “mahalle delikanlısı” olarak da bilinen, mahallenin sorunlarına sahip çıkan kişilerdir. Daha çok orta sınıf ailelerin, yüksek tahsil görme şansı olmamış veya istememiş, daha çok esnaflıkla ve orta sınıf işlerle hayatını kazanan çocuklarıdır. Bu çocukların yaşama karşı bir duruşları bir meseleleri vardır ve kendi ayakları üstünde durmayı ister, sorunlara karşı pratik çözümler üretirler. İkinci karakter “sokak çocuğu” karakteridir. Bunlar çok yoksul ailelerin, temel eğitimden sonra hemen çalışma hayatına atılan çocuklarıdır. Bu çocuklar mahalle tarafından sahip çıkılan, düşük işlerde çalışan kişilerdir. Üçüncü karakter de “mahalleli çocuğu” veya “süt çocuğu”

⁴⁷ Atabek, Erdal, “Mülakat”, Cumhuriyet Gazetesi, Mart 2009

olarak adlandırılan karakterdir. Bunlar durumu daha iyi ailelerin, ilerleyen yaşlara kadar okuma şansı bulan çocuklarıdır ve mahallenin gururu olarak daha yüksek seviyelerdeki işlerde çalışırlar.

Bu üç karakterin çocukluklarının, yedikleri içtikleri ayrı gitmeden bir arada geçmesi, farklı sosyal statüler arasında kopmaz bağlar kurulmasının ve sosyo-ekonomik uçurumların önünü almanın en pratik ve güçlü yoludur. Oynadıkları oyunlar, arkadaşlık grubu içindeki statüleri açısından önemlidir ve ileriki yaşamlarına da yön verecek niteliktedir. “Eriğe dalma” oyununa katılan hiçbir çocuk ailesi erik alamayacak kadar fakir olmasa da, arkadaşları “Eriklere dalan var!” şeklinde bağırırken başkasının bahçesine girip hızla birkaç erik aşırma cesaretini göstermeleri, kişilik gelişimi ve o yaşta atılacak sağlam dostluk temelleri açısından büyük önem taşımaktadır. Meşin top sahibinin yetenezsiz de olsa takıma alındığı mahalle maçları veya kızlarla karışık oynanan kukalı saklambaçta yaşanan heyecanın paylaşılması, kendi yaptığı arabasıyla yokuştan kaydığı veya topacı ustaca yuvarladığı için görülen itibar, kişiliğin gelişmesi açısından büyük zenginliklerdir.

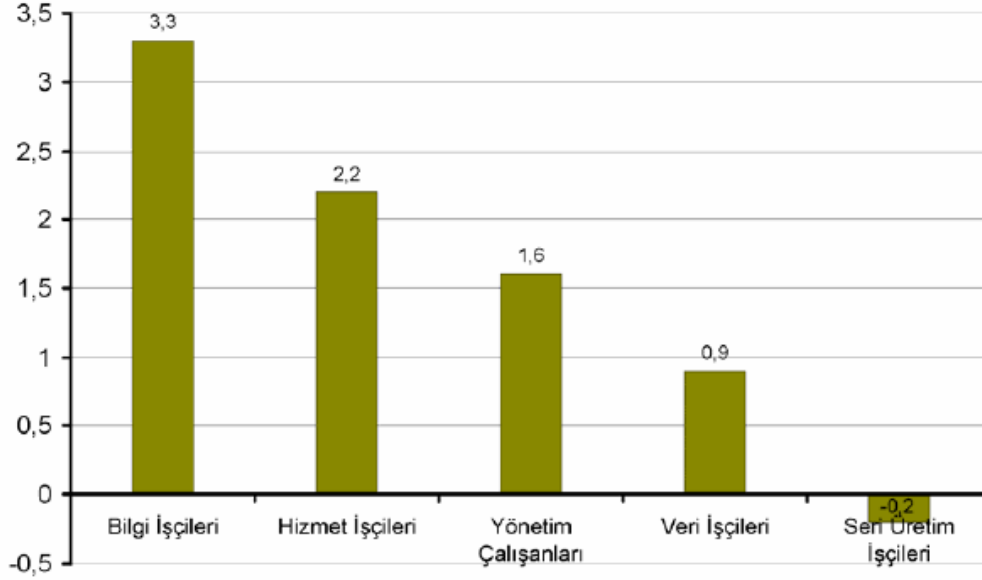
Atabek 1980 sonrası süreçte bu üç karakterin ortadan kalktığını ve yerine tek bir karakterin konduğunu söylemektedir. Bu yeni karakterin adı “küçük tüketici”dir. Artık çocuklar, küçük birer tüketicidir ve arkadaşlıklarda belirleyici olan da işte bu tüketime odaklı hareket alanlarıdır. Çocukların günümüzdeki hareket alanları çoğu zaman, ne kadar para harcayabildiği ile belirlenen, alışveriş merkezlerinde sinemaya gitmek veya evde kalıp bilgisayarda sanal ortamda oyalanmaktan ibarettir. Farklı ekonomik kesimden arkadaşlıkları olanaksızlaştıran bu durum uçurumları da derinleştirmektedir. Bu bölümde de detaylı biçimde açıklandığı gibi, gerek Beşiktaş gerekse Ümraniye çocukları, Atabek’in teşhisini doğrular biçimde, küçük birer tüketici olma tehlikesi karşı karşıyadırlar.

Nüfus artış hızları açısından karşılaştırıldığında, özellikle 1980 sonrasında, yasadışı biçimde kentleşen ilçelerin, eski ve çoğunluğu yasal ilçelere göre çok ileride olduğu görülmektedir. Ümraniye ve Beşiktaş bu çatışmayı açıkça yansıtan iki konumundadır. (Bkz. Tablo 20)

Ümraniye ise, yine tabloya uygun biçimde, yükselen üçüncü sektör olan imalat sektörünün İstanbul'da en yoğun yerleştiği ilçelerdendir. (Bkz. Tablo 23)

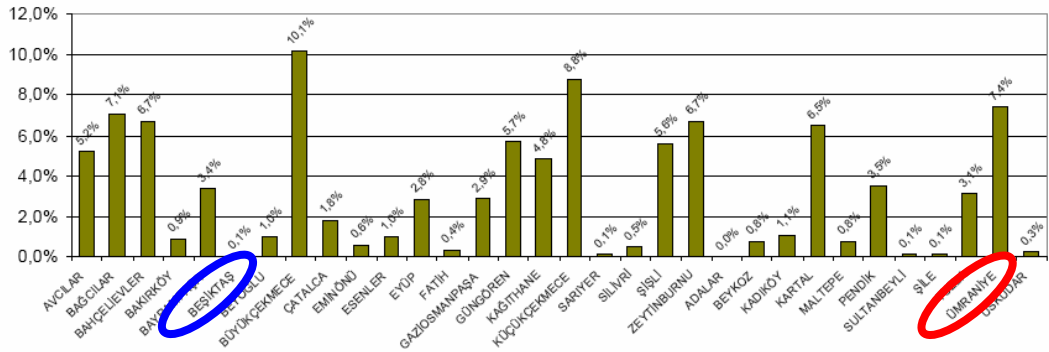
Tablo 22: Mesleklere Göre Büyüme Oranı, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu

10: Mesleklere göre istihdam büyüme oranı (1992-1999)

Tablo 23: İmalat Sanayi Çalışan Sayıları, Kaynak: İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu

Şekil 5. İstanbul İmalat Sanayinin Çalışan Sayılarına Göre İlçelere Dağılımı

Kentleşme sürecinin Beşiktaş'ta bir *yoğunlaşma*, Ümraniye'de ise bir *yığınlaşma* olarak yaşandığı hava fotoğraflarından da açıkça okunabilmektedir. Beşiktaş'a bakıldığında, mevcut tarihi parselasyonun varlığını önemli oranda koruduğu görülmektedir. Kentsel çevre bu parseller içerisinde, üçüncü boyutta yükselerek yoğunlaşmıştır. (Bkz. Resim 27,28,29,30,31)

Beşiktaş'ta yaşanan ilk radikal değişim, ulaşım alanında semte yapılan müdahaledir. Hava fotoğraflarına bakıldığında, Tramvay yolunun ve Deposunun

1950'lere kadar varlığını sürdürdüğü fakat ardından, Barbaros Bulvarı yıkımları ile ortadan kalktığı ve sonuçta alanın büyük bir kavşağa dönüştüğü adım adım görülmektedir. (Bkz. Resim 32,33,34,35,36)

Mevcut yapı stoku incelendiğinde, 1970'lere kadar cumbalı ve ahşap sıra evlerin varlığını koruduğu fakat 1980'lerde yerini beton apartmanlara bıraktığı görülmektedir. (Bkz. Resim 37,38,39,40)

Yapılaşmış alanlara komşu boş alanların ise 1980'lere kadar bağ, bahçe ve tarla niteliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Ancak 1980 sonrasında bu alanlar planlı biçimde yapılaşmış ve apartman blokları ile kaplanmıştır. (Bkz. Resim 41,42,43,44)

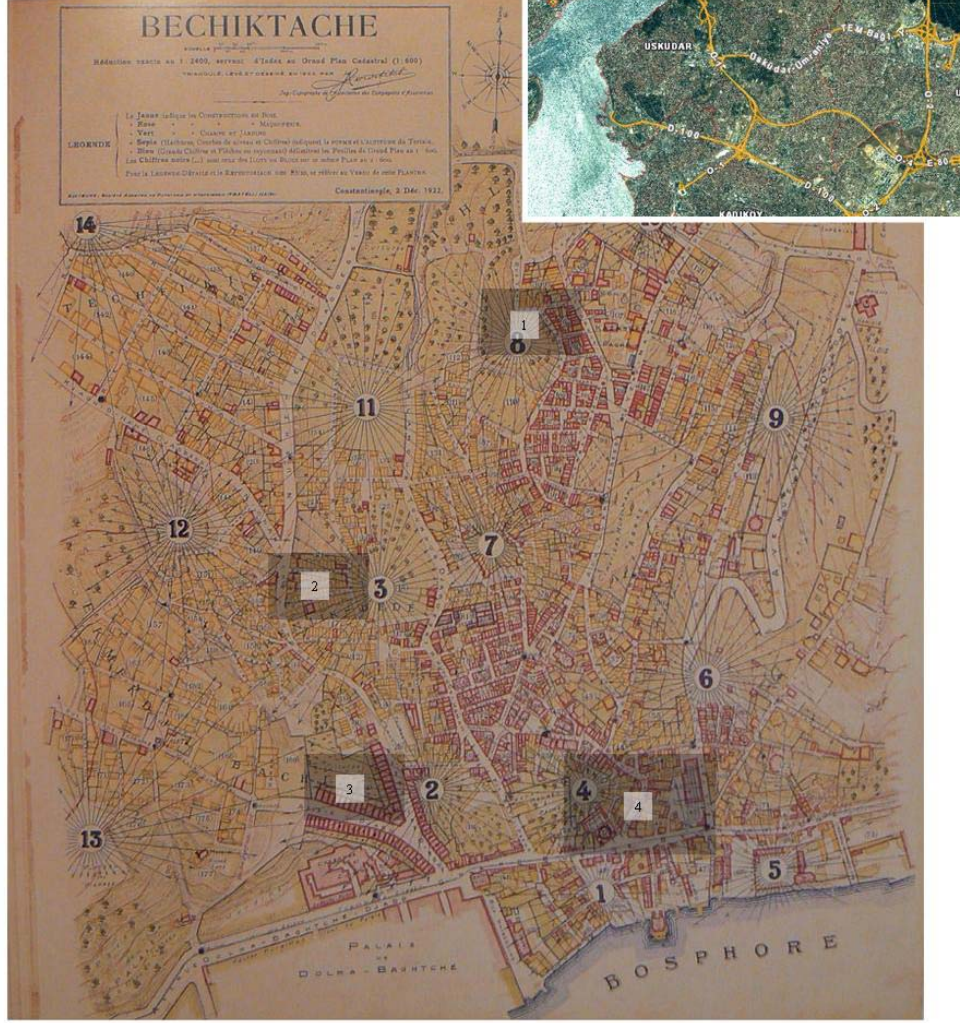
Beşiktaş'ta 1980'lere kadar mevcut yapılar, 1980 sonrasında ise boş alanlar apartmanlaşırken, yine 1980 sonrasında semtin dinlence, eğlence ve spor amaçlı kullanılan alanları ise oteller ve plazalar tarafından işgal edilmiştir. (Bkz. Resim 45,46,47,48,49)

Ümraniye'nin yığınlaşarak kentleşme süreci ise, tarihi bir referans olmadan, daha çok topografyanın şekillendirdiği keyfi bir apartmanlaşma şeklinde yaşanmıştır. (Bkz. Resim 50,51)

Hava fotoğraflarına bakıldığında, greyder ile yere çizilen yol izlerinin içinde kalan alanların yapılaşmasıyla kentleşmenin gerçekleştiği görülmektedir. (Bkz. Resim 52,53)

Ümraniye'nin gecekondu alanından daha yoğun bir varoş alanına dönüşmesi ve alışveriş merkezleri ve sanayi siteleri gibi donatıların gelmesi ise otoyolların bu alandan geçmesi ile gerçekleşmiştir. (Bkz. Resim 54,55)

- 1.Örnek Olarak Seçilen Yapıya Komşu Boş Alan
- 2.Örnek Olarak Seçilen Kârgür Yapı Adası
3. Akaretler Arkasında Kalan Boş Alan
4. Tramvay Deposu

Resim 27: Pervititch Haritalarında Beşiktaş Senti, Kaynak: Pervititch Haritaları

Resim 27: Pervititch Haritalarında Beşiktaş Senti, Kaynak: Pervititch Haritaları

- 1.Örnek Olarak Seçilen Yapıya Komşu Boş Alan
- 2.Örnek Olarak Seçilen Kârgir Yapı Adası
- 3.Akaretle Arkasında Kalan Boş Alan
- 4.Tramvay Deposu

Resim 28: 1946 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 28: 1946 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

- 1.Örnek Olarak Seçilen Yapıya Komşu Boş Alan
- 2.Örnek Olarak Seçilen Kârgür Yapı Adası
- 3.Akaretle Arkasında Kalan Boş Alan
- 4.Tramvay Deposu Yerinde Barbaros Bulvarı Kavşağı

Resim 29: 1966 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 29: 1966 Beşiktaş Hava Fotoğrafı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

- 1.Örnek Olarak Seçilen Yapıya Komşu Boş Alan
- 2.Örnek Olarak Seçilen Betonlaşmış Yapı Adası
- 3.Akaretler Arkasında Kalan Boş Alan
- 4.Tramvay Deposu Yerinde Barbaros Bulvarı Kavşağı

Resim 30: 1982 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

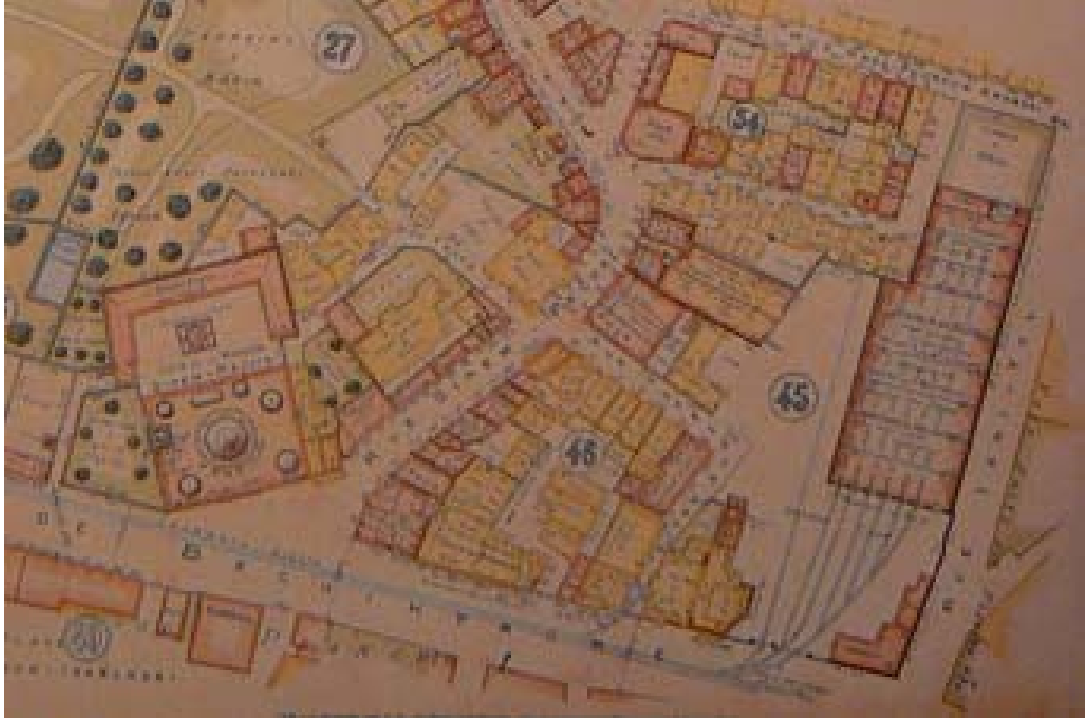
Resim 30: 1982 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

- 1.Örnek Olarak Seçilen Yapıya Komşu Boş Alan Yerinde Bir Site
- 2.Örnek Olarak Seçilen Betonlaşmış Yapı Adası
3. Akaretler Arkasında Kalan Boş Alan Yerinde Bir Plaza
4. Tramvay Deposu Yerinde Barbaros Bulvarı Kavşağı

Resim 31: 2005 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 31: 2005 Beşiktaş Hava Fotoğrafi, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 32: Pervititch Haritalarında Beşiktaş Tramvay Yolu ve Deposu, Kaynak: Pervititch Haritaları

Resim 33: 1946 Hava Fotoğrafında Tramvay Deposu, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

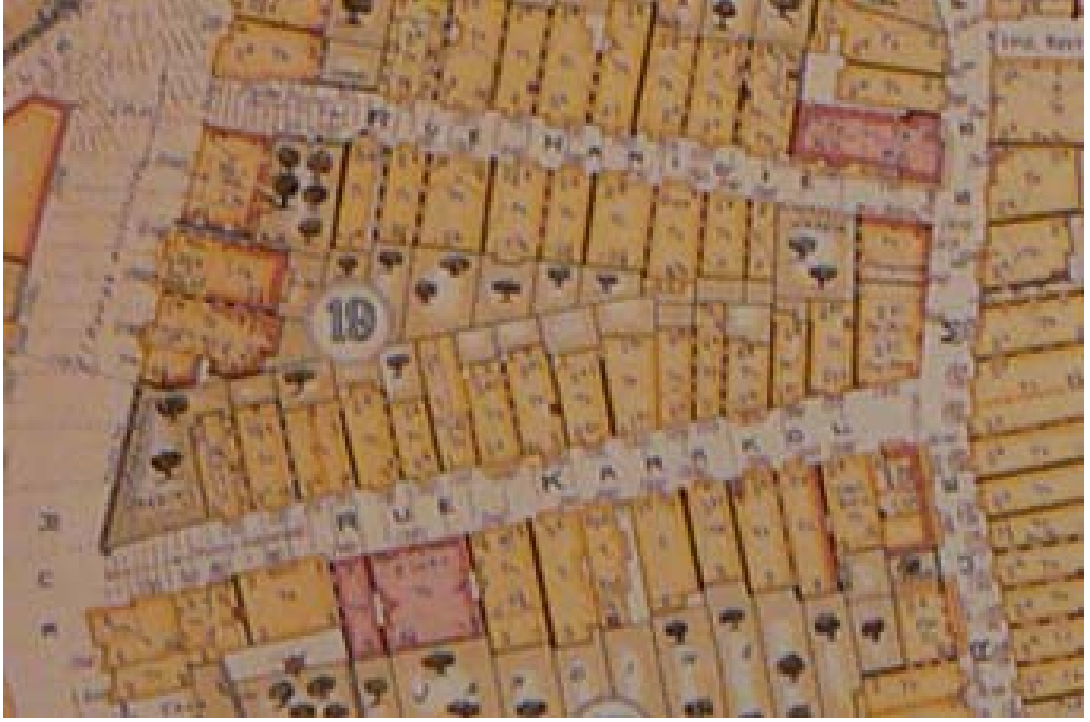
Resim 34: 1966 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 35: 1982 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 36: 2005 Hava Fotoğrafında Barbaros Kavşağı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 37: Pervititch Haritalarında Beşiktaş'ta Örnek Yapı Adası, Kaynak: Pervititch Haritaları

Resim 38: 1966 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 39: 1982 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 40: 2005 Hava Fotoğrafında Örnek Yapı Adası, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 41: Pervititch Haritalarında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: Pervititch Haritaları

Resim 42: 1966 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 43: 1982 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 44: 2005 Hava Fotoğrafında Yapılara Komşu Boş Örnek Alan, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 45: Pervititch Haritalarında Akaretler, Kaynak: Pervititch Haritaları

Resim 46: 1946 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

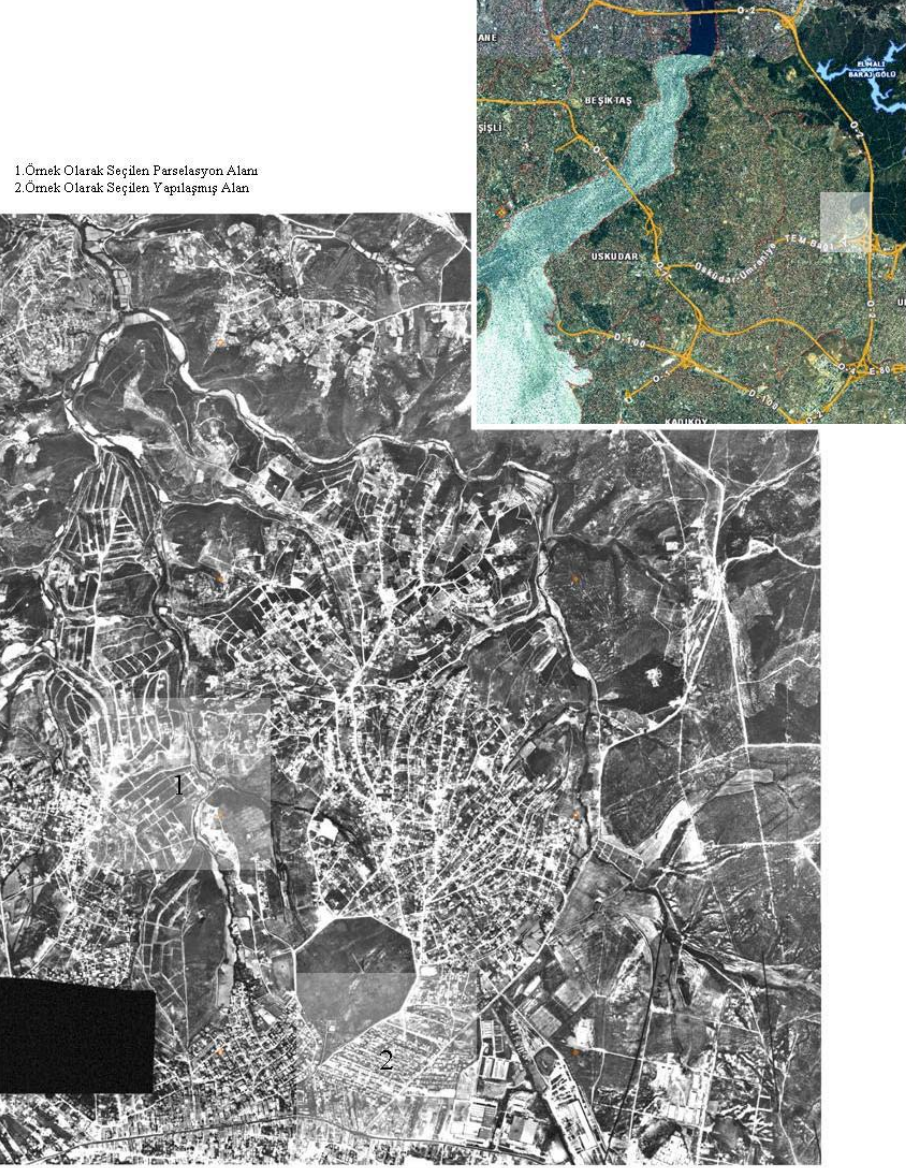
Resim 47: 1966 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 48: 1982 Hava Fotoğrafında Akaretler, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 49: 1946 Hava Fotoğrafında Akaretler ve BJK Plaza, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 50: 1982 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 50: 1982 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

1.Örnek Olarak Seçilen Parselasyon Alanı Tamamen Yapılmış
2.Örnek Olarak Seçilen Yapılmış Alan Karayolu ve Kavşaklarla Kuşatılmış

Resim 51: : 2005 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 51: 2005 Hava Fotoğrafında Ümraniye, Kaynak İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 52: 1982 Ümraniye Örnek Parselasyon Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 53: 2005 Ümraniye Örnek Parselasyon Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 54: 1982 Ümraniye Örnek Karayolu Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

Resim 55: 2005 Ümraniye Örnek Karayolu Alanı, Kaynak: İBB Resmi İnternet Sitesi

4. SONUÇ:

“Heraklitos’un da dediği gibi, karakter insanın yazgısıdır.”⁴⁸

Karakteri (veya kişiliği) nasıl ki bir insanın geleceğini şekillendiriyorsa, toplumu oluşturan insanların kişiliklerinin bir araya gelmesinden oluşan “ortak kişilik” de o toplumun geleceğini şekillendirmektedir. Kişilik gelişiminin çevre ile olan güçlü ilişkisi kapsamında şu gerçeğe yüz yüze gelinmektedir ki, kentleşme sürecinde yeni kuşakların yetişme alanları, “çeşitliliğin uyum içinde paylaşılarak yaşandığı zengin bir ortam”dan, “parçalanarak tek tipleşmeye doğru gidilen fakir bir ortam”a dönüşmüştür ve dönüşmeye de devam etmektedir. Türkiye, kentsel çevresini sağlıksızlaştırmakta ve yeni yetişen kuşakları salt tüketim bağımlılığının kucağına bırakmaktadır. Böyle yetişen kişiler, “*Tüketim mallarını kullanan kişiler olarak kendi çıkarlarının değil, kâr için kârın, egemenlik için egemenliğin şaşmaz gerekirciliğine kısıklarak bağlıdır.*”⁴⁹ Böyle yetişen kişiler, dünya ve ülke sorunlarına duyarsız biçimde, “bana dokunmayan yılan bin yaşasın” demeye yatkın olacaktır.

Kişiliğin kentsel çevre ile olan döngüsel ilişkisinin anlatıldığı Şekil 5’de, altı çizilmek istenen en önemli husus, kentsel çevreden “etkilenen” konumundaki insanın kişiliği ile ilgili gelişimin, yaşa ters bir orantı ile gerçekleştiğidir. Anne karnından başlayarak, bebeklikte, çocuklukta ve giderek ergenlikte gelişimin hızı ve içeriği azalır, yetişkinlikte ise artık tamamlanmıştır. Freud’a göre yedi yaşında tamamlanan kişilik, şüphesiz tamamen değişmez değildir ama toplumsal gerekçelerle “değişmek” değil “uyum göstermek” avantajlı olduğundan, değişmek çoğu kez gereksiz görülecektir.

Toplumun sağlığını korumak adına kentsel çevre, insanın ergenlik ve önceki dönemlerine yönelik sağlıklı bir gelişme ortamı sağlamayı öncelik haline getirilmelidir. Fakat maalesef günümüzde gidişat tam ters istikamette seyretmektedir. Her şeyden önce “**nüfus ve aile planlaması**” ile “**anne ve çocuk sağlığı**” alanlarında birer devrime gereksinim vardır. Aksi takdirde -Laborit’nin deyişi ile- yeni kuşakların kentsel çevrede boğazlanması kaçınılmaz hale gelecektir.

⁴⁸ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI, s.93

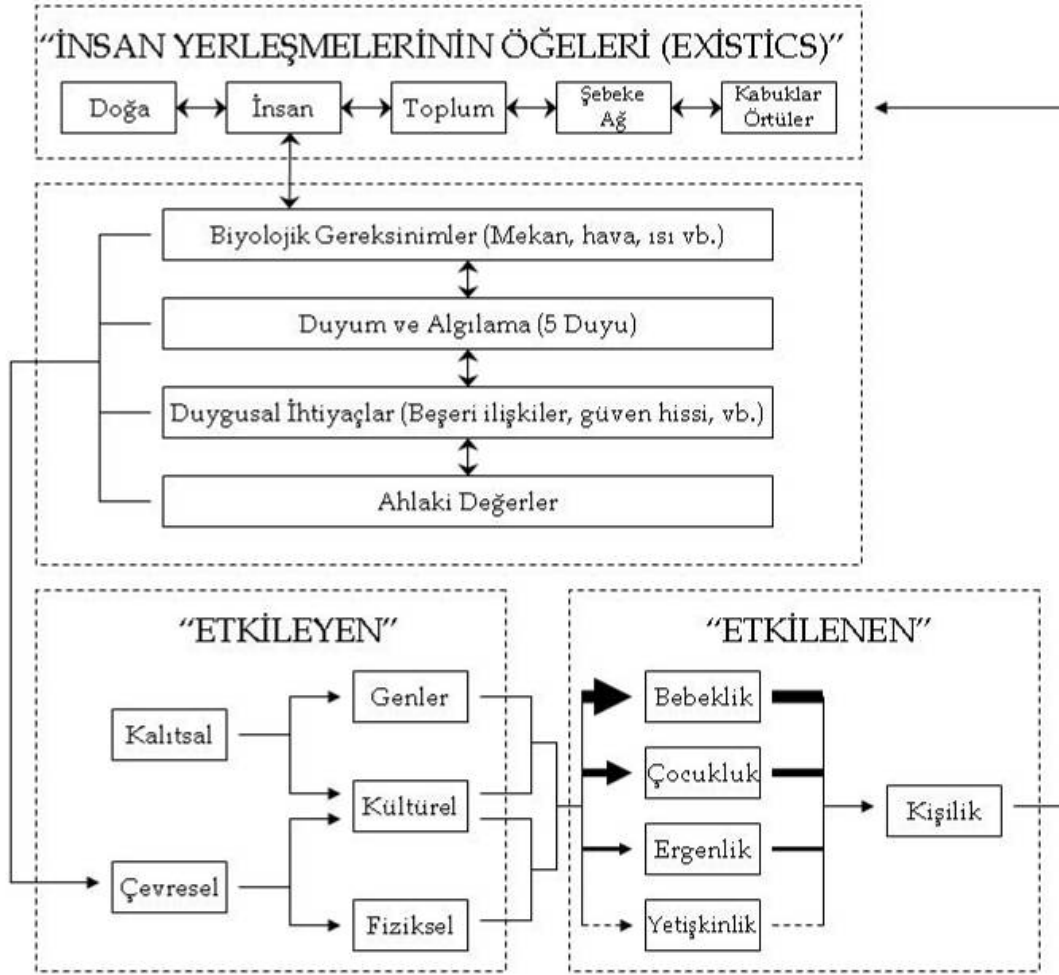
⁴⁹ Laborit, Henri, İNSAN VE KENT, s.74

Çözüksüzlüklerin büyüklüğü ve gücü karşısında en büyük tehlike insanların, gerçekler yerine, işlerine gelen hayallere bağlanmayı tercih etmeye yönelmeleridir. Marx bu sorunun bir **bilinç devrimi** ile çözülebileceğini düşünmüştür: “*Bilinç devrimi, insanı toplum bilincinin farkına varacağı bir düzeye çıkarmakla, onu daldığı uykudan ve gördüğü rüyadan uyandırmakla ve onu tavır ve hareketlerini kendisi için yorumlamakla yapılabilir...*”⁵⁰

Timuçin’in de evrensel sorunların çözümü adına altını çizdiği olgu aynıdır; insanın yetkin bilince ulaşması. Böylesi bir bilinç düzeyine ulaşabilmek için, insanın daha henüz iradesinin söz konusu olmadığı ilk yaşlarının önemi düşünüldüğünde, kentsel çevreye yüklenmesi gereken misyon ortaya çıkmaktadır: **İnsanın kültürel evrimini koruma altına alacak ve gerekli çeşitliliği ona sunacak bir yaşama ortamının sağlanması.**

Kentsel çevreleri bu yönde akşamdan sabaha değiştirmek tabii ki mümkün değildir. Fakat bu bakış açısı, geleceğe yönelik önemli bir yol haritası çizmektedir. Bu tez çalışması kapsamında da, kentsel çevrenin söz konusu görevi doğrultusunda bir fikir projesi geliştirilmiştir.

⁵⁰ Fromm, Erich, ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI, s.135

Şekil 5: Çevre ve Kişilik Arasındaki Döngüsel İlişki

4.1.Yaşam Sokakları Projesi:

Kentlerde, “maddi tatminler peşinde yaşayan ve parçalanmış bir tüketim toplumuna” dönüşme yönünde seyreden gidişe karşı; boğulmuş alanlarda, farklı kesimlerden çocukların ve gençlerin hem birbirleriyle hem de farklı statü ve yaş gruplarından insanlarla, maddi olanaklarından bağımsız olarak bir araya gelebilecekleri kaliteli “**bir araya gelme, tanışma, buluşma ve vakit geçirme mekanları**” oluşturulmalıdır. Böylece aynı toplumdan olma duygusunun her kesim tarafından yeniden hissedilmesi sağlanabilir.

YAŞAM SOKAKLARI PROJESİ

1.Günümüzde Kentsel Sorunlar:

(Kent Yaşamında Çocuklar ve Yaşlılar Açısından Yoksunluklar)

- Güvenli oyun alanlarının azlığı:
 - Çocuklar koşup oynayamadıkları için vücutları yeterince gelişmemektedir
 - Başka çocuklarla bir araya gelemedikleri için arkadaşlıklar kuramamaktadırlar.
- Komşuluk ilişkilerinin zayıflığı:
 - Kaynaşma, yardımlaşma, dayanışma ve imcece sorunları yaşanmaktadır.
- Farklı yaş kuşaklarının bir araya gelme mekanlarının azlığı:
 - Çocuklar büyük görmeden, abi ve ablalarıyla tanışmadan büyümektedir.
 - İlerleyen yaşlarda insanlarla ilişki kurmada zorluk çekmektedirler.
- Farklı gelir kesimlerinin bir araya gelme mekanlarının azlığı:
 - Zengin fakir ayrımı ve anlayışsızlık ortaya çıkmaktadır.
- Bilinçsiz ebeveynlikten kaynaklanan sorunlar:
 - Çocukların hassas büyüme yaşlarında, ebeveyn bilgisizliğinden kaynaklanan ihmaller söz konusudur.
- Yoksulluktan kaynaklanan sorunlar:
 - Beslenmeye bağlı gelişim sorunları yaşanmaktadır.
 - Okumada güçlük çekme ve eğitim sorunları ortaya çıkmaktadır.
 - Başkalarına öykünme ve düşmanca hisler besleme gibi önemli sorunlar doğmaktadır.

2.Amaç:

Geçmişten gelen ihmallerle, sosyal ve kültürel altyapı eksikliği ve kamusal alan sıkıntısı çekilen, plansız fakat oluşmuş kent dokularında, her yaşta semt sakinlerinin ve özellikle çocukların gelişimine katkıda bulunacak gereksinimlerini, mevcut sokak ve yapıları değerlendirerek karşılamak.

3.Projenin Kapsamı ve Hedef Kitleler:

- Sokak Yayalaştırması ve Peyzaj Düzenlemesi
 - Zemin Katların İlgili Donatı Mekanlarına Dönüştürülmesi
- İlkokul Öncesi Çocuklar: Kreş/Oyun Alanı
 - Okul Çağındaki Çocuklar: Kütüphane / Kafeterya
 - 65+ Mahalle Sakinleri: Çay Bahçesi / Kiraathane/ Huzur Evi ve Aktif Olabilecekleri Toplum Merkezleri
 - Komşular: Sohbet Masaları/Çardaklar /Oturma Elemanları
 - Anneler / Anne Adayları: Anne-Çocuk Sağlığı Birimi /Mesleki Beceri Kursları
 - Kapıcı Aileleri: Zemin Katta Daireler

4.Mekansal Aşamalar:

- **Projeye Uygun, İlkokula Yakın, 3.Derece Bir Sokak Seçimi:**
 - Okula yürüme mesafesinde bir sokağın seçilmesi.
 - Trafığe en az müdahale için 3. derece bir sokağın seçilmesi.
- **Otopark Seçenekleri:**
 - Sokağın altına kullanılması,
 - veya yakındaki boş arsaların kullanılması,
 - veya bölge otoparkı,
 - veya kullanılmayan uygun bodrum katlarının kullanılması.
- **Sokakta Servis ve Bisiklet Yolu Dışında Zeminin Doğal Bırakılması:**
 - Servis yolu: Ambulans / İtfaiye / Yük / Bisiklet vb.
 - Doğal zemin: Çim alan / Bahçe düzenlemesi / Oyun alanı / vb.
- **Zemin Katların Donatı Mekanlarına Dönüştürülmesi:**
 - Donatılar böylece bahçe olarak sokağı da kullanabilecektir.
- **Sokak Peyzajının Yapılması:**
 - Kent Mobilyaları: Oturma Elemanları, Aydınlatma, Çöp Kovaları, Yeşillikler vb.
 - Elektrikli Taşıma Aracı

5.Kurumsal Aşamalar ve Aktörler:

- **Zemin Kat Mülk Sahipleriyle Anlaşma, Denetleme, Projeye Katkı Payı:**
 - Ev yerine dükkan kirası alınacak olması proje için “AVANTAJ-ÇEKİCİLİK” sağlamaktadır.
 - Belediye, bir protokolle mülk sahipleri adına projedeki işlemlere uygun kiracıları bulacak, denetleyecek ve kira gelirlerinden belli oranda “**projeye katkı payı**” alacaktır.
 - Donatıları kiracılar işletecektir.
 - Sokağın peyzajını ve bakımını belediye yapacaktır.
 - Belediye bünyesinde kurulacak “**proje denetim birimi**” denetimi yapacaktır.
 - Sokağın özel ihtiyaçları için belediye uygun sayıda maaşlı eleman çalıştıracaktır.
 - Ana Aktör: ÜMRANIYE BELEDİYESİ
- **Kreş ve Kütüphanenin En Yakın İlkokula Bağlı Birer Birim Olarak Çalışması:**
 - Aktör: MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI / MÜDÜRLÜĞÜ
- **Anne ve Çocuk Sağlığı Biriminin İlgili Bakanlık ve Derneklerle Birlikte Çalışması:**
 - Aktör: SAĞLIK BAKANLIĞI / AİLEDEN SORUMLU DEVLET BAKANLIĞI
- **Bir Sokak Yönetim Kurulu Oluşturulması:**
 - Aktör: Sokak Sakinleri

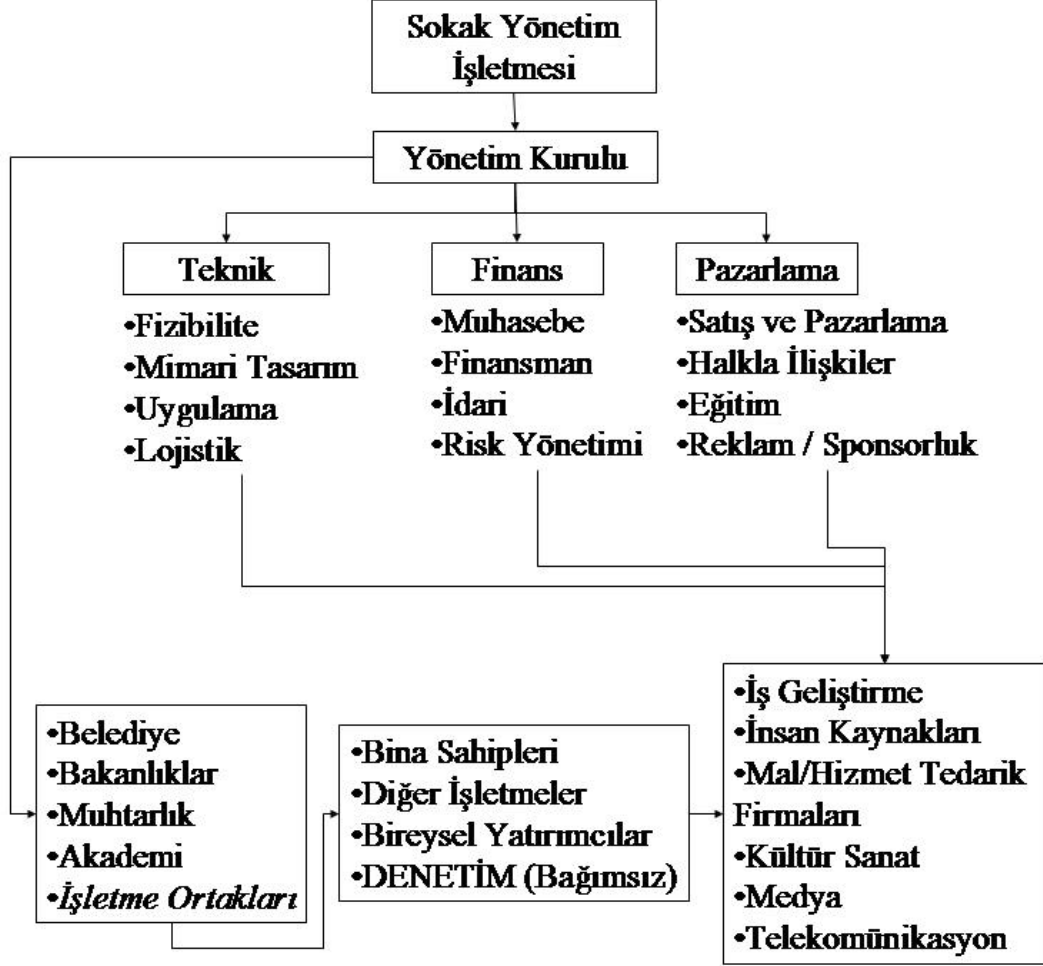
Şekil 6: Ümraniye İlçesi'nde Seçilen Örnek Sokak

Şekil 6: Ümraniye İlçesi'nde Seçilen Örnek Sokak

Şekil 6: Bir Yaşam Sokağı Eskizi, Çizim: Özge Dinç

Şekil 7: Bir Yaşam Sokağı Eskizi, Çizim: Özge Dinç

Şekil 8: Yaşam Sokakları İçin Bir Sokak Yönetim İşletmesi Modeli, Model: Dr. Cem Bülent Ünal

KAYNAKÇA :

AÇEV Resmi İnternet Sitesi, Mart 2009

Akçay, Ümit, “KAPİTALİZMİ PLANLAMAK, TÜRKİYE’DE PLANLAMA VE DPT’NİN DÖNÜŞÜMÜ”, Sav Yayınları, 2000

AXA OYAK, “JACQUES PERVİTİTCH SİGORTA HARİTALARINDA İSTANBUL”, İstanbul, 1999

Beşiktaş Bld. Resmi İnternet Sitesi, Mart 2009

Castells, Manuel, “AĞ TOPLUMUNUN YÜKSELİŞİ”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005

Dawkins, Richard, “GEN BENCİLDİR”, Tübitak Yayınları, İstanbul, 1995

Diamond, Jared, “TÜFEK, MİKROP, ÇELİK”, Tübitak Yayınları, Ankara, 2008

“DÜNDEN BUGÜNE BEŞİKTAŞ”, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, İstanbul, 1998

Erder, Sema, “İSTANBUL’A BİR KENT KONDU ÜMRANIYE”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996

Fromm, Erich, “ÇAĞIMIZIN ÖZGÜRLÜK SORUNLARI”, Bayraktar Yayınevi, çev. Bozkurt Güvenç, 1973, s.83

Gülersoy, Çelik, “BEŞİKTAŞ DAHA DÜN”, İstanbul Kitaplığı Ltd., İstanbul, 1994

İBB Resmi İnternet Sitesi, İstanbul Şehir Rehberi, Mart 2009

İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu, 2006

Jung, C.Gustav, “ANALİTİK PSİKOLOJİNİN TEMELLERİ”, Cem Yayınevi, 2000, İstanbul

Jung, C.Gustav, “ANILAR, DÜŞLER, DÜŞÜNCELER”, Can Yayınevi, 2001, İstanbul

Keleş, Ruşen, “Kentleşme Sürecinde Türkiye”, Kosiad Yayınları, İzmit, 1996

Köseoğlu, Sinan, “Türkiye’de Kent Kültürünün Evrimi”, MSÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Kent.Plan.Yük.Lis.Prog., Yük.Lis.Tezi, İstanbul,1997

Kropotkin, Pyotr Alekseyeviç, “KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA”, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2007

- Laborit, Henri, “İNSAN VE KENT”, Payel Yayınevi, çev.Bertan Onaran, İstanbul, 1990, s.74
- Mintzuri, Hagop, “İSTANBUL ANILARI”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993
- Murat, Ahmet, “KAYIT DIŞI ANILAR”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007
- Ortaylı, İlber, “İSTANBUL’DAN SAYFALAR”, İBB. Kùltür AŐ. Yayınları, 2003, s.130
- Özmenderes, Engin, “OSMANLI’NIN SON BAŞKENTİ İSTANBUL”, Yem Yayınları, İstanbul, 2001
- Perlman, Fredy, “ER-TARİHE KARŞI, LEVİATHAN’A KARŞI”, Kaos Yayınları, İstanbul, 2001
- Sencer, Yakut, “TÜRKIYE’DE KENTLEŞME”, Kùltür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979
- Suher, Hande, “ŞEHİRCİLİK”, İTÜ Mim. Fak. Baskı Atelyesi, 1996, s.6
- “SULTAN İLABDÙLHAMİT ARŞİVİ İSTANBUL FOTOĞRAFLARI”, İstanbul Bùyükşehir Belediyesi ve İslam Tarih, Sanat ve Kùltür Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul
- Őengùl, H. Tarık, “KENTSEL ÇELİŞKİ VE SİYASET, KAPİTALİST KENTLEŞME SÙREÇLERİ ÜZERİNE YAZILAR”, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 2001, s.69
- Tanilli, Server, “İNSANLIĞI NASIL BİR GELECEK BEKLİYOR?”, Adam Yayınları, İstanbul, 2000, s.113
- Yıldızoğlu, Ergin, “Ortadoğu Projesi SùyleŐileri”, Harita ve Kadastro Mùhendisleri İstanbul Őubesi Yayınları, 2005
- Yılmaz, Elif, “İstanbul’un Çocuk Suçluları: Çocukların Suça Yùnelme Nedenleri”, Mimar.ist Dergisi, Sayı 28, Yaz 2008
- YTÙ, Mim.Fak., ŞBPB., “ÙMRANIYE İLÇESİ’NDE ÜÇ MAHALLENİN ANATOMİSİ”, Ùmraniye Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2002
- Zerzan, John, “GELECEKTEKİ İLKEL”, Kaos Yayınları, İstanbul, 2002

http://tr.wikipedia.org/wiki/Be%C5%9F_Uygar_Kabile, 13 Temmuz 2008

KİŞİSEL (CANLI) TEMASLAR:

Angel, Aron, “Mülakat”, 1950 İstanbul Nazım İmar Planı Yetkilisi, Ekim 2008

Aslan, Şükrü, Yrd.Doç.Dr., “Mülakat”, MSGSÜ Konservatuvar Bölümü Öğretim Üyesi, Kasım 2008

Atabek, Erdal, “Mülakat”, Cumhuriyet Gazetesi Yazarı-Doktor, Mart 2009

Atay, Ayfer, “Mülakat”, Eski Beşiktaş Belediye Başkanı, 24 Ocak 2009

Bölükbaşı, Zeki, “Mülakat”, Beşiktaş Sinanpaşa Mahallesi Muhtarı, 21 Ocak 2009

Bodur, Nihan, “Mülakat”, Ümraniye Belediyesi İmar Müdürü, 4 Mayıs 2009

Can, Hasan, “Mülakat”, Ümraniye Belediye Başkanı, Mayıs 4 Mayıs 2009

Canbeyli, Reşit, Prof.Dr., “Mülakat”, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Görevlisi, Mayıs 2008

Ceylan, Tahir, Doç.Dr., “Mülakat”, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Farmakoloji Bölüm Başkanı, Mart 2009

Çatalbaş, Selahattin, “Mülakat”, Beşiktaş Köftecisi Sahibi, 26 Ocak 2009

Erder, Sema, Prof.Dr., “Mülakat”, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim, Aralık 2008

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Prof.Dr., “Mülakat”, Koç Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi , Aralık 2008

Kaya, Nusret, Dr. “Seminer”, Psikiyatrist, Nisan 2008

Köksal, Falih, Prof.Dr., “Mülakat”, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Görevlisi, Mart 2008

Kurtlutepe, Ertan, “Mülakat”, Beşiktaş Cihannüma Mahallesi Muhtarı, 12 Ocak 2009

Ökten, Şeref, “Mülakat”, Beşiktaş Esnaf ve Zanaatkarlar Odası Başkanı, 26 Ocak 2009

Sağat, Yüksel, “Mülakat”, Beşiktaş Abbasğa Mahallesi Muhtarı, 13 Ocak 2009

Timuçin, Avşar, Prof.Dr., “Seminer” ve “Mülakat”, Emekli Felsefe Profesörü, Nisan 2009

Ünal, Cem Bülent, “Mülakat”, “Danışma”, Şehirci-İşletmeci, Mayıs 2009

Yıldırım, Mehmet Ali, “Mülakat”, Ümraniye Kaymakamı, Nisan 2009